

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSTAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİMDALI**

**MODERN VE POSTMODERN KİMLİKLER BAĞLAMINDA
YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER**

**Hazırlayan
Eda ÇORAKCI**

**Danışman
Yard. Doç.Dr. Tuncay ÖNDER**

Ankara-2008

ÖNSÖZ:

Bu tez çalışmamızda son zamanlarda çokça tartışılan konulardan biri olan “kimlik” kavramının siyaset bilimi içindeki, farklı siyaset anlayışının benimsendiği farklı dönemlerdeki yeri anlatılmaya çalışılmıştır. Günümüzde artık kişinin ben kimim sorusuna verdiği yanıt, yalnızca vatandaşı olduğu ülkeye yada milletine veya mensubu olduğu ekonomik sınıfa atıfta bulunarak olmamakta kendine ait farklı birtakım tanımlayış biçimlerini de içermektedir.

Bu farklı aidiyet biçimleri, neticede farklı hak arayış biçimlerini de beraberinde getirmektedir. Toplumsal hayattaki öznelerin, daima çok katlı ve değişken olduğu görülmektedir. Bu nedenle postmodern siyaset ortaya çıkan bu yeni bireyin ihtiyaçlarına cevap verecek çoğul ve demokratik bir siyaset felsefesi geliştirmeye mecburdur. Kimlik siyasetine postmodern bir eleştiri geliştirilmesi bu nedenle önem taşımaktadır. Kimlik siyasetinin toplumun tabanına yayılarak daha geniş bir alanda yer bulmasını sağlamaya yönelik olan en önemli oluşum ise Yeni Toplumsal Hareketlerdir. Bu tez çalışmasında aydınlanmadan günümüze, siyaset sahnesindeki kimlik kavramını kurgulanış biçimine eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmış, Yeni Toplumsal Hareketlerin kimlik siyasetinde taşıdığı önem vurgulanmaya çalışılmıştır.

Bu tezin yazımı aşamasında desteği ve emeği geçen herkese özellikle her şeyden önce sabrından, ilgisinden ve dikkatinden dolayı değerli tez danışmanım Yard.Doç.Dr.Tuncay Önder’e ve eleştirileri ile bana yön veren sayın Prof.Dr. Ahmet Çiğdem ve Doç.Dr.Ufuk Serdaroğlu hocalarıma ve ayrıca desteklerini tüm hayatım boyunca hep hissettiğim anneme ve babama her ne kadar emeklerinin karşılığı olmasa da teşekkürü bir borç bilirim.

Eda ÇORAKCI

Haziran-2008

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MODERNİZM VE MODERNİZM DE KİMLİK KAVRAMI

1.1.MODERNİZM.....	4
1.2.MODERNİZM DE KİMLİK KAVRAMI.....	7
1.3.MODERNLİĞİN ELEŞTİRİSİ.....	20

İKİNCİ BÖLÜM

POSTMODERNİZM, POSTMODERN SİYASİ AÇILIMLAR; RADİKAL DEMOKRASİ VE POSTMODERN KİMLİK KAVRAMI

2.1.POSTMODERNİZM.....	31
2.2.POSTMODERN SİYASAL AÇILIMLAR; RADİKAL DEMOKRASİ.....	37
2.3.POSTMODERN KİMLİK KAVRAMI.....	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER

3.1.SOSYAL/TOPLUMSAL HAREKETLER.....	52
3.2.SOSYAL HAREKETLERİN DEĞİŞEN NİTELİĞİ VE YENİ SOSYAL HAREKETLERİN DOĞUŞU.....	56
3.3.YENİ SOSYAL HAREKET PARADİGMASI VE ESKİ SOSYAL HAREKET PARADİGMASINI AYIRAN ÖZELLİKLER.....	65
3.3.1.Siyasi Talepler ve Değerler.....	65
3.3.2.İdeoloji.....	67
3.3.3.Hareketlerin Örgütlenme Biçimleri.....	68
3.3.4.Hareketlerin Aktörleri.....	69

3.4.YENİ TOPLUMSAL HAREKETLERE DAİR TEORİK AÇILIMLAR.....	73
SONUÇ.....	84
KAYNAKÇA.....	91
ÖZET.....	97
ABSTRACT.....	99

GİRİŞ:

Modernite akılcılaştırma boyutu ile her türlü tikelliklere (kişisel, kültürel, toplumsal kimlikler) karşı bir hareket olarak inşa edilmişti. Klasik Modern dönemde modernite evrensele yönelmek için her türlü tikellikle bağlarını koparmış durumdaydı çünkü modernite'nin akılcılaştırma boyutunda tikel kimlikler toplumsal düzen açısından tehlikeli bir durum olarak algılanmaktaydı. Bireyin özgürleşmesi ancak evrensel olanın alanına girmesi ile mümkün olabilirdi.

Salt akılcı boyutuyla yürüyen modernite, teknik-endüstriyel aygıtların egemenliğini, rasyonel, bürokratik kültürü doğurdu, bireysel kimlik taleplerini akıl, eşitlik, kardeşlik değerlerinin içinde eriterek, kişisel özerkliği tahrip etmiş oldu. Birey, her türlü bireysel farklılıklarını özelinde saklayarak, eşit hukuksal statüdeki ve kamusal alanda vatandaş kimliğine sahip olan bireydi.

Bu dönemde birey, hak ve özgürlük taleplerini ancak sınıfsal bir zemine yaslanarak yine belirli bir bütünün ve rasyonelliğin çıkar çatışmaları ve siyasi beklentileri doğrultusunda dile getirmekteydi. Fakat Mouffee ve Laclau'nun "Radikal Demokrasi" kuramlarında belirttiği üzere işçi sınıfının Marksist kuram içindeki özgüllüğü artık önemini kaybetmiştir. Bu nedenle bütüncül anonim özneler yerine tekil öznelerin varlığını savunulmalıdır. Sosyalist devrim stratejisi buna göre belirli bir sınıf üzerinden değil daha geniş bir tabana yayılarak toplumsal katılım üzerinden yürütülmelidir. Bu durumu yaratacak olan da onların da işaret ettikleri üzere "Yeni Toplumsal Hareketler"dir.

1960'lı yıllara gelindiğinde ise Batının modern ve gelişmiş demokrasilerinin içine girdiği bunalım, mevcut sistemden duyulan hoşnutsuzluk seslerin giderek yükselerek toplumsal eylemlere dönüştüğü, başta öğrenciler olmak üzere bugüne kadar alışılmamış benzerine

rastlanmamış taleplerle, çoğu kez örgütsüz ve kendiliğinden gelişen ve birçoğu ulusal sınırları aşmış hareketler siyasetin alanına girmiştir.

1960'lar da başlayan bu hareketleri ekonomilerin girdiği yapısal krizlerle ya da sınıf tabanlı hareketlerin milli gelirin bölüşümün'den daha fazla pay almaya çalışması gibi nedenlerle açıklamak yanlış olacaktır. Yeni sosyal hareketler, gerek siyasi sistemden talepleri, gerek örgütlenme şekilleri, gerekse de hareketlerin içinde barındırdığı bireylerin sınıf ve statüleri itibariyle öncekilerden oldukça farklıdır.

Bu hareketler içinde barındırdığı kimlik, özerklik, farklılık gibi değerler itibariyle modernizmin değerleri bütününden farklılaşmıştır. Her ne kadar bu Habermas açısından modernizm'e öznelliğin eklenmesinin, dolayısıyla da modernite'nin bir süreç olarak devam ettiğinin bir göstergesi ise de, pek çok teorisyenler tarafından, çoğu zaman post endüstriyel, post modern, post materyalist gibi sıfatlarla nitelendirilen bu hareketler 19. yüzyıldan dan 1960'lara kadar devam eden siyaset anlayışından bir kopuşu simgelemektedir. Ve başta Touraine olmak üzere bir çok düşünür tarafından sivil toplum alanını genişletici, demokratikleşmeyi sağlayıcı hareketler olarak değerlendirilerek olumlanmıştır.

Bu çalışmada modernizmin değerler sisteminden bir kopuşun gerçekleştiği ve bu değerler içinde bulunan "kimlik" kavramının nasıl bir değişim gösterdiği, bu yeni kimlik kavramı ile yeni toplumsal hareketler arasında nasıl bir bağ olduğu ve yenedünya düzeni ve küresel siyaset içinde nasıl bir yeri olduğu ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde modernizmin fikri alt yapısı incelemiş modernizmin bilinçli biçimciliği içinde nasıl bir kimlik kurgusu yaratma çabasında olduğu anlatılacaktır. Birinci bölümün sonunda ise modernizmin evrensel rasyonel ve pozitivist değerler yaratma idealine yöneltilen eleştiriler ve de modern toplumların bu durumdan dolayı içine girmiş oldukları kriz tartışılacaktır..

İkinci bölüm ise modernite sonrası yaşanan krizler yâda gelişmeler doğrultusunda geline son nokta olarak postmodernizm ele alınacak, postmodern siyasi açılımlara değinilecek ve geliştirilen yeni bir takım demokratik söylemlere değinilecektir.

Ve son olarak bu yani demokrasi hareketi içinde yer alan teni toplumsal hareketlere ve yeni toplumsal hareketlerin postmodern kimlik inşasındaki rolü tartışılacaktır.

I.BÖLÜM

1.MODERNİZM VE MODERNİZMDE KİMLİK KAVRAMI:

1.1.MODERNİZM:

Marx ve Weber'in belirttikleri üzere modernizm feodal toplumları izleyen, onyedinci ve on sekizinci yüzyıllarla birlikte başlayan ve burjuvazinin gelişimi ile yakından ilintili bir süreçtir. Bu nedenle her ne kadar bu konuda hiçbir özet yeterli olamaz ise de, modernizmi açıklamak için kökeninde yatan hareketlere değinilmesi gerekmektedir. Modernizm üç ayaklı olarak değerlendirilmelidir. Modernizmin ilk ayağını reform hareketleri ve dinin toplumsal hayattaki yerinin değişmesi ve pozitivist bilim anlayışının gelişmesi oluşturmaktadır. İkinci olarak Fransız devrimi ve aydınlanmanın akılcılaştırma boyutu ve son olarak İngiltere'deki sanayi devrimi modernizmin biçimsel formunu oluşturmuştur.

Rönesans, reform ve hümanizm hareketlerini ile gerçekleştirilmeye çalışılan düşünce ve dünya görüşünün en yüksek noktası olan aydınlanma, insanlığın üç yüzyılına damgasını vuran Locke, Voltaire, Montesquieu, Rousseau, Diderot, Hume, Kant, Leibniz ve Hegel gibi filozofların başlattığı, geliştirdi, olgunlaştırdığı bir harekettir. İnsanlık tarihinde ve özellikle Batı tarihinde Aydınlanmayla birlikte felsefi, sosyal ve kültürel alanda büyük ve önemli dönüşüm meydana gelmiştir. Aydınlanma süreci toplumları karanlık tarihlerinden koparmakla kalmamış aynı zaman da geçmişe geri dönmeyi imkânsız kılan bir takım düzenlemeler getirmiştir.

Aydınlanma felsefesi'nin en önemli özelliği deney ve akli teolojik öğretilerin karşısına alternatif olarak sunmasıdır. Bununla birlikte aklın evrenselliğine ve sürekliliğine olan inanç gelişmiş ve bütün insanlar için eşit

ve aynı olduğu anlayışı hâkim olmuştur. Ancak Çiğdem'in de belirttiği gibi; akıl sadece ontolojik bir kategori olarak değerlendirilmekle kalmamış, aynı zamanda fonksiyonel bir özne olarak da farz edilmiştir. Ve bu everenselleşen özne bundan sonraki dönemde gerçekliğin bütünü üzerine iktidarını kurma mücadelesine girmiş, otorite kiliseden alınmış ve akıl gücün yeni kurucu merkezi haline gelmiştir.¹

Modernite için aydınlanmanın en önemli etkilerinden biri yeni bir tarih bilincinin yaratılması olmuştur. Aydınlanma öncesi toplumlarda zaman bilinci bu denli ilerlemeci değildi. Zira hiçbir doğu ya da batı medeniyetinde dini öğretilerden bağımsız bir gerçeklik zaman algısı yoktu, tarih organik ve çevirimsel olarak nitelendirilmiştir. Estetik ve sanat anlayışındaysa aydınlanma yeni olan her şeyi güzel değerli eskiye ait ne varsa onu ise kötü ve değersiz olarak tanımlamıştır. Zira artık gerçeklik sembolik anlamlarından sıyrılmıştır. Aydınlanma hareketinden doğan bir toplum tasarımı olan modernizm, halk toplum gibi kavramların analizini ulus devletin çizdiği sınırlar içine hapsetmiş, bu konuda yürütülen bilgi üretme faaliyetini, toplumsal dünyayı öngörölür hale getirme ve denetlemeye yönelik olarak kullanmıştır.

Modernizm tanımı; aydınlanma ile meydana gelen yeni toplumsal oluşumlar ve geleneksel toplumlar arasında gözetilen temel bir ayrıma dayanır. Bu ayrım açıklanmaya çalışılırken genellikle kentleşme, sanayileşme, demokratikleşme süreçlerine ve bilgiye deneysel-analitik bir yaklaşımın ortaya çıkışına gönderme yapılır.

Giddens modernizmin farklı dinamikler üzerinde yükseldiğini söylemektedir. Marx'ın izleyicilerinin modernliği "kapitalizm" olarak, Durkheim ve Saint Simon çizgisinin "endüstriyalizm" olarak, Weber'in ise özellikle teknoloji ve bürokratik örgütlenmede görülen rasyonelleşme olarak betimlemelerini de buna örnek olarak gösterir. Ve modernliği nitelendirmede

¹ ÇİĞDEM, Ahmet, **Akıl ve Toplumun Özgürleşimi Jürgen Habermas Üzerine Bir Çalışma**, Ankara: Vadi Yayınları, 1992, s:13

her biri en az öbürü kadar önemli olan bu dinamiklerin bir arada ele alınması gerektiğini düşünür. Ona göre modernlik kurumlar düzeyinde ve çok boyutludur. Çeşitli gelenekler tarafından belirlenen unsurlardan her biri modernliği açıklamada ayrı bir rol oynar.² Giddens modernliğin ayırt edici niteliklerini, kurumsal boyutlarına dair çizdiği şemada şöyle belirler:

“... Ulus devlet sistemine tekabül eden gözetim ve denetim düzenekleri, emek ve ürün piyasaları bağlamında gerçekleştirilen ekonomik ilişkilere tekabül eden kapitalist dünya ekonomisi, endüstriyalizme tekabül eden uluslar arası işbölümü ve endüstrileşen savaş aygıtı bağlamında şiddet araçlarının denetimine tekabül eden askeri dünya düzeni...”³

Bu çok boyutlu gelişme biçimi üç durumu anlatmaktadır: Parçalarını kaybetmeden kararlı olarak yenileşen bir sosyal sistem, değişmiş oynak bir sosyal yapı ve teknolojik olarak gelişmiş bir dünyada yaşamak için gerekli olan yetenek ve bilgilerin sağlandığı bir sosyal çevre...

Berman modernizmin ayırt edici özelliklerini sürekli oluş halinde yaşanan süreçler olarak nitelenebilecek bir takım değişimler olarak ele alır. Fiziksel bilimlerde gerçekleşen, evrene ve onun içindeki yerimize dair düşüncelerimizi değiştiren büyük keşifler. Bilimsel bilgiyi teknolojiye dönüştüren, yeni insan ortamları yaratıp eskilerini yok eden, hayatın tüm temposunu hızlandıran, yeni tekелci iktidar ve sınıf mücadelesi biçimleri yaratan sanayileşme. Milyonlarca insanı atalarından kalma doğal çevrelerinden koparıp, dünyanın bir başka ucunda yeni hayatlara sürükleyen muazzam demografik altüst oluşlar. Hızlı ve çoğu kez sarsıntılı kentleşme. Bürokratik işleyiş yapılarıyla her an güçlerini daha arttırmak için çabalayan ve güçlenen ulus devletler. Siyasi ve ekonomik egemenlere karşı direnen, kendi

² GIDDENS, Anthony, **Modernliğin Sonuçları**, (Çev:E. Kuşdil), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2004, s:19

³ GIDDENS, Anthony, **a.g.e.**, s:55

hayatları üzerinde biraz olsun denetim sağlayabilmek için didinen insanların kitlesel toplumsal hareketleri. Ve son olarak tüm bu insanları ve kurumları bir araya getiren ve yönlendiren, keskin dalgalanmalar içindeki kapitalist dünya pazarı⁴. Modern toplumlar ile geleneksel toplumlar arasındaki en belirleyici farklardır.

Modernizmin ne olduğu konusunda özet bir tanım yapmamız gerekirse; Teknik bilimsel rasyonelliğin yaşamın her alanına girmesi, uzmanlaşma ve işbölümünün gelişmesi, yaşantının merkezini üretim ve tüketim ilişkilerinin aldığı, kurumsal yapıların geliştiği ve yaygınlaştığı ve kültürel ve bireysel farklılıkların baskın ve evrensel olan bir vatandaş kimliği altında kaybolduğu bir durum olarak nitelememiz mümkündür.

1.2.MODERNİZMDE KİMLİK KAVRAMI:

Modernite aydınlanmadan devralınan mirasla akli merkeze alan ve rasyonel bir yapılanma sonucu meydana çıkmış bir toplumsal yapı öngörmektedir.

Kant'a göre aydınlanma bir kopuş bir kaçış olarak değerlendirilir. Bu kaçış ergin olmama durumundan bir kaçıştır. "Aydınlanma, insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu ergin olmama durumundan kurtulmasıdır"⁵ Bu ergin olmayış durumu Kant'a göre bir suçtur ve bu suçun sorumlusu insanın ta kendisidir. Kant'a göre ergin olmama suçunu insan, aklını kullanma özgürlüğünü kendisi dışında bir merciye kullandırarak işlemiştir. Kant erginlikten yoksunluğu bir yönüyle de insanın kendisinin talep ettiğini düşünür. "Doğa insanları yabancı bir yönlendirmeye bağlı kalmaktan çoktan kurtarmış olmasına rağmen, tembellik ve korkaklık nedeniyledir ki, insanların

⁴ BERMAN, Marshal, "Modernlik -Dün Bugün Yarın", (Çev: Ümit Aytuğ) **Brikim** sayı 34,1992

⁵ KANT, Immanuel, "Aydınlanma Nedir? Sorusuna Yanıt" .(Çev: N. Bozkurt), **Toplum ve Bilim**, Sayı 11, 17-21, , 2000

çoğu bütün yaşamları boyunca kendi rızalarıyla erginleşmemiş olarak kalırlar”

⁶ Kant, insanların ergin olmama durumunu seçmesini, bu durumun insana vermiş olduğu rahatlık ve sorumluluktan kaçma imkânı vermesiyle açıklar.

Kant, aydınlanma ve özgürlük arasında birbirini tamamlayan bir ilişkinin olduğunu varsaymaktadır. Kant’a göre aydınlanma için özgürlük yaşamsal bir temele sahiptir. Bu özgürlük “aklı her yönüyle ve her bakımdan çekinmeden kitlenin önünde apaçık olarak kullanma özgürlüğüdür”.⁷ Aydınlanma Kant açısından bakacak olursak her şeyden önce bir proje olarak düşünülmüştür;”ben’i özgürleştiren devamlılığı olan süreç”⁸ Ben’i özgürleştiren bir süreç anlamındaki aydınlanma projesi, insanın ergin olmama durumundan yalıtılmasıdır. Aydınlanmanın temel dünya görüşü ve amacı “Aude Sapare! Kendi aklını kullanmaya cüret et!”⁹ yönündedir. Kant’a göre insanın kendi aklını kullanmasının yolu, insanın aklının aracılığıyla sürekli olarak kendisine sunulanları eleştiri sürecinden geçirmesi, kendi akli yetilerini siyasi, toplumsal sorunlarda kullanması ve aklını dogmalardan, kilisenin otoritesinden hurafe ve vahiyden bağımsız olarak kullanmasıyla mümkün olmaktadır. Bu tavır aynı zamanda insanın kendi aklını özgürce kullanması cesaretinin göstergesi olarak değerlendirilir.

Aydınlanma felsefesinin, fikri temellerindeki farklılıklar Locke ve Rousseau ayrılığından da kavranabilir. Locke özgür iradede bahsederken, Rousseau genel irade kavramı üzerine vurgu yapmaktadır.¹⁰ Aydınlanmanın siyaset felsefesi açısından da bütünlükten uzaklığı göze çarpmaktadır. Bu dönemde birbirinden farklı duyarlılıkları ve idealleri olan siyaset felsefeleri ile karşılaşmaktadır. Hobbes’un bir anlamda dikta rejimlerine ilham vermesini, Rousseau’nun genel iradenin temsilini getiren cumhuriyet rejimini

⁶KANT, Immanuel, **a.g.m.**:17

⁷KANT, Immanuel, **a.g.m.**:18

⁸KÖMEÇOĞLU, Uğur, , “Eleştirel Kant’ı Eleştirememek”, **Toplum ve Bilim**, Sayı 11,135-139 ,2000,s:136

⁹KÖMEÇOĞLU, Uğur,**a.g.m.**,s:136

¹⁰KÖMEÇOĞLU, Uğur,**a.g.m.**,s:135

önermesini, Montesque'nun ve Locke 'un liberalizmin çıkış kaynağını oluşturan kuvvetler ayrılığı ilkesini buna örnek gösterebiliriz.

“Aydınlanma hem üzerinde belirli bir uzlaşmanın sağlanabildiği hem de ayrışmanın var olduğu bir dönemdir. Bu nedenle aydınlanmayı bütüncül homojen bir düşünsel gövde olarak tanımlamak çok iyimser bir yaklaşım olur. Örneğin; bir İngiliz, Fransız ve Alman aydınlanması birbirinden farklıklar gösterir. İngilizce konuşulan dünyada aydınlanma zihinsel bir düzeyde ağırlığını kurarken, Fransa’da aydınlanma devletin resmi ideolojisini yansıtan siyasal bir güç olarak ilerlemiştir.”¹¹

Foucault ise aydınlanma kavramını bu kavramın zihinlerimizde “saklanması gereken anlamı” düzeyinde ele alır.¹² Foucault’a göre aydınlanma “kendi mottosunu, kendi kurallarını geliştiren ve genel düşünce tarihi açısından, kendi şimdisi ve bilgi biçimleri, cehalet ve imgelem açısından, tarihsel konumunu belirlemek için yapması gerekenleri söyleyen bir dönemdir”¹³

Foucault’ya göre, Kant, “Aydınlanma Nedir?” Metninde şimdinin ne olduğunu tanımlamaya çalışır, bir fark arar: “Bugün düne göre ne gibi bir fark içerir?”¹⁴ sorusuna cevap bulmaya çalışır. Foucault aydınlanmayı aydınlanmanın başat kavramlarına sadakat düzeyinde tanımlamaktadır. Ona göre aydınlanma sürekli bir eleştiri olarak felsefi ethostur. Bu bağlamda Habermas’a göre Foucault “aydınlanmayı ve devrimi ideal modeller olarak sürdürmenin amacımız olamayacağını” söyler, önemli olan şey, on sekizinci

¹¹ GÖKA, Erol, “Güç İlişkileri Açısından Aydınlanma” **Toplum ve Bilim** Sayı:11, 113-119, 2000,s:114

¹²FOUCAULT, Michael,“Doğruyu Söyleme Sanatı”, (Çev: E.Özgül ve Ö.Oğuzhan), **Toplum ve Bilim**,sayı11,77-80, 2000, s:80

¹³FOUCAULT, Michael **a.g.m**,s:78

¹⁴FOUCAULT. Michael, “Aydınlanma Nedir?”, (Çev: E.Özgül ve Ö.Oğuzhan), **Toplum ve Bilim**,sayı11, 69-76, 2000, s:70

yüzyıldan beri evrenselci düşünce de kabul görmüş ve onun içinde saklanmış olan özgün tarihsel süreçleri araştırmaktır. Foucault'yla benzer düzeyde Habermas da aydınlanma düşüncesini "modernliği getiren" bir olgu olarak değerlendirir ve bunu eleştirel gelenek olarak algılar¹⁵.

Aydınlanma filozoflarına göre akla yönelik olarak modernite'nin çeşitli varsayımları vardır. Bunlar: 1-aklın evrenselliği ve güvenilirliği, 2-aklın kullanılmasıyla elde edilen bilginin doğru olduğu, 3-aklın zaman ve mekândan bağımsız olduğu...¹⁶

Aydınlanma düşüncesi aklın her şey üzerindeki üstünlüğüne inanmaktaydı. "Akıl kendinde açık ilk ilkelere sahiptir. Bütün inançlarımızı eleştirebilir, ahlak, din ve devlet haklılaştırılabilir, evrensel ve tarafsızdır çünkü aklın özerkliği vardır."¹⁷ Akla ilişkin bu ön kabulün mantıksal uzantısı, aklın kişinin istem, beklenti ve amaçlarından bağımsız olarak hareket ettiği ve kendisinde her şeye ilişkin doğruları barındırdığıdır. Özellikle Fransız aydınlanmacıları akli bir otorite, bir üst referans olarak kavramışlardır. Bu durum Horkheimer ve Adorno ya göre "mit ve geleneğe karşı çıkan aklın kendisi, bir mit olacak ve gelenekselleşecektir"¹⁸. Çünkü akıl özünde ne tarafsız ne de evrenseldir. Aklın içeriği farklı toplumlar, kültürler tarafından belirlenmektedir. Bu nedenle aydınlanma filozoflarının iddia ettiğinin tersine akıl, tarihle kültürle ve toplumla iç içedir.

Modernite en azından Kant'ın aydınlanmaya yönelik tutumunda özne olmayı, özerkliği ve özgürlüğü vurguladığı bir gerçekliği paylaşmaktadır. Fakat modernliğin klasik döneminde akılcılaştırmanın modernizmin ana

¹⁵ HABERMAS, Jürgen, **Kamusalın Yapısal Dönüşümü**, (Çev: T.Bora ve M. Sancar) İstanbul, İletişim Yayınları, 1999

¹⁶ KEYMAN, E. Fuat, 1993, "Postmodernizm ve Radikal Demokrasi", **Toplum ve Bilim**, sayı 62, 128-140, s:132

¹⁷ ÇİĞDEM, Ahmet, **Bir İmkân Olarak Modernite**, İstanbul: İletişim yayınları, 1997

¹⁸ HORKHEIMER, Max ve Theodor W. ADORNO, **Aydınlanmanın Diyalektiği, Felsefi Fragmanları I.**, (Çev: o Özügül), İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1995, s:56

gövdesini oluşturduğu görülmüştür. Moderniteyle birlikte batı düşüncesi, akılcılığa temel rol tanınmasının yanında, akılcı bir toplum fikrini de benimsemiştir. Dolayısıyla modernite, sıkı sıkıya akılcılaştırma (rasyonalizm) fikriyle bağlantılıdır. Birinden vazgeçmek diğerini de reddetmek anlamına gelir.¹⁹

Weber, modernite olgusunu kavramlaştırırken bu olguyu rasyonalite olgusu ile ilişkisi içinde konumlandırmıştır. Weber, modernite olgusunu, soyut aklın etkinliğinin yaşam alanlarına nüfuz etmesi olarak görmektedir. Weberyen anlayışta modernite üretim, dağıtım ve toplumsal örgütlenme süreçlerinin rasyonelleşmesini kapsamaktadır. Weber, rasyonelleşmenin zorunlu koşulunun, toplumsal örgütlenmenin veya daha geniş anlamda yaşam alanlarının aile ve duygusal olandan ayrılması olarak değerlendirir ve bu süreci şöyle açıklar: “ Kapitalist girişimin modern rasyonel örgütlenişi, bu gelişmedeki iki önemli etken olmaksızın mümkün olmazdı. Modern ekonomik hayata tamamen egemen olan işin haneden ayrılması ve bununla yakından ilintili olarak da rasyonel muhasebecilik”²⁰ Modern kamusal yaşam alanlarının, özel alandan ayrı bir alan olarak inşasında rasyonalite ve evrenselleşme olgularının başat etkisi olmuştur. Modernin rasyonalite ve evrenselleşme özdeşleşmesi onyedinci yüzyıl sonu ve onsekizinci yüzyıl başlarında gerçekleşen, özelde endüstriyelleşme olgusu, genel anlamda ise modernite’nin kuramsal boyutlarıyla toplumsal yaşam alanlarına nüfuz etmesi, geleneksel toplum yapısına özgü ilişki formlarını da yerinden sökmüştür.

Modern öncesi geleneksel toplumda özel alan işlevleri açısından dünya konumundaydı. Geleneksel toplum koşullarında özel alanın

¹⁹ TOURAINE, Alain, **Modernliğin Eleştirisi**,(Çev: H. Tufan), İstanbul Yapı Kredi yayınları, 2000,s:117

²⁰ Aktaran, POOLE, Ross, **Ahlak Ve Modernlik**, (Çev. M. Küçük), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1993 s: 115

merkezindeki olgu aile kavramıydı. Çaha'ya göre²¹ aile geleneksel toplumda siyasi, ekonomik ve kültürel yaşamın merkezini oluşturan bir konuma sahipti. Geleneksel toplumda üretim, dağıtım ve düzen olguları yerel ilişki formları ve yerel veya sosyolojik kimliklerin etkinliğinde somutlaşmaktaydı. İlişkilerin biçimlenmesinde duygusal ailevi ilişkiler ve yerel kimliklerin önemi büyüktü. Geleneksel toplumda mevcut olan dar cemaat yapısı ise gözetim ve bu olgunun sağlamış olduğu düzenlilik gereksinimlerini de karşılamaktaydı. Gözetim olgusu modern öncesi toplumda sınırlı bir mekânda yerel bağların ve kimliklerin vermiş olduğu imkânlarla gerçekleşmekteydi.

Modernite'nin kuramsal boyutlarının toplumsal alanda yayılması ile birlikte aile ve dar cemaat yapılarının öncülüğünde özel alanın yerine getirdiği ekonomik, kültürel, siyasi fonksiyonlar ailenin ve özel alanın dışında konumlanan modern kamusal alana aktarıldı. Geleneksel toplumda aile merkezinde özel alan işlevlerini kendi dışında ki bir sosyal alan olan kamusal alana bırakması, modern kamusal alanın, özeli aleyhine genişleme sürecini doğurdu. Özel yaşam alanını işlevlerini kendi dışında konumlanan bir başka sosyal alana bırakması, özel/mahrem alandan ayrı bir ortak yaşamın aleniyet kazanmasını üretmiştir. Bu aleni ortak yaşam alanlarının somutlaştığı yerler, "tiyatro, sinema, eğlence kulüpleri, okul, gazete, dergi, sanat ve eğlence gibi modern toplumun etkinlik alanları"dır.²² Bu alanlar, somut ve özerk alanlar olarak kamusal alanı, özel alandan ayıran verilerdir.

Habermas bu modern kamusal alanı burjuva kamusalılığı olarak niteler. Habermas modern kamusalılığın ilk formunun on sekizinci yüzyılda görüldüğünü ifade eder kamusalılığın modern formundan önce on altıncı ve on yedinci yüzyıllardaki mutlakıyetçi dönemlerde kamusal alan devletle eşanlamlı olarak tanımlanmıştır." Mutlakıyetçiliğin ilk dönemlerinde temsili kamusalılık (kamusalılığın kralın/lordun kişiliğinde temsil edilmesi) son

²¹ ÇAHA Ömer, "İdeolojik Kamusalılığın Sivil Kamusalılığa Dönüşümü", **Doğu Batı** sayı:5,73-96,1998-1999,s:80

²² ÇAHA Ömer,**a.g.m.**,s: 75

formunu yaşar ve öznesini değiştirir. Yönetim yetkisini elinde tutan artık kamusal otoriteyi simgelemektedir. Fakat Ağaoğulları ve Köker'in ifadesiyle on sekizinci yüzyıldan sonra yönetenin şahsından sıyrılarak askeri ve idari kurumlara doğru yayılır.²³

On yedinci yüzyıl sonlarında düzenli haber ve bilgi akışının sağlandığı bir basın varlığı, haber ve bilgiyi herkes için ulaşılır kılmaktadır. Habermas'a göre bu gelişme burjuva kamusalılığının oluşması için gerekli bir başlangıçtır. Ancak bu kamusalılık Habermas'ın kuramında devletle yakın ilişkiler olan eğitilmiş burjuva kesiminin (hukukçular, doktorlar, mühendisler, akademisyenler, vb.) oluşturduğu bir kamusalılıktır. Devletle doğrudan bağlantı kuran tüccarlar, bankerler imalatçılarda buna dâhil olurlar.²⁴ Habermas'ın burjuva kamusal alanı kavramsallaştırması ilk önce politik olmayan bir formdaydı. Daha çok öznelliklerin paylaşıldığı veya bilimsel, edebi, felsefi eserlerin tartışıldığı bir forma sahipti. Habermas'ın yazınsal kamusal alan olarak adlandırdığı bu alanın kurumları bilimsel dernekler, localar, kütüphaneler konser ve tiyatro salonlarıydı. Bu kurumların temel işlevi ise başlangıçta bilimsel, edebi ve felsefi tartışmaların yürütülmesi olmuştur. Ancak zamanla tartışmalar siyasi bir zemine kaymıştır. Devlet politikaları, ulusal sorunlar, yurttaşlık erdemleri gibi konularda tartışılmaya başlanmıştır. Kamuyu oluşturan bireyler salt kendi çıkarlarını ilgilendiren konuları aşır bir kamuoyu oluşturarak devlet politikalarını da etkileyecek bir kamusal alan yaratmayı hedeflemişlerdir. Bu durum siyasi kamusalılığın ortaya çıkmasını getirmiştir.

Habermas modern kamusalılığı tanımlarken onu özgürlük veya ortak akıl alanı olarak algılamaktadır. Ortak aklın ve özgürlüğün egemen öznesinin ise servet ve mülkiyet ölçütleri ve burjuva erkek bireyde somutlaştığı algılanmaktadır. Bu alanın kurumları içerisinde oluşa gelen özgürlük

²³ AĞAOĞULLARI, M.A li ve Levent KÖKER, **İmparatorluktan Tanrı Devletine**, Ankara: İmge Kitabevi, 1991, s:5

²⁴ HABERMAS, Jürgen, **a.g.e.**, s:78

olgusunun sosyo/ekonomik sınırlarının olması sınırlı bir özgürlük anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Kamusal topluluk dâhilinde inşa edilen birey egemenin kimliğinde kendini göstermektedir. Kamunun merkezinde yer alan bu özneler, kendi dışındaki özne varoluşlarını özel alan veya ailenin mahrem alanına sürüklemiştir.

Marshall Berman' a göre ise "Fransız devrimi etkisiyle büyük ve modern bir kamu, ani ve dramatik bir biçimde doğuverir. Bu devrimci bir çağda; kişisel, toplumsal ve siyasal yaşamın her boyutunda altüst oluşlar ve patlamalar yaratan bir çağda yaşıyor olma duygusu paylaşılmaktadır"²⁵. Fransız devrimi ile birlikte yaşam politikleşmiş, devrimden sonra özellikle jakobenlerin iktidarı boyunca, devletle özdeş tutulan kamusal alan toplumun tüm alanlarını ve bireyin gündelik yaşam alanını kuşatır. Jakobenler ve aydınlanmacı filozoflar halkı erdemli kılma misyonunu üstlenmişlerdir. Halk bu grup tarafından genel iradenin karşısına çıkan ve kişisel duruş ve menfaati temsil eden bir doğaya sahip olarak nitelenmektedir. Bauman'ın ifadesi ile halk bu grup tarafından isyancı bir güç olarak algılanmıştır. " halk diye yazmıştır Diderot, insanların en aptalı ve en kötüsüdür... halk yalnızca bir yığındır... D'Alembert'in yazdığına göre ise yığınlar cahil ve aptaldırlar... Voltaire için ise halk; öfkeden gözü dönmüş, çılgın ve kör bir hayvandı..."²⁶

Modern öncesi toplumda geleneğin düzen koyucu fonksiyonunun sarsılması ile aydınlanmada halk Bauman'ın anlatımıyla işlenme ve biçim verilmenin nesnesi durumuna gelmiştir. Eğitim olgusu da bu anlamda düzeni bozulmuş olanın düzenlenmesi girişimidir²⁷. Dolayısıyla modernite'nin ilk ayağında evrensel bir erdemli yurttaş yaratılması amaçlanmıştır. Bu yurttaşlık tasarımlarında "nesnelleştirme"nin belirleyiciliği kendini göstermektedir.

²⁵ BERMAN, Marshall, **Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor**,(Çev: Ü .Altuğ ve B. Peker) İstanbul: İletişim Yayınları,2000, s:13

²⁶ BAUMAN, Zygmunt, **Yasa Koyucular İle Yorumcular, Modernite Postmodernite ve Entelektüeller Üzerine**,(Çev: K. Atakay) İstanbul: İletişim Yayınları. 1996, s:96

²⁷ BAUMAN, Zygmunt ,**a.g.e.** s:79

Klasik modernite koşullarında daha önce de vurgulandığı üzere modernlik üzerine algılamalar, onun evrensel akıl(rasyonalizasyon) olgusuyla bir ve aynı şey olduğuna yönelik saptamalardır. Modernite projesi yaşam alanlarının rasyonalizasyonu yönünde algılanmış ve yürütülmüş bir proje görünümü kazanmıştır. Yaşam alanlarının rasyonalizasyonu süreç içerisinde ulusal zaman/mekân boyutunda devlet-toplum, insan-insan, devlet-birey ilişkilerinin de rasyonalizasyonu şeklinde kurumsallaşan bir niteliğe kavuştuğu gözlemlenmiştir. Ulusal zaman/mekân ekseninde toplumsal özneler arası ilişkiler belirleyen modern kamusal formu ve yurttaşlık tasarımlarının, klasik modernite döneminde ilişkilerin rasyonalizasyonunu temsil ettiği yönünde bir değerlendirme yapılabilir. Modernite'nin tek boyutlu doğası ve yurttaşlık tasarımları üzerinden modern birey oluşturma iradesi de yaşam alanlarının rasyonalizasyonunun bir uzantısı olarak tanımlanabilir. Bauman; modernite'nin rasyonalizasyon boyutunda yol almasını tesadüfler veya keşiflerle açıklanabilecek bir durum olarak değerlendirmektedir. Modernite'nin rasyonalizasyon boyutunda ilerlemesi sonucunu doğurmuştur. Yurttaşlık tasarımları da bu nokta da fonksiyon üstlenmektedir. Modern öncesi toplumda düzenlilik getirici unsur olan olgu gelenek iken, modernite sürecinde bu olgu yurttaşlık tasarımları ve kamusal alan kavramına yüklenen anlam olmuştur.

Yurttaşlık tasarımları farklı benlik anlayışlarına sahip olmakla birlikte, özünde yurttaşlık anlayışı kimliksiz birey kavrayışını öne çıkarmaktadır. Modern yurttaşlık ulus devletler dönemiyle ortaya çıkan ve Fransız devrimiyle birlikte sınırları genişleyen bir olgudur. Toplumsal ilişki formlarının rasyonalizasyonunu içeren yurttaşlık kavramı bir üyelik/aidiyet duygusu içermesi ve ulusal zaman/mekan boyutunda paylaşılan ortak kimlik olması nedeniyle heterojenlikten homojenliğe geçiş olanağı sağlar.²⁸Bu anlamda yurttaşlık tasarımları sosyolojik kimliklerden arındırılmış bireye dayanmaları açısından benzeşirler. Bireye yönelik algılayışlarında farklılaşırlar.

²⁸ BAUMAN, Zygmunt ,a.g.e. s:98-110

“Liberalizm insanların doğal olarak bireysel haklara sahip olduğunu, devletinde bu hakları koruyan bir kurum olarak işlev görmesi gerektiğini önerir. Ekonomik insanı dolayısıyla kendi kişisel çıkarı ve doyumunu maksimize etmeyi amaçlayan ve genel yarar için özel bir çaba içinde olmayan, benlik anlayışını kendisine başlangıç noktası alırken, klasik cumhuriyetçilik toplum için iyi olanı temsil eden ve genel yarara hizmet veren sorumlu ve erdemli vatandaş bireysel taleplere ve çıkarlara öncül görerek genel yararı gözetken siyaset anlayışını temsil eder”.²⁹

Farklı siyasi yapılanmalar ve farklı benlik anlayışlarına sahip olmalarına rağmen ister liberal ister cumhuriyetçi yaklaşımlar da olsun temel de benzer yurttaşlık tasarımları bir tür rasyonelleştirme ve toplumsaldan kaynaklanan farklı ilişki formlarını “yerinden çıkarma işlevi” görürler. Bireyi sosyolojik kimliklerden yalıtılmış, kültürel olarak içi boşaltılmış bir konuma oturturlar. Bu iki yaklaşımın yalnızca farklı aidiyetleri dışlarken, farklı yöntemler kullanması açısından birbirinden ayrıştığı söylenebilir. Klasik Liberal Demokratik görüşte vatandaşlık daha çok toplumsal bir sözleşmeye dayalı bir statü olarak algılanır. Bireyler bağımsız ve özerk yapılar olarak görülür. Ödevlerden daha çok kişisel haklara ile toplumun oluşturulduğu üzerinde durulur. Cumhuriyetçi vatandaşlık anlayışı ise ödevler üzerine kuruludur. Toplum birey üzerinde belirleyici bir güçtür. Toplumsal olarak belirlenmiş amaçlar bireyin ödevlerini belirler bireyden bu doğrultuda eylemde bulunması beklenir.³⁰ Her iki yurttaşlık tasarımı arasındaki fark, sadece toplumsaldan kaynaklanan kimlik farklılıklarını dışlama yöntemlerinde ortaya çıkar. Liberalizm sosyolojik kimlikleri özel alana iterek, cumhuriyetçilik ise yerelden kaynaklanan sosyolojik kimlikleri ve ilişki ağlarını ulusal kimlik içerisinde eriterek dışlamaktadır.

²⁹ KEYMAN, E.Fuat, “Kamusal Alan Ve Cumhuriyetçi Liberalizm Türkiye’de Demokrasi Sorunu”, **Doğu Batı**, Sayı 5, 57-71, 1998-1999, s: 70

³⁰ İÇDUYU, A. ve KEYMAN, E.Fuat, “Globalleşme, Anayasacılık ve Türkiye’de Vatandaşlık Tartışması”, **Doğu Batı** Sayı 20 , 143-155 ,1998-1999, s:150

Modernite koşullarında kamuya mal olan soyut yurttaşlık kimliği, bir anlamda yerelden kaynaklanan sosyolojik kimlik ve ilişkileri yerinden çıkarma ve yerinden sökülüş aidiyet ve ilişki formlarının, ulusal zaman/mekân boyutunda farklı bir formda inşa etme işlevini yerine getirmektedir. Bu haliyle düzenlilik gereksinimi temelinde tasarımılanan modernite projesinin tezahür alanı olmaktadır. Bu bağlamda yurttaşlık nosyonu bir rasyonelleştirme tekniği olarak toplumsal mekânda var olan sosyal çeşitlilikten evrensel bir bütünlük yaratma işlevi olarak kullanıldığı ileri sürülebilir. Yurttaşlık tasarımları Alejandro'ya göre rakip aidiyet biçimleriyle mücadele etti.³¹ Yerelden kaynaklanan sosyolojik kimliklerle mücadele stratejisi içerisinde özellikle cumhuriyetçi model, yurttaşlık olgusunu "etiksel" boyutu ile değerlendirirken ortak yarar, ortak irade, cesaret, sadakat gibi devletle özdeşleşmiş erdemleri merkeze alırken, diğer toplulukları dışlayan bir bakış açısının gerçekleşmesine neden olmaktadır. Young'a göre yurttaşlığa ilişkin bu tür ilkeler türdeş bir yurttaşlığı da gündeme getirmektedir. Liberal yurttaşlık anlayışı ise devlet- toplum – birey ilişkisinde vurguyu özünde rasyonel homoeconomicus'a indirgediği birey lehine yaparak farklı bir boyutta türdeş yurttaşlığa katkıda bulunur.³² Bu bağlamda yurttaşlık tasarımları, rasyonelleşme eyleminin toplumsal ilişkiler boyutunda tezahür ettiği olgulardır. Bununla birlikte bir düzenlilik mekanizması işlevi de yürüteceği öngörülür.

Connolly liberal yurttaşlığın türdeşliği sağlama işlevinin onun epizodik yurttaşlığa bağlı olduğunu belirtir.³³ Mouffe'nin anlatımıyla epizodik yurttaşlığın ardında kamu yararının gerçekleştirilmesi değil, ancak kişisel çıkarların tatmini bulunmaktadır. Liberal düşüncede yurttaşlığı her kişinin kendisi için iyi olanı oluşturabilme, gözden geçirebilme ve rasyonel olarak uygulayabilme kapasitesi olarak tanımlarken siyasi faaliyeti de

³¹ ÜSTEL, Füsün, **Yurttaşlık Demokrasi**, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 1999, s:55

³² ÜSTEL, Füsün, **a.g.e.s:56-57**

³³ CONNOLLY, William. E, **Kimlik ve Farklılık, Siyasetin Açmazlarına Dair Çözüm Önerileri**, (Çev: F. Lekesizalın) İstanbul: Ayrıntı Yayınları ,1995 ,s:121

özelleştirmektedir.³⁴ Siyasal faaliyetin özelleştirilmesi, liberal devletin tüm yurttaşlarına eşit mesafede davranmak tutumuyla tutarlılık içindedir. Tam liberal devlet doğuma mevkiye, eğitime, işe dayalı ayrımları ortadan kaldırmaktadır. Ancak bunu, politikaya dayanmamak anlamında dile getirmektedir.³⁵

Liberal yurttaşlık anlayışı toplumsaldan kaynaklanan kimlik/farklılık taleplerini politikayla ilgisiz bir konu olarak tek boyutlu kamusalılığı üreten bir içeriğe sahiptir. Öte yandan yurttaşlık tasarımlarında salt siyasi bir kategori olarak değerlendirilmektedir. Salt siyasi bir kategori anlamında kullanılması ise yurttaş kimliği ile sosyal, kültürel sınıfsal ya da etnik kimlikler arasında bir karşıtlığın yaşanmasını doğurmaktadır.³⁶

Modernite'nin temel aldığı karşıtlık, işlevsellik, düzen, belirlilik, homojenleşme gibi kavramların, rasyonelleşme ve evrenselleşme boyutunun ön plana çıkması modernite sürecinin belirli bir karakter kazanmasını üretmiştir. Bu kavramlar belirli bir yaşam tarzının modernite koşullarında, olguları değerlendirmede etkin olduğuna dair güçlü veriler olarak kabul edilebilir. Modernite'nin kendisine temel aldığı bu kavramlar aynı zamanda ulusal zaman/mekân ekseninde vurgulanan vatandaş kimliğinde belirlilik ve düzenlilik ölçütünü karşılayan kavramlar olmuşlardır. Bu kavramlar bir takım olguları nesneleştirme eğiliminde ortaya çıkmıştır. Nesneleştirilip ötekileştirilen olgular ise yerellikle ve yerelden kaynaklanan sosyolojik aidiyet ve iradi kimlikler olmuştur. Toplumsaldan kaynaklanan sosyolojik aidiyet ve iradi kimlikler modernite'nin evrenselleştirme boyutu açısından tehlikeli bulunmuş, toplumsalın içinde barındırdığı çeşitlilikler denetlenmesi ve dönüştürülmesi gereken bir nesne olarak algılanmış, özne konumunu ise

³⁴ MOUFFE, Chantal, "Demokratik Yurttaşlık ve Siyasal Topluluk", **Birikim**, sayı 55, 72-84, 1993 s:48

³⁵ PHILIPS, Anne, **Demokrasinin Cinsiyeti**, (Çev:A.Türker), İstanbul: Metis Yayınları, 1995, s:27

³⁶ ÜSTEL, Füsün, **a.g.e.**,s:62

evrenselci bir anlayış temsil etmiştir. Sonuçta her türlü tikellik modernleşme projesi tarafından bertaraf edilmiştir.³⁷

Modernite'nin bir tasarımı olan yurttaş kavramının sosyolojik olarak içi boşaltılmış bir birey nosyonuna vurguda bulunmasından ötürü evrenselci anlayışın somutlaşan yönünü temsil etmektedir. Bireyin sahip olduğu aidiyetler ise irrasyonel ve ayrıştırıcı bir durumu içermektedir. Bu nedenle ulusal zaman/mekân içerisindeki yurttaşlık kavramı farklı aidiyet ve kimlik taleplerini dışlayan ve nesneleştiren ve onlar üzerinde denetim kuran bir niteliğe sahiptir. Tek boyutlu (sınıf, kültür, cinsiyet merkezli) kurgulanan kamusalılık anlayışı klasik modern dönemde akılcılaştırma çizgisinde ilerleyen bir modernlik tasarımının ürünüdür. Akılcılaştırma üzerinden sergilenen modernlik kurgusu akıllı belli bir tekelliğin, sınıfın, cinsiyetin, kültürün hegemonyası altında denetimi arzusu için kullanılmıştır. Klasik modernlik, akılcılaştırma boyutunda hedeflediği idealleri (sosyolojik ve kişisel kimlik taleplerine karşı mücadele ve tek boyutlu bir toplum oluşturma) gerçekleştirme düşüncesini somutlaştırmayı düşünmüştür.

³⁷ LACLAU, Ernesto, Evrensellik, **Kimlik ve Özgürleşme**, (çev: Ertuğrul Başer), İstanbul: Birikim Yayınları , 2003, s:60-66

1.3.MODERNLİĞİN ELEŞTİRİSİ:

Modern toplumlarda ortaya çıkan yabancılaşma anomi, sapkınlık, monotonluk, tek boyutlu insan, tek boyutlu kimlik yaratısı gibi nedenlerle ortaya çıkan toplumsal sorunlar ve yarattığı bir takım krizlerin üzerine düşünülmesi modernizmin temel varsayımlarının yeniden gözden geçirilmesi ve sosyal bilimlerin bu anlamda yeni açılımlar yaratmasını gerekli kılmıştır.

Modernizmin yarattığı sorunsalın ilk sorumlusu olarak ise rasyonalizasyon süreci ele alınır. Modernleşmenin merkezi iddiası olan rasyonalizm öz olarak: düzenli toplum, pozitivizmin yüceltilmesi ve aklın zaferine dayanır. İnsan eylemleriyle dünyanın düzeni arasındaki tekabuliyeti oluşturan, bilimi ve uygulamalarını yönlendiren, sosyal yaşamın bireysel ve kolektif ihtiyaçlara uyumunu sağlayan, keyfiliğin ve şiddetin yerine hukuku ve piyasa mekanizmasını koyan hep akıldır. İnsan aklının evrensel yasalara uyumuyla hem özgürlüğe hem refaha hem de mutluluğa doğru ilerlenecektir.

Modernitenin krizine karşı yeni yönelimler ortaya atan Touraine yukarıda açıklamaya çalıştığımız bu merkezi iddiaya karşı şu eleştirilerle yaklaşmaktadır:

İlk olarak özgürlük, kişisel mutluluk ve ihtiyaçların tatmini hangi nedenle rasyoneldir? Bu soruya Touraine şu şekilde cevap verir: Yerel değerlere saygı ve bir prensin keyfiliği ile üretimin rasyonelleşmesi arasında bir karşıtlık olduğunu, üretimin rasyonelleştirilmesinin şiddeti ve engelleri ortadan kaldırmayı ve bir hukuk devletini yaşama geçirmeyi kabul edilse bile bu kişisel mutlulukla ilişkili değildir. Rasyonel ve doğrusal bir ilerlemenin, refaha, özgürlüğe ve mutluluğa doğru olduğu ve bu üç hedefin birbirine sıkı bir şekilde bağlı olduğu iddiası, tarih tarafından yalanlanmış bir ideolojiden ibarettir.

İkinci olarak; aklın egemenliği denilen şey, sistemin aktörler üzerinde artan etkisi, normalleştirme ve standartlaştırma değil midir? Touraine'e göre; Bu egemen idealini bazen liberal, bazen otoriter biçimde gerçekleştirir; ama ne olursa olsun bu egemenlik, her bireyin bütünü (işletme, ulus, toplum... her ne ise) çıkarına boyun eğişini amaçlamaktadır. Nitekim beyaz, erkek, yetişkin, batılı, eğitilmiş insan; hâkimiyetini akıl ve aklın evrenselliği adına giderek genişletmiştir.³⁸

Ancak batı zamanla bu iradeci rasyonalizmden, aydın despotizminden yavaş yavaş uzaklaşarak daha mütevazı bir anlayışa kaymıştır. Şöyle ki: insan eyleminin ve evrenin rasyonalist bir görünüşüne, rasyonelliğin salt araçsal bir anlayışı ikame etmiştir. Rasyonelliği, toplumun ihtiyaçlarının, taleplerinin hizmetine koymaya yönelmiştir. Fakat üretim toplumundan tüketim ve kitle iletişim toplumuna yaklaştıkça bu ihtiyaç ve taleplerin, rasyonelliğin zorlayıcı kurallarına uygun olmadığı gözlemlenmiştir. Tüketim ve kitle iletişimine dayalı bu toplum, Weber'in referans aldığı püriten kapitalizminden uzaktır.

Fakat bu tarz modernlik anlayışına da yöneltilmiş eleştiriler vardır: modernlik anlamını yitirmekte midir? Bu şekilde ortaya çıkan şey daha ziyade dolaylı ve dolayısıyla da daha az önemli ticari talepler midir? Gelişmekte olan modernlik toplumu, piyasaya indirgeyerek ve artan eşitsizliklere, çevrenin tahrip edilmesine sırtını dönen kör bir anlayış mı taşımaktadır?...Vb. gibi yeni sorular ortaya çıkmaktadır. Touraine'e göre;

“Akıl herhangi bir toplum tipini temellendirmez; akıl, sınıf veya ideoloji olduğu gibi, korparatizmi ve tümelciliği de yıkan bir güçtür. Bu anlayış doğrultusunda günümüzde artık devrimden

³⁸ TOURAINE, Alain, **Modernliğin Eleştirisi**, (Çev: H. Tufan), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000, s:149-153

değil, özgürleşmeden, ezilmiş bir sınıfın, kadınların, kıyıma uğramış azınlıkların özgürleşmesinden söz edilmelidir.”³⁹

Bu özgürleşme kimine göre bir şans eşitliğine kimine göre ise ılımlı birçok kültürlülüğe yol açacaktır; fakat modern toplum tüm organizasyon ilkelerini ve sistem biçimlerini ekleyerek, yasa ve kontratlarla düzenlenmiş kişisel, örgütsel veya politik stratejilerin, değişimlerin cereyan ettiği bir sahneye dönüşmüştür. Dolayısı ile aydınlanmanın nihai hedefi olan rasyonalizasyon, sistem ve aktörlerin uyumunu sağlayamaz ve sadece, ağır sosyal krizler olmadığında ve özellikle hâkimiyeti elinde tutanların çıkarına işlediğinde saygı duyulan bir hoşgörüyü indirgenebilir.

Touraine 'e göre modernizme yöneltilen eleştiriler, bu tarz bir modernlik anlayışının bizzat kendi kendini yok ettiği noktasından hareketle gelişmektedir. Araçsal aklın etkinliğini, eleştirel düşüncenin ve bireyciliğin özgürleştirici gücü hiçbir zaman yadsınamaz.

“Eğer geleneğe ve kominiteye karşı dönüşü reddedersek, modernliğin yeni bir tanımını ve çoğu kez aklın ve sekülerizasyonun zorunlu ve özgürleştirici yükselişine indirgenmiş modern tarihimizin yeni bir yorumunu yapamayız. Fakat eğer modernlik sadece rasyonalizasyonla tanımlanabilirse ve aksine eğer, sürekli değişiklikler cereyanı gibi anlaşılan modernlik görüşü, iktidar mantığının ve kültürel kimliklerin direncini dikkate almıyorsa, bu durumda modernlik, aklın doğa yasalarına göre yarattığı objektif dünya ile her şeyden önce kişisel özgürlüğe davetin, bireyciliğin dünyası olan sübjektif dünya arasında gittikçe büyüyen bir ayrılış olarak tanımlanır.”⁴⁰

Weber den yola çıkarak yaptığımız bir modernlik tanımı ise dünyanın büyüden kurtulması sürecini anlatmaktadır. Modern toplumlarda insan “yaşam yorgunu” olarak büyümektedir. Modernleşme sürecinde bilimin gelişmesi ve uzmanlaşma ile sayısız dünya görüşü ve gerçeklik oluşmakta ve

³⁹ TOURAINE, Alain, **a.g.e.**,s:150

⁴⁰ TOURAINE, Alain, **a.g.e.**,s.153

dinlerin bölünmez evreni bozulmaktadır. Dolayısıyla modernleşme nihai olarak bir parçalanmaya yol açmaktadır. Ve Weber'in Protestan Ahlakı ve kapitalizmin Ruhu adlı eserinde bahsettiği Protestan ahlakı bu parçalanma sonucu meydana gelmiştir. Şöyle ki Weber'e göre klasik Katolik Hristiyanlık inancının tersine ahiret için değil dünya için birikim yapmayı vaaz etmektedir. Ve dünya görüşünde ortaya çıkan bu yeni gerçeklik sermaye birikimine doğru gidilmesine yol açmıştır. Sermaye birikimindeki bu artış akılcı düşünceyle birleşerek sermayenin yatırımlara aktarılmasına ve gelirin tekrar tekrar sermaye artışına yönlendirilmesi sonucunda sanayi devrimi ortaya çıkmıştır.⁴¹ Kuşkusuz bu gelişmenin en önemli nedenlerinden biri akılcı merkeze alan düşüncedir. Akılcı düşüncenin yaygınlaşması toplumsal ve siyasal hayatı baştan sona yeni bir dönüşüm sürecine sokar.

Sanayi toplumuna geçiş ise ancak şartların en akılcı şekliyle değerlendirilmesiyle ortaya çıkar. Weber Rasyonalite olgusunu batıya özgü bir kavram ve batının tarihsel gelişimini açığa vuran kavram olarak rasyonelleşme süreçleriyle batıya özgü bir kavram olarak değerlendirmiştir. Ona göre amaçlar hesaplamaya tabidir ve hesaplanabilirlik rasyonaliteye esastır. Batıda rasyonel ve sistematik bilim arayışı bu şekilde doğmuştur. Aynı şekilde rasyonel hukuk bilimi, yazılı anayasa, bu yasalara bağlı ve eğitilmiş görevlilerin yönetimi, özel olarak yetiştirilmiş görevlilerin örgütlenmesiyle bürokrasi, formel olarak serbest emeğin kapitalist örgütlenmesiyle kapitalizm yine batıda ortaya çıkmıştır.⁴²

Bauman'ın da ifade ettiği gibi yaşam alanlarının rasyonalizasyonu ile modernitenin düzenlilik arzusu arasında bir ilişkiden söz etmek mümkündür. Modernite gündelik hayatın kavramlarını bir takım karşıtlıklar üzerinden tanımlamaya gitmiştir. Bu karşıtlıklar homojenleşme/heterojenleşme, modern/geleneksel, evrensel/yerel, ulusal zaman mekân çizgisinde

⁴¹ WEBER, Max, **Protestan Ahlakı Ve Kapitalizm Ruhu**, (çev: Zeynep Gürata), Ayraç Yayınları, Ankara, 1999

⁴² ÇİĞDEM, Ahmet, **Bir İmkân olarak Modernite, Weber ve Habermas**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1997 s:154

tanımlanan yurttaşlık/sosyolojik kimlikler düzeyinde yapılaşmıştır. Bu tabloda belirtilen ilk olgu genellikle özne konumunda merkezi değer olarak yüceltilmiş, ikincisi ise, denetlenmesi gözetlenmesi ve dönüştürülmesi gereken nesne konumuna itilmiştir. Modernlik genel olarak düzenlilik kavramıyla birlikte kullanılmış bu özdeşlik bir anlamda modernleşmenin temelini oluşturmaktadır. Akıl evrensellik, homojenlik, yurttaşlık ilkeleri düzenlilik sağlayıcı özneler olarak düşünülmüş. Bu ilkelerin dışındaki değerler ise düzenliliği yıkıcı öğeler olarak değerlendirilip nesne konumunda itilmiştir. Bu düzen toplumsal rollerin farklılaştırılması, toplumun sunabileceği refahın ve diğer yararların eşit olmayan bir biçimde dağıtılması ve anlamına geliyordu, fakat bu, hiyerarşinin ve sınıfsal ayrımların sürdürülmesi demektir.⁴³

Rasyonel, yasal siyasi iktidar olarak ulus-devlet ve burjuva sınıfı bu toplumsal düzenliliği ve bütünleşmeyi getirecek yeni denetim mekanizmalarına gereksinim duymuşlardır. Bu denetim mekanizmaları Bauman'a göre iki boyutta kurgulanmıştır.

Bunlardan ilkin; devletin gücünü ve iktidarını genişletmek, devleti toplumsal düzenin yeniden üretimi planlama, tasarımı ve idare etme işlevi çerçevesinde yeniden örgütlemek, ikincisini ise; devletin yönetimi altında olanların toplumsal yaşamlarını düzenlemeyi ve kurallı hale getirmeyi amaçlayan terbiye edici eylemin bütünüyle yeni ve bilinçli olarak tasarlanmış toplumsal mekanizmasını yaratmak oluşturmuyordu.⁴⁴

Bu rasyonel iktidarın denetim ve düzen gereksinimini oluşturan başat olgu endüstriyalizm ve kapitalizmin emeğin ve üretimin örgütlenmesinde etkin konuma gelmesidir. Endüstrileşme ile birlikte istihdamın aile içi üretim veya çiftliklerden fabrikalara kayması sonucunda kırsal alandan kente doğru bir göç dalgası başlamıştır. Buna bağlı olarak kırsal kesimdeki atıl nüfus

⁴³ BAUMAN, Zygmunt, **Yasa Koyucular ve Yorumcular, Modernite Post Modernite ve Entelektüeller Üzerine**, (Çev: K.Atakay), İstanbul: Metis Yayınları, 1996,s:54

⁴⁴ BAUMAN, a.g.e.,s:57

yerinden sökülerek hareketli bir kitle halini almıştır. Bu hareketli, eğitimsiz mesleksiz (uzmanlaşmamış) kitle, ulus devlet içindeki burjuvazi ve entelektüeller yani kamusal alanın kullanıcılarında yarattıkları mükemmel düzenin bozulacağı korkusu yaratmaktadır. Bu nedenle düzenin korunması yönünde baskıcı ve tavizsiz bir politika izlenmektedir. Bauman bu nedenlere dayandırarak moderniteyi düzenlilik amacına yönelik bir tasarım olarak nitelendirir. Ve ona göre insan davranışındaki öngörülebilirlik ve düzen ancak “zorunlu ahlaki kodların belirlenmesiyle” geliştirilebilir.⁴⁵

Modernite’yi birbiri ardı sıra gelen dört devrimin , bilimsel, siyasal, kültürel , teknik ve endüstriyel devrimler sonucu geçirilmiş aşamaların meydana getirmiş olduğu bir zihinsel kavrayış biçimi olarak ele almak mümkündür.⁴⁶Giddens’ta benzer bir şekilde moderniteyi düzenlilik ve güvenlik sağlayıcı bir tasarım olarak tanımlar. O moderniteyi çok boyutlu bir fenomen olarak algılar. Modernliğin kurumsal boyutları Kapitalizm, endüstriyalizm, askeri iktidar bağlamında şiddet araçlarının kontrolü ve gözetleme bağlamında enformasyonun ve toplumsal denetlemenin kontrolünden oluşmaktadır. Bu kurumsal boyutlarından ayrı olarak modernitenin dinamizmini ve aynı zamanda özgüllüğünü sağlayan üç unsura önem verir. Fakat bu üç unsur da klasik anlamdaki modernliğin içinde barındırdığı unsurlar değil modernliğin zaman içindeki dönüşümü sonucu kendi bünyesinden ortaya çıkmış unsurlardır.

Bunlar zaman ve mekanın ayrılması, yerinden çıkarma düzenekleri ve düşünömsellik kavramlarıdır. Zaman ve mekanın ayrılması hem modernliğin dinamizmini sağlayan hem de yerinden çıkarma düzeneklerinin baş koşuludur. Zaman ve uzamın modern dönemde birbirinden ayrılması yerel alışkanlık ve deneyimlerin getirdiği kısıtlamalardan kurtulmayı sağlayarak çok çeşitli değişim olanaklarının açılmasına yardım eder. Zaman

⁴⁵ BAUMAN, a.g.e.,s:54

⁴⁶ JEANNIERE, Abel, “Modernite Nedir?”, **Modernite Versus Postmodernite** içinde, (Der. ve Çev. M. KÜÇÜK) , Ankara: Vadi Yayınları, 2000.

ve uzamın birbirinden ayrılması rasyonel örgütlenme için bir dişli görevi de görmektedir aynı zamanda yerel ve küreseli birbirine bağlama işlevini de yüklenir.⁴⁷ Giddens bir başka dinamizm kaynağı olarak yerinden çıkarma düzeneklerini görür. Yerinden çıkarma ile “toplumsal ilişkilerin yerel etkileşim bağlamlarından kaldırılmasını ve sonsuz uzunluktaki zaman uzam boyutunda yeniden yapılandırılmasını”⁴⁸ kastetmektedir. Giddens ‘a göre modernite kendi kendini eleştiren ve sürekli dönüştüren bir süreçtir. Bu nedenle modernite kendi krizlerinden kendi dinamikleriyle geliştirdiği çıkış yolları bulabilmektedir.

Modernite bünyesinde “insansızlaştırılmış bir dünya” tasarımını da barındırmaktadır. Moderniteye bu bağlamda da eleştirel bir bakışla yaklaşmak mümkündür. Modernizmde aşırı atomize olmuş birincil ilişkilerinden koparılmış birey, kendini giderek gerçeklikten kopuk bir dünyanın içinde bulmaktadır. Modernizm, nesnel bilim ve evrensel bir ahlak geliştirme amaçlı çalışmalarla geliştirilmiştir, doğayı denetim altına alma amacı ile insan mutluluğunu sağlamanın birlikte gideceğinin düşünülmüştür, ancak bu ideal tersi yönde gelişmelere neden olmuştur.⁴⁹ Diğer taraftan, modern dünya da ilişkilerin karma karışık yapısı bireyin bilincini ve standart işlem süreçlerini etkilemektedir.

Modernite yarattığı bilinç düzeyinde de bir takım eleştirilere maruz kalmaktadır. Örneğin; Berger, “Modernleşme ve Bilinç” adlı eserinde; modern toplumlar keskin bir bürokrasinin uygulanması sonucu, modern toplumların belli başlı tüm kurumlarının giderek soyutlaştığını, yani bu kurumların tamamının, bireyin günlük yaşamında çok az anlamı olan yada hiç anlamı olmayan, formel yapılar olarak değerlendirildiğini belirtmektedir.⁵⁰

⁴⁷GIDDENS Antony, **Modernliğin Sonuçları**,(Çev: E.Kuşdil),Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998,s:27-28

⁴⁸GIDDENS Antony, **a.g.e.**,s:28

⁴⁹SARUP, Madan, **Post yapısalçılık ve Post modernizm**, (Çev:A.B.Güçlü, Ankara: Ark Yayınları , 1995,s:172

⁵⁰BERGER,L.Peter, Brigitte BERGER,KELLNER,HANSFRIED, **Modernleşme Ve Bilinç** (Çev:C.Cerit), İstanbul:Pınar Yayınları,1985,s:202

Bürokratik bir yapı içinde çalışan bireyin yaptığı işle, bu kurum da üretilen mamul arasında doğrudan bir ilişki kurulamamaktadır. Kişi yalnızca yaptığı işin bilincindedir. Çünkü diğer işlerden soyutlanmıştır, yapılan işin tüm işlemsel aşamalarında bulunamamaktadır. Makineleşmeyle birlikte ise, üretimde insan faktörünün değeri giderek azalmıştır. Makineleşme, toplumsal organizasyon, üretim araçlarındaki değişim insanı yabancılaştırmakta ve yeteneklerini köreltmektedir. Dolayısıyla modernizmin nihai sonucu sanatın yaşamdan çıkması olmuştur.

Teknolojinin ve buna bağlı olarak oluşan bürokrasinin oluşturduğu insan ilişkilerinde kişiden beklenen ve “rasyonel davranış” olarak tanımlanan davranış tarzı, tahmin edilebilir ve açıklanabilir olandır. Bireyin kendine ait yaşamı ile sosyal yaşamı arasında kalın bir sınır çizgisi çekilmiş, buna özel hayat denilmiştir. Beklenen kalıplar içerisine dahil edilemeyecek davranış ve varoluş biçimleri bu özel hayat çizgisi içine hapsedilmiştir. Bir anlamda birey özel hayatı içinde yalnızlaştırılmıştır.⁵¹

Modernizmin bu bağlamda özgürlükleri kısıtlayıcı bir rolü de vardır. Pek tabi ki insanları aile, klan, kabile gibi geleneksel yapıları olan grupların sıkı kontrolünden kurtarmıştır, ancak toplumsal kontrolün iplerini evrensel ve rasyonel değerler kriterine göre yapan, modern toplumun kurumlarının eline vermiştir.

Eric Fromm’un “Özgürlükten Kaçış” adlı eserinde ayrıntılı bir şekilde belirttiği üzere; modern toplumlarda birey, kendi yazgısıyla baş başa bırakılmaktadır. Bu ise bireyin kendisine korku ve güçsüzlükten başka bir şey getirmemektedir. Kendini içinde yaşadığı dünyadan ve toplumdan soyutlanmış olarak bulan birey, gittikçe çaresizleşmekte yeni diktatörlüklere ve totaliter yönetimlere kendini teslim etmiştir. Bu da anti demokratik uygulamaların giderek artmasına zemin hazırlamıştır.⁵²

⁵¹ BERGER, L. Peter, BERGER, Brigitte, KELLNER, HANSFRIED, a.g.e., s:204

⁵² FROMM, Eric, **Özgürlükten Kaçış**, (çev: Şemsa Yeğin), İstanbul: Panel Yayınları, 1996

Modernizme yöneltlen eleştirilerin en önemlisi kuşkusuz, modern Toplumlarda, otorite tarafından bilinçli bir şekilde, bürokrasi kanalıyla yürütülen kimlik politikasıdır. Modern toplumlarda kimlik, ulus devlet sınırları içinde yurttaşlık bilinci çerçevesinde tanımlanmıştır. Sınıfsal ve statüsel farklılıklar tanınmış bunun dışında bireyin etnik, cinsel yada tercihi kimliklerini kamusal alanda ifade etmesinin önüne geçilmiştir. Netice itibarıyla bu durum; bir kimlik bunalımını doğurmaktadır, şöyle ki: toplumlar yerel bazda etnik, kültürel, sosyo ekonomik alt sistemlerden oluşmaktadır. Modernite, rasyonel ve evrensel değerlerle çerçevelediği bu alt sistemlerin beklentilerini karşılayamamaktadır.

Habermas bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: Batı toplumlarının gelişmesinde bilim ve teknoloji önemli rol oynamış ve ekonomik gelişmeye hizmet etmiştir. Siyasetinde bilimselleşmiş, teknokratik pragmatik bir tarza bürünmüş olması kitlelerin sisteme bağlılığının gerçek olmamasına neden olmuştur. Sistemin gerçek amacı olan ekonomik gelişmenin de sağlanamadığı bir durumda ise kitleler sisteme yabancılaşmakta ve meşruluk kriziyle karşı karşıya kalınmaktadır. Ayrıca otoriter ve bürokratik bir karakter kazanan sistem ekonomik karşıtıtlıklardan da öte bir meşruluk krizi doğurmaktadır. Meşruluk bunalımına meyilli oluş modern kapitalizmin en belirgin özelliği olup nihai olarak toplumsal bir kimlik bunalımını beraberinde getirmektedir.⁵³

Poole ise başka bir açıdan modernitenin içinde barındırdığı kimlik bunalımını şu şekilde açıklar:

“Modern toplumsal hayatın tuhaf bir boşluğu vardır. Birey kendisini, öbür bireylerden, ilişkilerden ve hatta amaçlarının peşinde koşmada araç olarak kullandığı kendi kapasitelerinden bile ayrı olarak kavradığı ölçüde, kimliği de soyut ve anlaşılması zor bir karaktere bürünmektedir. Piyasa mekanizması onun arzularının doyumunu

⁵³HABERMAS, Jürgen, “Modernlik Tanımlanmamış Bir Proje”, **Postmodernizm** , (Çev:G.Galiş), İstanbul: Kıyı Yayınları, 1990, s:35-39

hedefler, ama başka bir anlamda bireyi önemsemez, birey bu arzuların kökeninin yattığı yerden ve doyurulmuş arzuların eşit derecede boş bir geri iade yerinden daha fazla bir şey değildir.”⁵⁴

Dolayısıyla modern toplumlar da inşa edilen kimliğin kolay zedelenebilir olduğu söylenebilir. Bireyin kendi kimliğini içinde barındıran değerler ile tüm bağları koparılmıştır. Sanat, siyaset, din, tarih, gerçek ve hatta akıl bile yeniden tanımlanıp, verili bir olgu olarak bireye sunulmuştur.

Fromm'un bahsettiği özgürlükten kaçış olgusu da tam bu noktada; yirminci yüzyılda ortaya çıkan, totaliter akımların oluşturdukları kolektif, soyut kimliklerle bireyi özdeşleştirme biçimiyle ortaya çıkması anlamındadır. Özellikle modernleşmenin kenarında kalmış toplumsal sınıflar ve etnik kümelerin, alt orta sınıf, kentsel proleterya, marjinal etnik grupların ve marjinal aydınların bu durumdan daha çok etkilenmektedirler.⁵⁵

Sonuç olarak modernizme dair tüm bu eleştirilerin ortak noktasının bir tür tanımlanmışlık, belirlenmişlik olgusuna yönelik olduğu görülmektedir. Modernleşmeyi zaman içinde öznesini yok sayan bir kapitalist gelişme olarak tanımlamak mümkündür.

Modernleştirmeyi devletle olan ilişkisi nedeniyle bürokrasiyle, teknikle olan ilişkisi nedeniyle de araçsallıkla ilişkilendirmek son derece mümkündür. Bütün bu açılımlar sonuçta belli bir ütopya kavramını gündeme getirmiştir. Ütopya, en basit tanımıyla mevcut kuşakların ve zamanın bilinmeyen fakat tasarlanan bir gerçek uğruna harcanmasıdır. Bu durum kamu otoritesinin yurttaş üzerindeki egemenliğini meşrulaştırmasının tek aracıdır.⁵⁶ Genel hatlarıyla tanımlanmış olan toplumsal düzen, otoritenin tartışılmaz egemenliği tarafından bir anlamda bu şekilde bir baskı kullanılarak korunmaktadır. Rasyonel bir evren yaratma iddiasında bulunan modernizm, bu noktada, tüm

⁵⁴ POOLE, Ross, **Ahlak Ve Modernlik**, (Çev. M. Küçük), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1993, s:192

⁵⁵ FROMM, Eric, **a.g.e.**, s:150

⁵⁶ GIDDENS Antony, **a.g.e.**, s:154-156

bu eleştiriler doğrultusunda yeniden gözden geçirmeye va tartışmaya açıktır. Bu tartışmalar çerçevesinde modern sonrası modern ötesi bir takım yeni teoriler yeni yapılanmalar meydana gelecektir. Postmodernizm olarak nitelendirebileceğimiz bu yeni durum; içinde bulunduğumuz günümüz anlam dünyasının şekillenmesinde etkin rol oynayacaktır.

II.BÖLÜM

2.POSTMODERNİZM, POSTMODERN SİYASİ AÇILIMLAR; RADİKAL DEMOKRASİ VE POSTMODERN KİMLİK KAVRAMI:

2.1.POSTMODERNİZM:

Türkçede “modernizm ötesi” veya “modernizm sonrası” anlamına karşılık olarak kullanılabilen postmodernizmi tek bir olay akım veya teori olmaktan çok bir durum olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır. Postmodernizmle ilgili asıl sorun onun net bir tanımının yapılamayışıdır. En çok okunan metinler de bile son derece karmaşık ve girift bir felsefi anlamla, çağdaş toplumların popülist ve son derece basite indirgenmiş anlamlar dünyasını iç içe görmek mümkündür.

Zaten postmodernizmin doğasında ayırım çizgilerinin belirsizleşmesi de bulunmaktadır. Postmodernizmi tanımlamaktaki bu belirsizliğin sonucunda postmodernizme aslında ne olduğuna ilişkin iki ana görüş ortaya çıkmıştır. Birinci görüş, postmodernizmi modernizme karşı bir başkaldırı, modernizmin inşalarına karşı bir yıkım, dolayısıyla modernizmden bir kopuş olarak tanımlamakta, İkincisi ise modernizm kendi dinamikleriyle kendi kendini yenilemek için ortaya çıkardığı, bir ilerleme süreci olarak tanımlayanlar yani, postmodernizmi bir eklemlenme süreci olarak görmektedir. İlk olarak postmodernizm tartışmaları Lyotard’ın Kanada hükümeti için hazırladığı bir araştırmayı “Postmodern durum” adı ile yayınlamasıyla bir kavram olarak literatüre girmiştir.

Lyotard Postmodernizm’i; “gelişmiş toplumlarda bilginin durumu” ya da “meta anlatılara yönelik bir inanılmazlık olarak tanımlamaktadır. Lyotard’a

göre bu inanılmazlık kuşkusuz bilimlerdeki ilerlemenin bir ürünüdür. Ancak ilerleme akabinde bu inanılmazlığı öngörmektedir.⁵⁷

Eserinde “postmodern” i “modern”den tam bir kopuş olarak değil, “modern”le iç içe geçmiş olarak tanımlamaktadır. Postmodernizm ona göre; mutlak bir biçimde modernizmin bir parçasıdır. Fakat modernizmden devralınan her şeyden daha dün devralınmış gibi kuşkulanmak gereklidir. Böyle anlaşıldığında, postmodernlik sonuna gelmiş modernizm değil, doğum ve yeniden oluş halindeki modernizmdir ve süreklilik arz etmektedir. Fakat bu sürekliliğin yanı sıra postmodernizm ileri kapitalist kültürdeki bir harekete bir parçalanmaya tekabül etmektedir. Postmodern felsefe, anlamın ve veya hakikatin kendilerini ileten temsilleri öncelediğini ve belirlediğini savunan klasik temsil teorisine karşı eleştirel bir tavır takınmıştır. Felsefede ve sosyal teoride klasik yapısalcı teori karşısına yapı bozumu ve post yapısalcılık teorileriyle çıkmıştır.⁵⁸

Baudrillard’ın tüketim toplumu ve bu toplumsal göstergelerin medyanın ve medya iletilerinin çoğalması, çevre tasarımı ve sibernetiğin sevk ettiği sistemler, günümüz sanat ve gösterge kültürü üzerinde odaklaşan temalar içeren çalışmaları postmodern toplumsal teori çalışmalarını önüne açar nitelik taşımaktaydı. Baudrillard’ın anlatısı “üretim ve endüstri kapitalizminin egemenliğindeki modernite çağıının sona ermesi ve ‘taklitler’ ‘hipergerçeklik’, ‘şiddetli bir infilakla içe dönük çöküş’ (implosion) ve yeni teknoloji, kültür ve toplum biçimleri tarafından oluşturulan post endüstriyel bir çağa girilmesiyle” ilgilidir.

Modernite metalaşmanın yok olması, mekanikleşme, teknoloji, mübadele ve piyasayla nitelenirken, postmodern toplum tüm sınırların, alanların, yüksek ve aşağı kültür, görünüş ve gerçeklik arasındaki ayrımların ve geleneksel felsefe ile toplumsal teorinin barındırdıkları tüm diğer çift

⁵⁷LYOTARD, Jean François, **Postmodern Durum-Postmodernizm**, (Çev: A.Çiğdem), İstanbul: Ara Yayınları, 1990,s.6-7

⁵⁸ LYOTARD, Jean François, **a.g.e.**; s:95

değişkenli karşıtlıkların içe dönük çöküşünü içinde barındırmaktadır. Bu Baudrillard'a göre tüm pozitifitelerin büyük göstergelerin (referent), sonullukların (finality) bittiğini gösterir.⁵⁹ Bu gerçeğin, anlamın, tarihin, iktidarın, devrimlerin ve hatta "toplumsal olanın" sonuna gelindiği anlamın gelir. Dahası Baudrillard 'a göre modern endüstri toplumunun anahtarı üretimken, postmodern toplumda gerçeği önceleyen modeller olarak taklitler toplumsal düzene egemen olmaya ve toplumu hiper gerçeklik olarak oluşturmaya başlarlar. Bu durumda gerçeğin temel tanımı şudur: "...gerçek eşdeğerli bir yeniden üretimi mümkün olmandır. Gerçek yalnızca yeniden üretilebilir olan değildir. Her zaman zaten yeniden üretilmiş olmandır hiper gerçekliktir..."⁶⁰ Baudrillard 'a göre şimdi artık kapitalist üretimci bir toplumdan bütünsel denetimi hedefleyen bir düzene doğru hareket edilmektedir ve artık farklı kutupların kendi aralarındaki farklılığı sildiği ve kendi kendini düzenleyen, kendinin aynısı, kendisiyle özdeş bir sistemi alıkoymaya hizmet eden çift değişkenli bir sisteme indirgenmektedir. Bu anlamda Harvey'in⁶¹ de belirttiği gibi yirminci yılın sonunda kapitalizmin politik ve ekonomik dönüşümü içeren bir sürecin betimlenmesi de postmodernizm olarak tanımlanabilir.

Baudrillard'ın postmodern dünyası anlamdan yoksundur, o bu dönemi bir nihilizm evreni olarak tanımlar. Ataletin hızlanması, anlamın medyada içe dönük yok oluşu bu evrenin diğer özellikleridir. Anlam derinliği gizli bir boyut henüz görülmemiş bir alt tabaka gerektirir. Postmodern toplumda ise her şey görülebilir ve şeffaftır bu da anlam kaybına neden olur. Yani Baudrillard modernitenin bitişi olarak gördüğü postmoderniteyi taklitlerle bir takım değerlerin ön palana çıktığı ve bazı eğilimlerin yeniden üretildiği bir çağ olarak görmektedir. Postmodernizm Baudrillard 'a göre yüksek bir soyutlama düzeyinde cereyan eden bir toplum durumudur. Bu toplum

⁵⁹ KELLNER,Douglas, "Toplumsal Durum Olarak Postmodernizm:Bazı Meydan Okumalar ve Sorunlar", **Modernite Versus Postmodernite** içinde, (Der. ve Çev.:M. Küçük) , Ankara : Vadi Yayınları,2000, s:371

⁶⁰ KELLNER,Douglas, **a.g.m.**,s:372

⁶¹ HARVEY,David, **Postmodernliğin Durumu**, (Çev:S. Savran) İstanbul, Metis Yayınları, 2003,s:143

durumunu açıklamak için önceki tarihsel dönem ile bu yeni durum arasında mutlak ve kesin bir kırılmanın var olduğunu öne sürmektedir⁶².

Lyotard'a göre ise, postmodernizm bir toplum durumundan öte bir bilgi biçimidir. Meta anlatılar karşısında anlatılar karşısında kuşkuculuk ve metafizik felsefenin, tarihin ve herhangi bir bütünleştirici düşünce biçiminin reddedilmesi olarak tanımlanabilir. Bu bilgi biçimi Lyotard 'a göre farklılıklara duyarlı olma özelliğimizi geliştirir ve başka bir şeyle kıyaslanamaz olanı hoş görme yetimizi pekiştirir. "Postmodern bilginin ilkesi uzmanın homolojisi değil, mucidin paralojisi-dir."⁶³ Bu bağlam da Lyotard'ın postmodern toplumu bilgisayar, enformasyon, bilimsel bilgi, ileri teknoloji, yani bilim ve teknoloji-deki yeni ilerlemelerden kaynaklanan hızlı değişme toplumdur. Lyotard teknoloji kapitalizm ve toplumsal gelişme arasındaki bağları analiz eder.

Postmodern toplumsal teori meta anlatıları reddeder. Meta anlatıları modernitenin meşruiyetini kanıtlama ve hegemonyasını yerleştirme vasıtası olarak görürler. Meta anlatılardan her biri teklik iddiasından hareket etmekte bu nedenle rakip olarak gördükleri diğer savları şiddetle reddetmektedirler. Postmodernistler içinse belirleyici ve bütünsel bir toplumsal kuram imkânsızdır. Çünkü toplumlarda genelde bir parçalanmışlık belirsizlik vardır. Toplumsal olaylar bir bir belirlenmişlik içinde çizgisel bir düzlemde süreklilik göstermezler. Toplumsal olaylar öznellik içerirken meta anlatılarda nesnellik anlatının kendisi tarafından yaratılmaktadır.

Baudrillard ayrıca ataerkil kapitalist kültürde bulunan türden akıla, randımanlık tahakküm ve iktidar gerekçeleriyle belirlenimsizlik, olumsuzluk ve demokrasiyi indirgeyen bir düzen ilkesine yönelik olan Fransız postmodern eleştiriyi bir adım öteye taşır. Yapıbozumcu içgörülerini toplumsal fenomenlere uygular, ama vardığı sonuçlar, olumlayıcı olmaktan ziyade anlamsızlığa

⁶² BAUDRILLARD, Jean, **Çaresiz Stratejiler**, (Çev: O: Adanır), İstanbul :Boğaziçi Üniversitesi Yayınları 2002, s:66-70

⁶³ KELLNER,Douglas, **a.g.m.**,s:380

anlamsızlığın kutsanmasına ve siyasal olan tüm eylemin yararsız olduğuna varan bir değerlendirmeye dayanır gibi görünmektedir. Baudrillard'ın yapıbozumu ilkelerine dayanan siyasal teori temsille ilgili görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

“1.Temsil etme sistemlerinin (özellikle dilin) göndergeleri, temsil etme sistemlerinin dışında belirlenemez. Bu gösterge hiçbir noktada, kendisini bir göndergeyle yada bir şekilde temsille sınırlı olmayan bir anlamda değiş tokuş etmez.

2.Eklenmiş bir şeymiş gibi nesnellikten yada anlamdan sonra gelmez. İnsan zihninin bir nesnellik alanı tasvir etmesi bizzat temsili gerektirir. Aynı şekilde idealliğin ya da anlamın koşulu temsildir.

3.dilsel temsilin, her tözel terimin sistem içindeki tüm öbür terimlerle karşılıklı ilişkisiyle oluştuğu bir farklılıklar sisteminden ibaret olmasından ötürü, ve dilin pragmatik bağlamından ayrılamaz olmasından ötürü, nesnelliğin tasvir edilmesindeki ve anlamın iletilmesindeki belirsizlik imkanı asla tümüyle tasfiye edilemez. Dilsel birimler birbirlerine gönderme yapar ve onların şeylere ya da fikirlere gönderme yapacak şekilde işlev görmelerine izin veren de budur. Böylece, gerçeklikte, göstergeler ve şeyler arasında birebir tekabüliyetten ziyade göstergelerin dolaşımı söz konusudur”⁶⁴.

Baudrillard genel olarak iktidar yada söylem konumlarının artık belirlenemeyeceğini savunur. Günümüzde artık tüm gerçeklik yalnızca

⁶⁴ RYAN,Micheal, “ Postmodern Siyaset” , **Modernite Versus Postmodernite** içinde, (Der. Ve Çev.: M Küçük) , Ankara:Vadi Yayınları, 2000, s:458

yorumdan ibarettir. İmgeler ya da simulaklar, sürekli dolaşım halindeki bir temsil oyunudur. Düzen ise bu oyunu varsayılan bir gerçekliğe indirgemekten ibarettir. Gerek kapitalizm gerek komünizm birer tahakküm biçimidir. Tüm yönetim tarzları kendi iktidarını koruyan bir düzeni benimsemektedir. Baudrillard bundan dolayı, tüm siyasi sistemlerin hatta demokratik sistemlerin bile katılım eşitliği varmış gibi bir “güdüp yönetme” biçimi olduğu sonucuna varır.

Baudrillard modern tarihi semiyotik bazında dönemleştirerek, günümüzün bir simulakra çağı yani, hiçbir yerde hiçbir gerçekliğe temas etmeyen gösterenlerin ya da temsillerin sonsuz dolaşım çağı olduğunu vurgular. Üretim artık yerini yeniden üretime bırakmıştır ve taklit artık belirleyici konumdadır. Örneğin kamuoyu yoklamaları gerçeği önceden belirler, iletinin yollandığı ortam iletiyi denetler. Ve imge gerçekliği öndeler. Toplum içinde doğru ve yanlış medyanın montaj mantığı olarak işlemektedir. Yanlış bir imge en az herhangi bir varsayılan hakikat kadar doğru olmaktadır.⁶⁵ Bu anlamda “siyasetin sonu” söylemini 1968 sonrası eleştirel yaklaşımlara da atıfta bulunur. Bu anlamda bugün biz postmodern felsefenin, siyaset felsefesine yansımalarını tüm totalleştirici ideolojilere bir karşı çıkış, total gerçekliğe karşı bir eleştirel yaklaşım olarak görmekteyiz.

Bugün totalleştirilmiş bir özne teorisi ve aralarında zorunlu bir ilişki olmayan ve eklemlenmesi hegemonik pratiklerin sonucu olan bir özne konumları çoğulculuğun kavşak noktasında inşa edilen bir özne anlayışı geliştirilmelidir. Sonuçta hiçbir kimlik nihai olarak yerleşik değildir, farklı özne konumlarının eklemlenme tarzlarında daima belli bir açıklık ve muğlaklık derecesi vardır. Böylece ortaya çıkan, ne yalnızca kendi çıkarının peşinde koşan birey düşüncesiyle liberalizmin, ne de tüm özne konumlarını sınıf konumuna indirgeyen Marksizm’in tasvip edebileceği siyasal eylem için tamamen yeni perspektiflerdir. Öyleyse demokratik devrimin içinde bulunduğumuz bu yeni evresinin kendi tarzında aydınlanmanın demokratik

⁶⁵ RYAN, Michael, **a.g.m.**, s:460

evrenselciliğinin bir sonucu olmasına rağmen, aynı zamanda kendi varsayımlarının bazılarını sorguladığı ortaya çıkmaktadır.⁶⁶

Öyleyse bu noktada postmodern siyasetin yeni ontolojik konusunun da ortaya çıkan tümel bir kavramlaştırmanın ötesinde tikele yönelen bu yeni özne tartışmaları çerçevesinde şekil aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Postmodern siyaset felsefesinin ortaya attığı en önemli teori ise Mouffe ve Laclau'nun 20.yy boyunca liberal demokrasilerin içinde bulunduğu kriz ve Marksizm'in öncüllerinin yanlışlanması dolayısıyla ortaya bir çözüm önerisi olarak attıkları radikal demokrasidir.

2.2.POSTMODERN SİYASAL AÇILIMLAR; RADİKAL DEMOKRASİ:

Radikal demokrasi; Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe nin 20. yüzyıl kapitalizminin içine düştüğü bunalımın çözümünü hedefleyen siyasi teorileridir. Marksizm'in temel öncüllerinin günümüz dünyasına uyarlanarak temel hak ve özgürlüklerin en üst düzeye çıkarılmasını hedefleyen bir demokratik yapılanmayı hedefler.

Buna göre gerçek demokrasi ile ekonomik ve siyasal kapitalizm arasında ayrılmaz ve zorunlu bir ilişki bulunmamaktadır. Zaten marksizm'in temel öncülü olan hizmet sektörünün toplumsal ve ekonomik hayat üzerindeki etkisinin artmasıyla güçlenen işçi sınıfı da sosyalist devrim yapmak yerine orta sınıfa entegre olmaktadır. Böylelikle görülmektedir ki 20. yüzyıla damgasını vuran iki büyük siyasi anlatı da hedefine ulaşamamış yanlışlanmıştır. Radikal ve çoğul demokrasi sola büyük özgürleştirici mücadelelere seslenen ama aynı zamanda psikanaliz ve felsefenin yeni teorik katkılarını hesaba katan bir imgelem sunar, buna Marksist sosyalizm

⁶⁶ MOUFFE, Chantal, **Radikal Demokrasi Modern mi, Postmodern mi?, Modernite Versus Postmodernite** içinde, (Der ve Çev:M. Küçük) , Ankara:Vadi Yayınları, 2000, s:302

ve sosyal demokrasiden farklı bir sol yaratma projesi de demek mümkündür. Bu proje modernitenin yerine getirilememiş projesini izlemekle birlikte Habermas'tan farklı olarak aydınlanmayı olumlamaz, aydınlanmanın izlerini taşımaz.

Aydınlanmanın epistemolojik perspektifi demokrasinin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynasa da, bu perspektif bu gün toplumlarımızın karakteristiği olan ve özcü olmayan bir perspektiften yaklaşılmayı talep eden yeni siyaset yapma biçimlerini anlamada bir engel haline gelmiştir. Bu durumda, felsefede postmodern denilebilecek farklı akımlar tarafından geliştirilen teorik avadanlığı kullanma ve bunların rasyonalizm ve öznelciliğe getirdikleri eleştirileri dikkate almak zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.⁶⁷ Radikal demokrasi kuramına göre postmodern olarak kabul edilen bu yaklaşımlar rasyonalizm ve hümanizme meydan okuyuş modernitenin reddini değil, aydınlanma içindeki tikel projenin krizinin ima eder. Rasyonalizm ve hümanizme meydan okuyuş, modernitenin herkes için eşitlik ve özgürlük sağlama amacının göz ardı edilmesi gerektiğini ima etmez.

Önceki bölümlerde üzerinde durduğumuz modernitenin evrensel soyut yurttaşlık düşüncesi tüm bireylerin doğal olarak özgür ve eşit doğdukları görüşüne zorunlu olarak bağlıdır. Hiçbir birey doğal olarak bir başkasına tabi değildir. Herkesin kendi kendini yönetme statülerini onaylayan yurttaşlar olarak bir kamusal mevkisi olmalıdır. Bireysel özgürlük ve eşitlik, yönetimin ancak uzlaşma yoluyla ortaya çıkmasını gerektirir. Modern birey toplumu oluşturan her bir özne için evrensel bir kategori gibi görünmektedir ama asıl olan birey beyaz erkek öznedir.

Modern demokratik projenin, radikal demokrasinin terimleriyle yeniden formüle edilmesi, farklılaşmamış bir insan doğası anlayışına dayanan, aydınlanmanın soyut evrenselciliğinden vazgeçmeyi gerektirir. İlk modern demokrasi ve hak sahibi olarak birey teorilerinin ortaya çıkışını bu kavramlar

⁶⁷ MOUFFE, Chantal, **a.g.m.**, S:299

olanaklı hale getirmiş olsa da, bu gün bu kavramlar demokratik devrimin gelecekteki gelişmesinin önünde duran başlıca engeller olmuştur. Bugün savunulan yeni haklar, önemi ancak yeni anlaşılabilen farklılıkların ifadesidir ve bu haklar artık evrenselleştirilebilir haklar değildir. Radikal demokrasi farklılığı tikel çoğul, heterojen olanı ve sonuçta soyut düzeyde insan kavramı tarafından dışlanan her şeyi kabul etmemizi talep eder. Evrenselcilik reddedilmeyip, kısmileştirilir. İhtiyaç duyulan şey evrensel ve tikel arasında yeni oluşmuş bir tür eklemlenmedir.⁶⁸

Tikel olana, farklı rasyonalite biçimlerinin varlığına ve geleneksel olanın toplumdaki yerine verdiği önemden ötürü radikal demokrasinin izlediği yol, muhafazakâr düşüncenin bir takım akımlarıyla yakın gibi görünmektedir. Bu ilk bakışta bir paradoks gibi görünse de muhafazakâr düşüncenin başlıca vurgularından biri, aydınlanma rasyonalizmi ve evrenselciliğe getirdiği eleştiride yatar. Aynı şekilde postmodern düşüncede aynı noktada eleştiriler getirmektedir. Fakat söz konusu yakınlık siyasal düzeyde değil her iki akımında liberalizm ve marksizmden farklı bir düzlemde yer alırlar. Her ne kadar muhafazakâr düşüncenin insanı bir takım sınırlamaların ve tabuların içine hapsettiği bilinse de bu radikal demokrasi açısından statükonun savunusu yada anti-demokratik bir görüş olarak algılanmaz. Radikal demokrasi gelenek ve gelenekçiliğin ayrı tutulması gerekliliğine inanır. Tüm dünyanın gelenek yoluyla biçimlendiğini ve tüm siyasi eylemin bu şekilde olanaklı kılındığını savı radikal demokrasi için oldukça kullanışlı bir formüleştirmedir. Mouffee, Oakeshoott'un şu tezinden yola çıkar:

“Siyaset kendi düzenlemelerine bir katılma tarzının kabulü bakımından tek bir topluluk oluşturan bir insan topluluğunun genel düzenlemelerine katılma faaliyetidir...” Öyleyse bu faaliyet ne acil arzulardan, ne de genel ilkelerden doğar; bu faaliyetin doğduğu

⁶⁸ MOUFFE, Chantal, **a.g.m.**, s:303

yer varolan davranış geleneklerinin kendisidir. Ve bu faaliyetlerin büründüğü biçim, başka bir biçime bürünemeyeceğinden, varolan düzenlemelerin taşıdıkları ima'nın açığlanarak ve izlenerek tashih edilmesidir..."⁶⁹

Ve Moftee; liberal demokratik geleneğin eğer çağdaş toplumlardaki başlıca davranış geleneği olduğu düşünülürse, demokratik devrimin genişlemesi ve eşitlik ve özgürlük için verilen mücadelenin gelişiminin, liberal demokratik söylemde mevcut olan bu 'ima'ların izlenmesi olarak anlaşılabilceğini vurgular. Nihayetinde gelenek nosyonu yoluyla radikal demokrasi siyaseti hakkında düşünebilmek için, demokratik geleneğin karma heterojen, açık, nihai olarak kararsız niteliğini vurgulamak önemlidir.⁷⁰

Moftee'ye göre Neo-liberallerin ve neo- muhafazakârların özgürlük ve eşitlik kavramlarını yeniden tanımlama ve özgürlük düşüncesini demokrasiden söküp ayma yolundaki girişimleri, liberal demokratik gelenek içinde nasıl farklı stratejiler izlenebileceği ve bunun da farklı türden imalarını hazırlayabileceğini gösterir. Liberalizm ve demokrasi arasındaki ilişkinin giderek yıpranması karşısında, radikal demokrasi projesi demokrasiyi savunmaya demokrasinin uygulanabilirlik alanını yeni toplumsal ilişkileri kapsayacak şekilde genişletmeye çalışır. Hakları bireyci bir çerçevede değil 'demokratik haklar' olarak gören radikal demokrasi liberal demokratik geleneğin öğeleri arasında başka türden bir eklemlenme yaratmayı amaçlar.⁷¹ Bu durum birçok sayıda demokratik mücadelenin eklemlenmesi sonucu ortaya çıkacak yeni bir mücadele biçimini ortaya çıkaracaktır.

Radikal demokrasi ye göre ihtiyaç duyulan tek şey demokratik değerlerin hegemonyasıdır. Ve bu da demokratik pratiklerin çoğaltılmasını, bir özne çokluğunun demokratik matris yoluyla oluşturulmasına elverecek

⁶⁹ OAKESHOTT, Michael, Rationalizm in Politics, Methuen, London, 1967, s:123

⁷⁰ MOUFFE, Chantal, **a.g.m.**, s:307

⁷¹ MOUFFE, Chantal, **a.g.m.**, s:309

şekilde çok daha çeşitli toplumsal ilişkiler içinde kurumlaştırılmasını gerektirir. Rasyonel bir temel sağlamaya çalışarak değil yalnızca bu şekilde demokrasiyi savunmakla kalmayıp onu temele yayabiliriz. Böyle bir hegemonya asla tamamlanmış olmayacaktır. Zaten bir toplumun tek bir demokratik güç ile yönetilmesi demokrasiye engel olan en büyük etkidir. Bu şekilde otorite ve iktidar ilişkileri tamamen ortadan kaldırılamaz. Radikal demokrasi; çoğulluğu ve çatışmayı önemser ve siyasetin varlık nedenini bunlarda görür. Ayrıca tüm demokratik mücadelelerin birbirine bağlanmasını gerekli görür.⁷²

İkinci dünya savaşı sonrasında çağdaş toplumlarda yükselen yeni hegemonik formasyon, emek sürecinde, devlet biçimlerinde, kültürel düzeyde ve toplumsal ilişkilerde köklü bir değişime yol açmıştır. Yeni hegemonik formasyonu ortaya çıkaran süreç üç temel gelişme üzerinde ilerlemektedir. İlki; ekonomik düzeyde yaygın birikim rejiminden yoğun birikim rejimine geçişte toplumsal ilişkilerin metalaşması olgusudur.⁷³ Bu olgu toplumsal ilişkilerde kar için üretimin mantığına dayanmaktadır. Böylelikle toplum giderek artan yeni ihtiyaçların yaratıldığı ve giderek daha fazla insan emeğinin metaya çevrildiği geniş bir pazara dönüşmüştür.

Bu sürece yol açan, ikinci unsur ise Refah Devletidir.⁷⁴ Toplumsal ilişkilerin metalaşması olgusu geleneksel anlamda dayanışma biçimlerinin (aile, cemaat... gibi)parçalanmasına yol açmıştır. Devlet ise toplumsal yeniden üretimi sağlamak vatandaşlarına ekstra hizmetler sunma zorunluluğunda kalmıştır. Sağlık, eğitim ve emek gücünün karşılığının yeniden düzenlenmesine yönelik yeni araçlar geliştirmiştir. Bu durum devlete müdahaleci bir karakter kazandırmıştır. Devletin, toplumsal yeniden üretim sürecine artan müdahalesi, bürokratikleşmenin giderek artmasına da yol açmıştır. Devletin bürokratik aygıtları eliyle toplumsal ilişkiler müdahalesi, bu

⁷² MOUFFE, Chantal, **a.g.m.**, s:310

⁷³ LACLAU, Ernesto, Chantal MOUFFE, **Hegemonya Ve Sosyalist Strateji**, İstanbul: Birikim Yayınları, 1992,s:197

⁷⁴ LACLAU, Ernesto, Chantal MOUFFE, **a.g.e.**,s:198-199

ilişkilerin siyasallaşmasını hızlandırmış devletin iktidarına karşı yeni çatışma biçimlerini ortaya çıkarmıştır.

Sürece yol açan son unsur ise: kitle iletişim araçlarına bağlı olarak yaygınlaşan yeni kültürel kimliklerin ortaya çıkışıdır.⁷⁵ Homojenleştirici bir yapıya sahip olan kitle kültürü yeni hegemonik formasyona özgü olan aidiyet biçiminin önemli bir parçasıdır. Kitle kültürü vatandaşları, tüketicilik esasında eşitlemeye çalışırken, ekonomi sahip olma düzeyinde böyle bir eşitliğe izin vermemektedir. Bu da toplumsal hayatta yeni çatışmaları beraberinde getirmektedir.

Bu yeni hegemonik formasyon içinde iktidar daha da yaygınlaşmış, ekonomik temel tarafından belirlenmekten veya devlet ve diğer kurumlar içinde değil toplumsal olanın içinde yoğunlaşmıştır. Mouffe ve Laclau'ya göre iktidar, toplumsal ilişkileri kuran ve organize eden söylemsel pratikler aracılığıyla yeniden üretilir.

Yukarıda belirttiğimiz üç unsurun sonucu ortaya çıkan çatışma ve devlet iktidarının baskın gücüne karşı bir direnişin sonucu olarak farklı özerklik talepleri ve farklılıkların toplum hayatına yansımalarının pozitif bir olgu olarak sunulması ortaya çıkmıştır. Radikal demokrasi tam da bu noktada yeni bir toplumsal aidiyet biçimi ya da iktidar karşı, iktidar olmadan karşı koyuş biçimi olarak yeni toplumsal hareketleri işaret etmektedir. Yeni toplumsal hareketler hegemonik formasyonun homojenleştirme, metalaştırma ve bürokratikleştirme unsurlarına; özerklik, özgürlük ve yeni kimlik aidiyetleri talepleriyle karşı durmaktadır.

Postmodern siyasi açılımların belki de üzerinde durdukları en önemli nokta, yeni toplumsal hareketlerinde odağında bulunan homojen değil heterojen bir kimlik yapılanmasına meşru bir zemin kazandırmaktır. Çünkü artık toplumsal kimlikleri, geleneksel dayanışma aidiyetleri ya da ekonomik temelli sınıfsal aidiyetler içine sokmak giderek zorlaşmaktadır. Bugün artık

⁷⁵ LACLAU, Ernesto, Chantal MOUFFE, **a.g.e.**,s:199-200

modern demokrasi ve hak sahibi olan birey fikrinin ortaya çıkışını sağlamış olmasına rağmen, aydınlanmanın farklılaşmamış insan doğasına yaslanan soyut evrenselciliğinden vazgeçilmesi gerekmektedir.

Günümüz de artık bireylerin talep ettikleri haklar artık evrenselleştirilebilir haklar olmanın ötesine geçmiştir. Bu haklar artık kavranması gereken farklılıkların ifadesidir. Radikal demokrasi farklılığı, tikel, çoğul heterojen olanı sonuçta soyut düzeyde insan kavramı tarafından dışlanan her şeyi kabul etmemizi talep eder. Fakat bu noktada evrensel olan reddedilmez yalnızca kısmileştirilir. İhtiyaç duyulan şey tikelle evrensel arasındaki yeni bir tür eklemlenmedir.

Postmodern siyasette kimlik kavramı da bu doğrultuda gündeme gelmelidir. Postmodern siyaset tarzı; yukarıda da belirttiğimiz üzere temel olarak modern siyasetin bütüncüleştirme, rasyonelleştirme ve benzeştirme çabasına karşı bir tavır sergilemektedir. Postmodern siyaset çoğulculuğun ve özgürleşmenin önemi üzerinde durmaktadır. Postmodern siyaset aynı zaman da çok sesliliğinde arkasında durur.

Radikal demokrasi, demokrasinin derinleştirilmesi ve genişletilmesi esasına dayanır. Demokrasi ise ancak liberal demokrasiden vazgeçilerek değil, bu projenin sosyalist bir perspektiften geçirilerek gelişebilir. Demokratik bir toplum ise ancak, toplumsal kimlikler bir üst kimlik altında eritilerek değil farklılıklar ve özgünlüklerin korunduğu bir yaşam alanında gelişir. Radikal demokrasi bu anlamda Postmodern eleştirileri önemser ve postmodern bir kimlik tanımının tekrardan kuramsallaştırılmasının önemini vurgular

2.3.POSTMODERN KİMLİK KAVRAMI:

Postmodern siyaset, radikal demokrasi ile tüm demokratik mücadelelerin birbirine bağlanmasını, böylelikle anti-ırkçılık, anti-cinsiyetçilik, anti-kapitalizm gibi yeni hareketlerin birbirine eklemlenerek yeni özne konumlarının yaratılmasının gerekliliğini savunur. Yalnız bu hareketler kendiliklerinden birbirlerine eklemlenemezler, demokratik bir birliktelik yaratabilmeleri için farklı grupların kimliklerini dönüştürebilecek bir ortak duyu yaratmak gereklidir. Öyle ki bir bu ortak duyu sayesinde her grubun talebi öbürününkiyle demokratik eşdeğerlilik ilkesi uyarınca eklemlenebilir. Çünkü mesele yalnızca verili çıkarlar arasında bir ittifak oluşturma meselesi değil bu grupların kendi kimliklerini ifade etmeleri meselesidir.

Örneğin işçilerin kendi haklarının savunulmasının kadınların, göçmenlerin ya da tüketicilerin hakları pahasına yapılmaması için bu eklemlenme zorunludur. Bir grubun kimlik haklarının aranması asla bir diğerinin ki yadsınarak ya da onun pahasına olmalıdır. Farklı mücadeleler arasında bir eşdeğerlik kurmak zorunludur. İşte ancak bu koşullar altında gerçek demokratik bir mücadeleden söz etmek mümkün olabilir. Postmodern siyasi felsefede; siyasal tecrübenin biçimini sağlayacak ve belli bir tür öznenin inşa edilmesi için bir matris olarak hizmet edecek gerçeklik tanımını şekillendireceğinden dolayı, bu ortak duyarlılığın ortaya çıkması ve bu yeni özne-konumlarının yaratılmasında oynadığı rol çok önemli görülür. Sahiplenici bireycilik söylemi ise haklar, özgürlük ve yurttaşlık gibi liberalizmin kilit kavramlarından bazılarına sahip çıkmaktadır fakat demokratik bir eşdeğerlilikler zincirinin önünde de durmaktadır.⁷⁶ Bu anlamda modernitenin yaratmış olduğu birey, ortak çıkara dayanmayan bu tip bir eklemlenmeyi öncelikli olarak kabul etmeyecektir.

⁷⁶ MOUFFE, Chantal, **a.g.m**, s:311

Bu bağlamda postmodern siyasi felsefe haklar kavramını; bireye ait fakat kolektif olarak ta uygulanabilen ve başka başka olan her bir bireyin eşit olarak sahip olduğu haklar olarak tanımlar. Postmodern siyaset anlayışı, bireysel özgürlüklerle siyasal özgürlüğün birlikte gittiği bir özgürlük tanımına izin verebilir ancak. Radikal demokrasi; yurttaş cumhuriyetçiliği geleneğine sahip çıkar. Çünkü bu eğilim oldukça heterojendir. Ancak radikal demokrasi kuramcılarına göre liberal bireyciliğin özneyi oluşturan toplumsal ilişkilerden önce varolan bir özne düşüncesine yönelik bir eleştiri kabul edilebilir fakat modernite karşısında farklı tutumlara sahip olan komiteler arasında bir ayrım yapılması şarttır. Radikal demokrasi yurttaş cumhuriyetçiliğine sahip çıkmasının belkide en önemli nedeni; Machiavelli den alınan, siyasal katılım ve faziletli yurttaş ideallerini içeren bir özgürlük anlayışına sahip olmasıdır. Bu özgürlük anlayışı bireylerin kendi amaçlarının peşine düşmeleri ve kendi mizaçlarını izleme olarak resmedilebilir.

Bu düşünce, zor ve kullukta kaçınmak, böylece zora başvurma özgürlüğünün kullanılmasının imkânsızlaştırılmasında gerekli olan koşulları temin edebilmek için, bireylerin belli kamusal işlevleri yerine gerine getirmelerinin mecburi olduğunun ileri sürülmesini içerir. Machiavelli 'ye göre, eğer birisi faziletli bir yurttaş ise, genel iyiye hizmet edecekse, bunu kendi hedefleri peşinde koşmasına elverişli şartları hazırlayan, belli bir kişisel özgürlüğü kendisine garantilemek için yapacaktır⁷⁷. Bu anlamda radikal demokrasiye ilişkin siyasal bir felsefenin gelişimi için eski bir siyasal özgürlük anlayışı üzerine eklemlenmiş modern bir bireysel özgürlük anlayışı ile karşı karşıya kalmaktayız. Ancak yurttaş cumhuriyetçiliğine bu anlamda sıcak bakılsa da, bu bugünün çoğulcu demokratik mücadelelerini tam olarak dile getirdiği söylenemez. Olsa olsa sanayi toplumlarındaki bireyciliğin olumsuz boyutlarıyla karşı başvuruabileceğimiz öğeleri bize sağlayabilir.

⁷⁷ MOUFFE, Chantal, **a.g.m.**,s:312

Modern toplumlar kökten yeni, farklı ve hem liberalizme hem de yurttaşlar cumhuriyetçiliğine mahsus bir siyasalın inşasında emsalsiz bir oluşturucu uzam düşüncesini ilga etmemizi talep eden siyasal uzamların çoğalmasıyla karşı karşıya gelmektedir. Ne kadar liberal engellenmemiş özben anlayışı yetersizse, yurttaş cumhuriyetçiliğinin kominiteryen savunucuları tarafından sunulan alternatif te doyurucu değildir. Çünkü sorun “üniter bir engellenmemiş özben” anlayışından “üniter bir konumlanmış özne” anlayışına geçmek değildir. Sorun tam da üniter özne düşüncesinin ta kendisidir.⁷⁸

Modernitenin kominiteryen bakış açısına göre bireyler ampirik ve coğrafi olarak tanımlanmış yalnızca tek bir topluluğa ait olduğuna ve bu topluluğunun tek bir ortak doğru etrafında birleşeceğine olan inancı artık sarsılmaktadır. Görülen odur ki toplumsal hayattaki özneler, daima çok katlı ve değişkendir. Çeşitli söylemler tarafından inşa edilmiş, çeşitli özne konumlarında bulunan, çeşitli topluluklarda toplumsal ilişkiler ağında bulunan öznelerdir⁷⁹. Bu nedenle postmodern siyaset ortaya çıkan bu yeni bireyin ihtiyaçlarına cevap verecek çoğul ve demokratik bir siyaset felsefesi geliştirmeye mecburdur. Siyasette postmodern bir eleştiri geliştirilmesi bu nedenle önem taşımaktadır.

Radikal demokrasi bu anlamda geliştirilmiş en önemli projedir ve aydınlanmanın soyut evrenselciliğini, özcü bir toplumsal totalite anlayışını ve üniter bir özne mitinin artık bırakılmasını savunur⁸⁰. Kimlik kavramının yeniden tanımlanmasında postmodern bir siyasi yaklaşımı zaruri görmektedir. Yeniden siyasi bir yaklaşım ortaya konulurken modernitenin çoğul demokratik bir siyasi yapı kurma, projesi dikkate alınarak incelenmeli ve derinleştirilmelidir. Bu şekilde demokrasi tümelden tikele toplumun alt kesimlerine kadar yayılacaktır.

⁷⁸ MOUFFE, Chantal, **a.g.m.**,s:313

⁷⁹ MOUFFE, Chantal, **a.g.m.**,s:313

⁸⁰ MOUFFE, Chantal, **a.g.m.**, s:312

Modern kimlikleri etnik, ulusal ve siyasal diye adlandırabilirken postmodern kimlikler daha çoğul ve daha bereketli olarak karşımıza çıkmaktadır. Postmodern kimlik siyaseti bu nedenle modernizmin üzerinde durduğu iki ayağına (rasyonalite ve evrensellik) karşı eleştirel bir yaklaşım getirir. Modernitenin evrensellik ve rasyonalite idealinin kaynağında yatan durum şu şekilde açıklanabilir. Aydınlanmanın doğduğu yer olan Avrupa emperyalist bir yayılma politikası izlemekteydi. Bu yayılma süreci dünyaya bir modernleştirme uygarlaştırma süreci olarak sunuldu. Diğer kültürlerin direnişleri, sonuçta farklı tikel kültür ve kimliklerin çatışması olarak değil evrensellekle tikellikler arasındaki amansız bir çatışma olarak sunuldu. Tarihsiz halklar kavramı bu halkların evrenseli temsil bahsinde hiçbir şansları olmadığını ifade ediyordu, teokratik bir tahakküm söz konusu hale geldi. Batının aydınlanmacı kapitalist geleneğinde durum böyle idi.⁸¹

Duruma Marxist bir bakış açısıyla bakıldığında ki buna somut bir örnek olarak SSCB yi ele almak mümkün ise; işçi sınıfının görevlerinin evrensel karakteri ile somut taleplerinin tikelliği arasında, proletaryanın tarihsel çıkarlarının temsilcisi sıfatıyla parti tarafından kapatılması gereken giderek derinleşen bir uçurum yaratıldı. Kendinde sınıf ile kendisi için sınıf arasında bir dizi ikameye yol açtı. Sınıfın yerini parti partinin yerini otokrat, vb... aldı ve otoriter baskıcı bir yönetim ortaya çıktı. Bu durum Marx'ın öngördüğü biçimde yani proleterleştiği iki sınıflı bir toplum biçimine girmiş olsa idi illaki otoriter sonuçlar doğurmaya bilirdi. Çünkü o zaman toplumsal bütünlüğü temsil eden proletaryanın konumu ile nüfusun ezici çoğunluğunun çıkarları kesişiyor olacaktı. Ancak süreç aksi yönde gelişti. Evrensel sınıfın bakış açısı giderek daralan bir tabana oturdu. Öncü parti, somut bir tikellik olarak, her türlü olayın nesnel anlamına vakıf, nesnel bilgisine sahip olduğunu iddia etti ve diğer

⁸¹ LACLAU, Ernesto, **Evrensellik, Kimlik ve Özgürleşme**, (Çev: Ertuğrul Başer), İstanbul: Birikim Yayınları, 2003,s:79

somut/tikel toplumsal güçlerin bakış açılarını yanlış bilinç olarak değerlendirdi ve dışladı. Dolayısıyla bu noktadan sonra otoriterliğe gidiş kaçınılmaz oldu.⁸²

Modernitenin iki büyük ideolojisinin kimlik kavramına bakış açısı uygulamada bu şekilde bir sonuç doğurdu. Bu sonuçlar bizi açık seçik ve kaçınılmaz olarak evrensellekle tikellik arasındaki uçurumun kapatılamayacağına götürüyor. Bu şekilde barış ve uzlaşma içinde bir topluma ulaşmanın imkânı yoktur. Bu nedenle doksanlı yıllara gelindiğinde artık evrensellekle iddiaları modası geçmiş totaliter bir rüyadan ibaret hale geldi. Toplumsal ilişkiler ve mücadeleler daha çok tikel söylemlerle gündeme gelmeye başladı. Yalnız Laclau 'ya göre tikelciliği yegane normatif ilke olarak kabul eden bir yaklaşım da bizi paradoksa götürür. Tikelcilik adına cinsel ırksal ve ulusal azınlıkların haklarını savunabiliriz ancak eğer tikelcilik geçerli yegâne ilkeyse, toplum karşıtı faaliyetler yürüten her türlü reaksiyoner grubun kendi kaderini tayin etme hakkını da kabul etmemiz gerekecektir. Fakat bu durumda çeşitli grupların talepleri zorunlu olarak birbiriyle çatışacağından bu çatışmaları düzenleyici bir takım genel ilkelere başvurmak gerekecektir.

Laclau'ya göre; farka dayalı bir kimliği, onu belli bir bağlamdan ayırmadan savunamayız, ama bu ayırma sürecinde, aynı zamanda bağlamı da savunmamız gerekecektir. Bunun aksi bir durumda da bir bağlamı parçalamak, yıkmak istediğimde bu yıkma işini gerçekleştiren tikel öznenin kimliğini de yıkmadan bu iş başaramayacaktır. Kimliği belli bir iktidar sistemi içerisinde teşekkül etmiş muhalif bir kuvvet, bu sistem karşısında ikircikli konumdadır. Çünkü iktidar sistemi, söz konusu kimliğin oluşumunu engelleyen şey olmakla beraber aynı zaman da onun varoluş koşuludur da. Ve sisteme karşı kazanılmış her zafer, muzaffer kuvvetin kimliğini de kararsızlaştırır.⁸³ Demek ki evrensel aslında eksik bir tamlığı sembolize etmektedir ve tikel, ancak çelişkili bir hareket halinde varolabilmektedir. Bir

⁸² LACLAU, Ernesto, **a.g.e.**, s:80

⁸³ LACLAU, Ernesto, **a.g.e.**, s:83

yandan farka dayalı bir kimlik mücadelesi verirken, aynı anda onu farka dayalı olmayan bir ortama tabi kılarak, onu iptal ederek varolabilir.

Postmodern bir kimlik kavramı; farka dayalı kimlikleri dışarıya karşı tamamen kapalı hale getirmeyi reddeder. Bu şekilde katıksız kimlikleri muhafaza etmek bahanesiyle, her türlü baskı ve dışlama biçimi pekiştirilmiş olacaktır. fakat eğer kimlik salt farklılık cinsinden tanımlanıyorsa ezenin söylemi ile ezilenin söylemini birbirinden ayırt etmek mümkün olmayacaktır. Ezilen ezenin kimliğini de savunmadıkça kendininkini de savunamayacaktır⁸⁴.

Bu nedenle farklıyız ama karşıt değiliz şeklinde bir söylem geliştirmek en doğru biçimde bir savunma olacaktır. Çünkü farklılık politikası eğer hep bir öteki olarak kalmak suretiyle farklılığın sürdürülmesi ise, ötekinin reddi hiç bir şekilde radikal bir yok ediş olamaz, olsa olsa onun mevcudiyet biçimlerini sürekli yeniden tartışmaya açar. Çeşitli kültürel ve etnik grupların kendi farklılıkları için mücadele etme ve kendi âlemlerinde gelişimlerini sürdürme haklarını onaylamak tabî ki gereklidir. Fakat bu batılı kültürel değer ve kurumların, Anglo-sakson, beyaz, erkek bireyin muhafızlığını yaptığı, aynı ülkede yaşayan diğer grupların kimlikleriyle hiçbir ilişkilerinin olmadığı şeklinde bir iddia refakatinde olmamalıdır. Bu şekilde bir parçalanmışlık ortaya çıkacaktır.

Tabî ki bir tikel kimliğin varoluş iddiası bu tikelliğin varoluşunun hakkının tanınmasını gerektirir. Çünkü söz konusu evrensele aidiyet yoksa ortak bir varoluştan bahsetmekte mümkün olmayacaktır. Yalnız fanatik bir tikelcilik anlayışı bir taraftan farklılık hakkını evrensel bir hak olarak savunur, ister istemez kanunların değiştirilmesine kanun önünde azınlıkların korunmasına yönelik ya da yurttaşlık haklarının karşı mücadelelere girmektedir. Kısaca var olan kurumsal ortamı kendi içinde reforma uğratmak için uğraşırlar aynı zamanda taleplerinin bu sistemi düzeltecek daha geniş çaplı hegemonik bir harekete eklemlenmesinin önünü tıkarlar. Bu da onları

⁸⁴ LACLAU, Ernesto, **a.g.e** .s:85

mevcut kurumlarla marjinal bir ilişkiye mahkum eder.⁸⁵ Bu ise siyasi alanda bir tıkanıklığa yok açar. Tikel ve evrensel arasındaki çatışma sürekli üretilen ve devamlılık arzeden bir durumdur, bu durumun çözüme kavuşması için atılacak en önemli adım demokrasiyi tabana yaymak ve yeni demokratik örgütlenme biçimleri geliştirmektir.

Günümüz toplumlarında demokratik süreç, eğer geleneksel olarak sürecin dışında bırakılmış büyük nüfus kesimlerinin -azınlıklar, etnik gruplar... vb.- taleplerine açık hale getirilebilirse, derinlik ve genişlik kazanabilir. Liberal demokratik teori ve kurumlar bu anlamda yapı sökümüne uğratılmalıdır. Toplumsal ve siyasi mücadeleleri daha demokratik pratikler vadeden bir yöne doğru ilerletmek mevcut şartlardan kaynaklanmış yepyeni bir demokratik teori kumamız gereklidir. Sorunun kaynağı eğer evrensel ve tikel kimlikler arasındaki çatışma ise çözüm gerçek bir demokrasidir. Eğer bir demokrasi mümkünse, bu ancak evrensele ait hiçbir zorunlu biçim ve içerik bulunmaması ile mümkün olabilir. Bu demokraside farklı gruplar kendi tikelliklerine bir temsil işlevi yüklemek durumundadırlar.⁸⁶

Bu demokratik oluşum; siyasal örgütlerin yalnızca karşı çıktıkları iktidar düzenini yeniden üretmedikleri bir hareket biçimini önerir. Nasıl iktidar söyleminin yapı bozumu ile ne söylendiğiyle değil, söylenen şeyin nasıl söylendiğiyle, söylemin tasarlanma ve yayılma tarzıyla ilgilenmekteyse; geleneksel siyasetin yapıbozumunda geniş örgütleri bir kenara bırakarak, gündelik toplumsal pratiğin cereyan ettiği yerlere kurumlara eşlik ederek olacaktır. Geleneksel siyasal söylemin içeriği yerine burada ve şimdiyle uğraşmak sistemdeki baskıyı açık bir şekilde göz önüne çıkaracaktır.⁸⁷ Demokratik hareketler de bu noktada ortaya çıkan baskı ya karşılık bir hak arama uğraşına girmelidir. Bu biçimde bir demokratik hareket biçimi 1960'lardan 1980'lere kadar uzanan yeni toplumsal hareketlerin karakterinde bulunmaktadır. Yeni toplumsal hareketleri yukarıda tartıştığımız tikel ve

⁸⁵ LACLAU, Ernesto, **a.g.e** .s:90-91

⁸⁶ LACLAU, Ernesto, **a.g.e** .s:93

⁸⁷ RYAN, Michael, **a.g.m.**, s:455

evrensel çatışması içindeki yerini sorgulayacak olursak bir tikelin kendi sahip olduğu değerler nedeniyle mevcut evrensellikten kopup bir özerklik ve iktidar talebiyle ortaya çıkmasını değil, mevcut evrensel içinde kendi sahip olduğu değerleri korumak ve tanınmasını savunmakta olduklarını söyleyebiliriz.

Postmodern kimlik kavramının tanımlanmasında yeni toplumsal hareketlerin oldukça büyük önemi bulunmaktadır. Yeni toplumsal hareketler teorisi modernitenin, pozitivist ve faydacı olan evrenselci kimlik inşası temeline dayanan bir toplumsal hareket kalıbının dışına çıkmayı hedefler. Yeni toplumsal hareketler, toplumsal bir hareketin politik yönünden çok yerleşik normlar, değerler ve kimlik yapılarında değişim taleplerini içeren kültürel boyutunu öne çıkarma eğilimindedirler. Sivil toplumdaki kimlik inşası sürecine yoğunlaşırlar. Bu nedenle yeni toplumsal hareketlerin postmodern siyasetteki yeri çalışmamızın bir sonraki bölümünde ayrıntılı bir biçimde tartışılacaktır.

III.BÖLÜM

3.YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER:

3.1.SOSYAL/TOPLUMSAL HAREKETLER:

Genel olarak bir sosyal hareketi, parçası olduğu toplumdaki değişmeyi özendirmeye ya da değişmeye direnme amacına yönelik bir çaba olarak tanımlayabiliriz⁸⁸. Sosyal hareketler genel olarak topluma yönelmiş reformcu ya da devrimci eylem biçimleridir.

Sosyal hareketleri incelerken öncelikle bunların modern toplumlarda ortaya çıkan olgular olduğunu söylemememiz gerekir. Sosyal hareketler modern toplumun gelişmeye başladığı ilk dönemlerde özellikle sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan toplumsal adaletsizliğe karşı duruş biçiminde kendini göstermiştir. Fakat sosyal hareket deyimi ilk olarak Batı Avrupa'da ancak ondokuzuncu yüzyılın başlarında kullanıma kavuşmuş olup, ilk sistemli tartışmalar toplumsal hareketi proleterya'nın sınıf savaşımı ile açıklamıştır. Özellikle Batı Avrupa ülkelerinde sosyal hareketler 19. yüzyılın sonuna doğru işçi hareketleriyle özdeş hale gelmiştir.⁸⁹

Modern toplumlarda ilk kez ortaya çıkan öncelikli olarak proleteryanın iktidar savaşımına dayanan bu hareketler, genellikle bir siyasi partiye yada topluluğa tabi olarak merkezi bir şekilde örgütlenmişlerdi. Bu sosyal hareketlerin toplumsal tabanına bakıldığı zaman, genellikle aynı sınıfa tabi kişi ve gruplarca oluşturulduğunu görülmekteydi. Bu hareketlerin bir diğer önemli özelliği, aktörlerinin siyasal yapı tarafından sapkın, anomik, marjinal

⁸⁸ BOTTOMORE, Tom, **Siyaset Sosyolojisi**, (Çev. Erol Mutlu), Ankara: Teori Yayınları, 1987, s.22

⁸⁹ BOTTOMORE, Tom, **a.g.e.**, s.23

toplumdan kopmuş ve modernitenin sağladığı imkanlardan yeterince faydalanamayan kimseler olarak görülüyor olmasıdır. Önemli kolektif hareket teorisyenlerinden Smelser’da, modernleşme sürecinin doğurduğu yapısal değişimlere tepki olarak ortaya çıkan irrasyonel ve geçici hareketler olarak değerlendirdiği sosyal hareketleri ilk olarak marjinal olarak nitelendirmekte, fakir ve köksüz insanların bu hareketlerin toplumsal tabanını teşkil ettiğini ileri sürmektedir. İkinci olarak ta sosyal hareketleri, modernleşme sürecinin meyvelerinden herkes faydalandığında zayıflayacak geçici bir olgu olarak algılamaktadır.⁹⁰

Marta Fuentes ve Andre G. Frank, toplumsal hareketler üzerine geliştirdikleri on maddelik tezde; toplumsal hareketlerin sivil toplumda demokrasinin genişletilmesi ve yeniden tanımlanması sürecine katkıda bulunduklarını belirtir.. Bu on maddelik tez şunları içerir:⁹¹

1. Yeni toplumsal hareketler bazı yeni özelliklere sahip olsalar da aslında yeni değildir; klasik toplumsal hareketler ise görece yeni beklide geçicidirler.
2. Toplumsal hareketler, çok fazla çeşitlilik ve değişkenlik gösterir; ancak bir ahlak ve adalet anlayışı doğrultusunda bireyleri seferber etmeleri, toplumu yoksunluğa karşı hayatta kalabilme ve kimlik edinme amacıyla harekete geçirerek toplumsal güç oluşturmaya çalışmaları bakımından ortaktır.
3. Toplumsal hareketlerin dayanıklılıkları ve etkileri çevrimseldir. Uzun siyasal, ekonomik ve bunlarla beraber belki ideolojik çevrimlere bağlıdır.

⁹⁰ ÇAYIR, Kenan, “Toplumsal Sahnenin Yeni Aktörleri: Yeni Toplumsal Hareketler”, **Yeni Sosyal Hareketler**,(Ed: Kenan Çayır), İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999, s.14

⁹¹ FUANTES, Marta, Andre Bunter FRANK, “Toplumsal Hareketler Üzerine On tez”., **Birikim** sayı:16,29-41,1990,s:32-33

4. Toplumsal hareketlerin batıda çoğunlukla orta sınıfın, güneyde halk /işçi sınıfının ve doğuda her ikisinin de yer aldığı sınıf bileşimlerinin ayırt edilmesi önemlidir.
5. Toplumsal hareketlerin çok fazla türü vardır. Toplumsal hareketlerin büyük çoğunluğu devlet iktidarı yerine daha fazla özerklik arar, devlet iktidarı peşindeki toplumsal hareketler, toplumsal hareket olarak kendilerini yadsıma eğilimindedirler.
6. Toplumsal hareketlerin çoğunun atak değil, savunmacı olmasına ve kalıcı olmaya yönelmesine karşın, bu hareketler toplumsal değişimin önemli etkenidir.
7. Toplumsal hareketler, özellikle çağdaş kapitalizmden kopuş ve sosyalizme geçişin etkenleri ve yeniden tanımlayıcıları olarak görünmektedir.
8. Bazı toplumsal hareketlerin diğer hareketlerle üyelik ilişkisine girmesi veya daha fazla uyum sağlaması, ittifaka açık hale gelmesi muhtemeldir. Bazı toplumsal hareketler ise muhtemelen diğerleriyle çatışacak ve muhalefet edecektir.
9. Toplumsal hareketler tıpkı sokak tiyatroları gibi, eğer varsa senaryolarını var oldukları bizzat yazdıklarından gündem veya stratejilerin hareketin dışındakiler –aydınlar kastedilmiyor- tarafından karşılanması söz konusu olamaz hatta zararlıdır.
10. Toplumsal hareketler, geleneksel devletten, siyasal ve ekonomik demokrasiden, sivil topluma ve sivil demokrasiye geçişte demokrasinin genişletilmesine, derinleştirilmesine ve hatta yeniden tanımlanmasına katkıda bulunacaktır

Sosyal hareketlerin siyasi sistemden talepleri ise çoğu zaman ekonomik yönelimlidir. Hareketlerin konuları ücretler, iş güvencesi, sosyal

güvenlik, iş hayatında kontrol gibi üyelerinin gelecekteki ekonomik durumlarını geliştirmeye yöneliktir⁹². Bu tip sosyal hareketlerin bir diğer özelliği hareketlerinin gelişiminin bir noktasında bir iktidar savaşımına doğrudan katılabilecek, iktidarı ellerine geçirdiklerinde de toplumu yeniden kurmak amacıyla kullanabilecek, örgütlü siyasal kümeler yaratması veya var olan siyasal örgütleri değiştirmesi ya da ele geçirmesidir⁹³.

Klasik sosyolojinin açıklamaya çalıştığı sosyal hareketler teorileri pek çok farklılıklar gösterse de teorilerin sosyal hareketlerde önemle üzerinde durdukları ortak varsayımlar vardır. Bunları şu şekilde sayabiliriz⁹⁴:

Kolektif davranış teorilerine göre iki farklı davranış biçimi vardır. Bunlardan birincisi kurumsal geleneksel davranış biçimi, ikincisi ise kurumsal olmayan kolektif davranıştır. Kurumsal olmayan kolektif davranış mevcut sosyal normlara dayanmayan, tanımlanmamış, yapılandırılmamış durumları karşılamak için oluşturulan davranıştır. Bu durumlar ya sosyal kontrol organlarında ya da entegrasyon düzeyinde; yapısal değişimler sonucu ortaya çıkan rahatsızlık, hayal kırıklığı ve saldırganlık duygusu sonucunda bireyi kolektif davranışa katılmaya yöneltir. Kurumsal olmayan kolektif davranış, ani kalabalık hareketlerinden sosyal hareketlerin oluşumuna doğru evirilen bir hayat döngüsüne sahiptir. Bu döngü içinde hareketin ortaya çıkışı ve büyümesi iletişim süreçleri sonunda ortaya çıkar.

Bu varsayımlar çerçevesinde kolektif davranış teorisyenleri, sosyal harekete bireysel katılımı hızlı sosyal değişimlere verilen tepkiler temelinde açıklamışlardır. Burada önemle üzerinde durulan bir diğer nokta ise kolektif davranışların değişime karşı irrasyonel tepkiler olarak görülüyor olmasıdır.

⁹² SHAUN, Best, **Introduction to Politics and Society**, Sage Publications, London, 2002, s.147.

⁹³ BOTTOMORE, Tom, **a.g.e.**, s.26

⁹⁴ COHEN, Jean, "Strateji ya da Kimlik: Yeni Teorik Paradigmalar ve Sosyal Hareketler", **Yeni Sosyal Hareketler**, (Çev. K. Çayır), İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999, s.111-113.

Toplumsal hareketler, yerleşik kurumlar alanının dışındaki toplu eylemler yoluyla, ortak bir çıkarı korumak ya da ortak bir hedefe erişmeyi sağlayabilmek için girişilen toplu çabalardır. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki toplumsal hareket ile biçimsel bir örgütlenmeyi ayıran çizgi net değildir; çünkü iyi yapılandırılmış hareketler genellikle bürokratik özellikler taşıyabilmektedir⁹⁵. Sendikal hareketlerde olduğu gibi bu tip sosyal hareketlerde, hareketi yönlendiren bir lider sınıf ve hareket içinde formel kurallara bağlı dikey örgütlenme bulunabilmektedir.

Fakat günümüzde bu tarz bir örgütlenmeye dayanan sosyal hareketler giderek işlevini yitirmektedir. Toplumsal çatışmanın kaynağı giderek, sınıf eksenli ekonomik alandan, kültürel alana kaymakta ve bireysel çıkarlara dayanmaktadır. Özerklik kimlik ve farklılık taleplerini temel alan ve tepkilerini doğrudan eyleme dayalı olarak ifade eden bir hareket biçimi ortaya çıkmaktadır. Bu yeni hareket biçimini “Yeni Toplumsal Hareketler” olarak tanımlamak mümkündür.

3.2.SOSYAL HAREKETLERİN DEĞİŞEN NİTELİĞİ VE YENİ SOSYAL HAREKETLERİN DOĞUŞU:

1970'lere kadar Avrupa'da hâkim olan liberal refah devletinin yapısal düzenlemelerinin altında yatan dolaylı sosyolojik varsayım, insanların çoğunun enerjisini aile, iş, tüketim merkezli hayat kalıplarına yönelteceği, bu sebeple kamu politikalarına katılım ve bu politikalar üzerindeki çatışmanın vatandaşlarının çoğunun hayatında önemli bir yer tutmayacağıydı. Sermaye, emek, devlet ve sivil topluma ayrı alanlar öngören bu yapısal düzenlemeler, büyüme, refah, gelir dağılımı değerlerinin merkeziliği ile paralellik arz

⁹⁵ GIDDENS, Anthony, **Sosyoloji**, (Çev. H.Özel-C.Güzel), Ankara: Ayraç Yayınları, 2000, s.541

etmekteydi⁹⁶. Offe'nin deyimiyle eski politik paradigma'nın hâkim olduğu savaş sonrası yıllar, tabii ki sosyal ve siyasal çatışmaların olmadığı yıllar değildi. Fakat o yıllar 'çıkarlar' ve dolayısıyla temalar, aktörler ve çatışmanın çözümünün kurumsal araçları hakkında toplum çapında bir uzlaşmanın tesis edildiği bir dönemdi. Gündemi meşgul eden temel konular, bireysel kolektif gelir dağılımındaki iyileşmeler ve toplumsal statülerin hukuksal açıdan korunmasıydı. Baskın kolektif aktörler, kurumsallaşmış baskı grupları ve siyasal partilerdi. Toplumsal ve siyasi çatışmaların tek çözüm mekanizması kolektif pazarlıklar, parti rekabeti ve temsili hükümet idi. Touraine yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasına yirminci yüzyıl Avrupasının şu özelliklerinin yol açtığını savunur.

“1970'li yıllara girerken Avrupa ekonomik buhrandan, faşizmin yükselişinden, Almanya ve Sovyetlerdeki toplama kamplarının çoğalmasından sonra modernleşme ve rasyonalizasyona olan katı inancından vazgeçmiştir. 'İlerlemenin krizi', 'aklın düşüşü' gibi kavramlar Avrupa'nın rüyadan uyanışının ipucunu yansıtmaktadır. Yirminci yüzyıl tarihi toplumsal sistemin devletle özdeşleştirilmesine karşı yeteri kadar delil sağlamıştır. Çünkü artık dünya, devleti kontrol eden burjuvazinin hegemonyasından çok komünist ya da nasyonalist, sanayileşen ve otoriter devletlerin hâkimiyeti altındadır.”⁹⁷

Yirminci yüzyıl ortasında, değişen yapı ve şartlarla birlikte siyasetin de değiştiği ve yeni sosyal hareketlerin öne plana çıktığı görülmektedir. Siyaset, parlamenter kurumlardan sivil toplum alanına kaymakta, geleneksel siyasi kurumlar ise değer yitirmektedir. Yeni sosyal hareketler kurulu çıkar gruplarından farklı olduğu gibi siyasi yöntemleri de geleneksel temsil mekanizmalarından ve süregelen siyasi eylem biçimlerinden

⁹⁶ OFFE, Claus, “Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması”, **Yeni Sosyal Hareketler**, (Çev: K. Çayır), İstanbul: Kaktüs Yayınları, 1999, s.58

⁹⁷ TOURAINE, “Toplumdan Toplumsal Harekete”, **Yeni Sosyal Hareketler**, (Çev: K. Çayır), İstanbul: Kaktüs Yayınları, 1999, s.38.

farklılaşmaktadır. Değişen sosyal yapıyla ortaya çıkan bu hareketlerin parti veya partiler hükümeti yapısını da aşındırma amacıyla olduğu söylenebilir.⁹⁸

Edgar Morin ise, yeni toplumsal hareketlerin miladını; Mayıs 1968 protesto eylemleri ve merkezine aldığı duyarlılıktan doğan kültürel dönüşüm olarak görür. Ona göre: “Mayıs 1968, erişkin, etkin, normal olan beyaz adamın, gençleri, kadınları, beyaz olmayanları, üretici olmayanları, sapkın olanları... vb. kendine tabi kılan egemen tarihsel kültür modelinin modası geçmişliğini vurguladı”.⁹⁹

Yeni sosyal hareketlerle ilgili çalışan pek çok araştırmacı da Morin gibi hareketlerin başlangıcının Amerika ve Fransa’da başlayan öğrenci hareketleri olduğunu düşünmektedir. Hareket Fransa ve Amerika’dan sonra bütün Avrupa’ya yayılmış, 68’in muhalefet hareketi, Batı’nın istikrarlı demokrasileri açısından yeni ve sarsıcı bir gelişme olmuştur. Çünkü bu hareket, açıkça bir kültürel kopuşu ifade etmektedir. “Hareket, modernitenin temel varsayımlarından biri olan ilerleme fikrini sert bir şekilde sorguluyor; anarşiyi hiyerarşiye, bireysel özgürlüğü kolektif değerlere üstün tutuyordu”.¹⁰⁰

Modernizm sonrası bu dönemlerde sorgulanan konu, modernliğin kavram karmaşası yani ayrışma düzeyinde olgu ve olaylara yaklaşımı olmaktadır. Bu karmaşa modernitenin düzenlilik, belirginlik hassasiyetlerini bir ölçüde karşılayan bir durum oluşturmuştur. Modernizme olan bu eleştirinin öznesi de bu yapının ürettiği soyut ve tek boyutlu yurttaşlık tasarımları olmuştur.

Post modern toplumsal ilişkiler ağında karşıtlıkların yerine, karşıt olarak algılananların bir aradalığına doğru bir eğilim kendini hissettirmektedir. İçinde bulunulan bu dönem farklılık taleplerinin boy gösterdiği farklılık /kimlik taleplerinin siyasallaşıp kamusala taşındığı bir evreye tekabül etmektedir. Bu

⁹⁸YILMAZ, Aytakin, **Çağdaş Siyasi Akımlar**, Vadi Yayınları, Ankara, 2001, s.376.

⁹⁹ MORIN, Edgar, “Bir Uygarlık Bunalımı”, **Cogito**, sayı:14,102–117, s:113

¹⁰⁰ ÖNDER, Tuncay, **Ekoloji Toplum ve Siyaset**, Ankara: Odak Yayınları, 2003, s.38.

evreyi biz modernitenin akılcılaştırma boyutuna öznelleştirme boyutunun eklenmesi süreci olarak ta tanımlamak mümkündür.

Bu durum Bauman'ın moderniteyi algılama boyutunu da temsil etmektedir. Bauman moderniteyi iki eksenle tanımlamaktadır. Birincisi rasyonelleşme, ikincisi kişisel özerkliğin gerçekleşmesi. Toplumsal hareketlerdeki değişime de bu bağlamda yaklaşmak gerekmektedir. Yeni toplumsal hareketlerin daha çok kişisel özerkliği gerçekleştirme amacına yönelik olduğu görülmektedir¹⁰¹. 60'lı yılların temel karakteristiği, kültürün otoriteye karşı yapılandırılmasıdır. Bir yandan kolektivitelere karşı çıkılmakta, diğer yandan da ulus, sınıf, etnik grup gibi kolektif toplumsal özneler çoğullaşmaktadır. Bununla birlikte kişisel kimlik gittikçe artan bir önem kazanmaktadır.

“60'lı yılların sonuna doğru, hiyerarşik yapılanmaya, üretime, ekonomik büyümeye ve merkezi siyasal örgütlenmeye karşıtlık yükselirken, kültürel kimlik, özerklik ve katılım taleplerinin yoğunlaştığı gözlemlenmektedir”.¹⁰² Yine bu dönemde ekonomik gelişme ve yükselen refahla birlikte post-materyalist değerler öne çıkmış, çıkar paylaşımına dair siyasi konular önemini yitirmiş ve kültürel konular ön planda yer almaya başlamıştır.

Bununla birlikte sosyal hareketlerin sistem karşısındaki tavırları da değişikliğe uğramış, hareketler sisteme karşı devrimci bir saldırı olmak yerine demokrasinin değişmesini ve gelişmesini isteyen daha çoğulcu ve yurttaş yönelimli hareketler olmaya başlamıştır. Bu hareketler devrimci olmasa bile siyasal alanda önemli bir dönüşüme işaret etmektedir. Her şeyden önce yeni hareketin değerleri modern sanayi toplumunun değerleriyle çatışmakta,

¹⁰¹ MORIN, Edgar, **a.g.m.s**:103

¹⁰² ÖNDER, Tuncay, **a,g,e**,;s:39

geleneksel temsil yapısı ve muhafazakâr siyaset anlayışının dışında kalmakta ve doğrudan eyleme dayanmaktadır.¹⁰³

Kaldor; “yeni hareketlerin özellikle barış, çevre, üçüncü dünyanın yoksulluğu, cinsiyet, demokrasi yurttaşlık hakları gibi konularda seslerini duyurduklarını”¹⁰⁴ gözlemlemektedir. Nalçaoğlu ise yeni toplumsal hareketlerin karakteristiğine yönelik değerlendirmesin de “yeni toplumsal hareketlerin topyekûn projeler yerine görece daha kısmi, daha yerel, daha bireyci nitelikler taşıması”¹⁰⁵ na vurguda bulunmaktadır.

Ortaya çıkan bu yeni hareket biçimi, rasyonellik ve pozitivist anlam dünyasının ürettiği ikili karşıtlıklar düzeyinde kurgulanan modernliğin artık yadsınma eğilimine girdiği anlamını taşımaktaydı. Yeni toplumsal hareketlerin de bu anlanda, on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan işçi hareketlerinin aksine, kişisel ve kültürel kimlik taleplerinin merkezinde yapılan hareketler olarak öznelleştirme ve kişisel özerkliği sağlamaya yönelik olduğu söylenebilir.şöyle ki;

Modernite ekonomik temelli bir gerginliği içinde barındırmaktaydı. Modernite burjuva ve proletarya şeklinde sınıflı bir yapıyı oluşturmuştu. Batı Avrupa, İkinci Dünya Savaşından sonra refah devleti politikalarıyla maddi bir doyuma ulaşmıştı. Maddi doyum ve boş zaman imkânı bireyleri maddiyattan farklı şekillerde hareket etmeye yöneltti. Alternatif yaşam, feminizm, çevrecilik, vb hassasiyetlerle hareket eden bireyler kamusal yaşamı farklılaşmış bir yaşam alanına dönüştürdüler.¹⁰⁶

¹⁰³ YILMAZ, Aytekin, **a.g.e.**, s.378-379.

¹⁰⁴ KALDOR, Mary, “Yeni Dünya Düzeni İmgelemin Savaşı”,**Birikim**, Sayı:27,30-4s:35-36

¹⁰⁵ NALÇAOĞLU, Halil, “Sosyalist Eleştiri Ve Yeni Toplumsal Hareketler” **Birikim** Sayı.15,65–67, s:66

¹⁰⁶ ÇAHA, Ömer, “İdeolojik Kamusalılığın Sivil Kamusalılığa Dönüşümü”, **Doğu Batı**, sayı:5, 73–93,s: 80–81

Batılı liberal- demokratik sisteme muhalefet eden toplumsal hareketlerin talepleri, siyasal sürecin daha katılımcı bir biçimde değiştirilmesi isteğini içermektedir. Yerleşik siyasal kurumlar ve partiler yükselen bu talepleri karşılama ve seslendirme yeteneğine sahip değillerdi. Çünkü 1960'lar ve 1970'lerdeki siyasal partilerin hiyerarşik, bürokratik örgüt yapıları ve herkesi kuşatma mantığına dayalı karakterleri, büyük ölçekli politika değişikliklerini kısa zaman diliminde yürürlüğe koymayı neredeyse imkânsız hale getirmişti. Bu durum ise yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkışını destekleyen bir durum yarattı. 1960'ların sosyal hareketlerinin içinde bulunanların birçoğu partilere güven duymamaktaydı. Partilerden bağımsız siyasal temsil grupları içinde yer almayı tercih ediyorlardı.

Bu dönemde bunun tam tersi de geçerlidir: siyasal partilerin içine iyice girmiş olanlar da bu hareketleri sadece bozguncu ve sorumsuz olarak görme eğilimindeydiler¹⁰⁷. Sebep olarak ta bu hareketlerin siyasal parti örgütlenmeleri dışında gelişmesi gösterilmektedir..

Offe ise yeni sosyal hareketlerin ortaya çıkışını daha genel bir çerçevede, örgütsüz kapitalizm* (disorganised capitalism) tartışması içinde değerlendirmekte ve hareketlerin ortaya çıkışını üç temel nedene bağlamaktadır:

“1. Kapitalizmin giderek daha bürokratik bir yapı oluşturmasına karşılık toplumda bir dizi yeni hoşnutsuzluklar oluşmaya başlamıştır.

¹⁰⁷ BOTTOMORE, Tom, **a.g.e.**, s: 27.

* 19. yüzyılın sonuna kadar olan dönem örgütlü kapitalizm (organized capitalism) dönemi olarak kabul edilmektedir. Marx ve Engels'in belirttiği gibi kapitalizm insanların hayatını, üretim ilişkilerinde devrim yaratarak ve işgücünün vaktini organize ederek belirli bir düzen içine sokmuştur.

2. İş hayatındaki yönetsel kontrol tekniklerinde önemli değişiklikler meydana gelmiş ve yurttaşların günlük hayatlarındaki tüketimlerinde devlet yatırımlarının payı artmıştır.

3. Sınıf tabanlı siyasal temsil sistemi eski gücünü yitirmiş, diğer bir deyişle işçi hareketleri, İngiliz İşçi Konfederasyonu gibi oluşumlar; cinsiyet eşitliği, ırk eşitliği, çevre, barış gibi konuları programlarına dâhil edememişlerdir.¹⁰⁸

Offe'nin analizlerinde yeni sosyal hareketlerin ortaya çıkışında iki grup önem kazanmaktadır. Bunlardan biri Touraine'in küçük burjuvazi diye adlandırdığı yeni orta sınıf diğeri ise öğrenciler, işsizler ve ev kadınları gibi kişilerden oluşan üretimde etkinliği olmayan gruplardır.

Klasik sosyoloji geleneği yeni sosyal hareketleri tanımlarken, değişimin gerçek dinamiğinin toplumda değil tarihte yattığına dikkat çekmektedir. Bazı tarihselci öngörüler ışığında, tarihin önceden belirlenmiş kurallara göre ilerleyen bir toplum tasavvur eden klasik yaklaşım, sosyal hareketleri belirli evreler çerçevesinde ele almaktadır. Sosyal hareketleri süre giden yapısal değişimlerin sadece birer yansıması olarak nitelendirmektedirler. Diğer bir deyişle “bu paradigmada sosyal hareketler, sosyal ve ekonomik kriz zamanlarında ortaya çıkan birer ‘ateş’ gibidir. Bu tip bir açıklamanın altında yatan iddia ise, değişime sebep olanın sosyal hareketler değil tarihsel zorunluluk olduğudur”¹⁰⁹.

Bu klasik anlayış, barış hareketleri, çevrecilik hareketleri, anti-nükleer hareketler, kadın lezbiyen ve gay hareketlerinin altmışlı ve yetmişli yıllarda Amerika ve Avrupa’da ortaya çıkışıyla sorgulanmaya başlanmıştır. Çünkü bu hareketler çoğulculuk, demokrasi ve güçlü bir sivil toplum ile nitelenen toplumlarda ortaya çıkmıştır. Bu hareketler açık bir şekilde sosyal ve ekonomik çöküşün bir yansıması değildir. Aktörleri de klasik paradigmanın

¹⁰⁸ Claus Offe’den aktaran: BEST, Shaun, **a.g.e.**, s: 148.

¹⁰⁹ ÇAYIR, Kenan, **a.g.m.**, s.14.

tepkisel, anomik ve köksüz aktör imajına uymamaktadır. Bu aktörler belli hedeflere ve rasyonel stratejilere sahiptirler. Mücadeleleri ekonomik olmaktan çok, kimliği rahatça ifade edebilme, katılım ve sivil hakler gibi kavramlar çerçevesinde gerçekleşmektedir. Siyasal partilerle değil hareketin hedefleri doğrultusunda kamuoyu ve medya desteği sağlamaya çalışan profesyonel sosyal hareket örgütleri ile mobilize olmaktadır

Yeni toplumsal hareketlere bu noktadan bakan ve klasik sosyolojik yaklaşımı eleştiren Touraine'e göre ise toplum, verili bir yapı değil, sürekli biçimde yeniden üretilen bir yapıdır. Toplum 'durumlardan' oluşan bir bütün olmayıp, toplumsal hareketlerin ve toplumsal ilişkilerin sahnelendiği bir oyundur. Bu oyun toplumsal çatışmalar temelinde hep yazılmaktadır. Toplumsal çatışmaların en önemlileri de günümüzde kültürel alan üzerinde gerçekleşmektedir. Toplumsal hareketleri de kültürel alana yönelmiş çatışmacı kolektif davranış biçimleri olarak görmektedir. Toplumsal hareket hem bir çatışma hem de bir kültürel tasarıdır.¹¹⁰

Touraine'e analizlerinde 'programlı toplum' olarak adlandırdığı yeni bir toplumsal model inşa etmektedir. Yeni toplumsal hareketlerin yükselişini ve eski hareketlerden farklılaşmasını da bu model çerçevesinde açıklamaktadır. Sanayi sonrası kapitalizmi ifade eden programlı toplum; kültürel malların kitlesel olarak üretim ve dağıtımının, sanayi toplumunda maddi malların sahip olduğu türden merkezi bir konuma yerleşmiş olduğu toplumdur. Çağdaş toplumsal hareketlerin yeniliği de mücadelelerin, sanayi ötesi ya da programlı toplumun açtığı alanda gerçekleşmesinden kaynaklanmaktadır. Yani hareketler ekonomik ve iktidar yönelimli bir eksenden kültürel bir eksene kaymaktadır.¹¹¹

Touraine'e göre yeni sosyal hareketlerin bu kültürel boyutu önemli bir yer tutmaktadır. Buna göre hareketler ekonomik temelli olmaktan çok kültürel

¹¹⁰ Aktaran,ÖNDER, Tuncay, **a.g.e.**, s.59.60.

¹¹¹ Aktaran,ÖNDER, Tuncay, **a.g.e.**, s.61-63.

temellidir. Özel alanla kamusal alan arasındaki ayrım belirsizleşirken sivil toplumla devlet arasındaki mesafe artmaktadır.¹¹² Nitekim Touraine sosyal hareketleri ortak bir kültürel zeminde, karşıt toplumsal modellerin (rakip grupların) çatışan yorumlarının etkileşim olarak tanımlar¹¹³.

Touraine'e göre öznenin öne çıkışı, sivil alanın güçlenmesi ve bireyin siyasal araç olmaktan kurtulması yeni hareketlerin en önemli özelliklerindendir. Touraine, toplumsal hareketler ile demokrasinin birbirine sıkı şekilde bağlı olduğunu, demokrasi olmadan toplumsal hareketlerin oluşamayacağını, demokrasinin toplumsal çatışmaları kurumsallaştıran ve düzenleyen mekanizması olmadan bu hareketlerin öfke patlamasından öteye geçemeyeceğini veya hareketin devleti ele geçirmek isteyen siyasal güçlerin eline geçeceğini belirtir. Diğer taraftan da toplumsal hareketler olmadan da demokrasinin zayıflayacağını vurgular. Touraine çözümün, ne bireylerin yurttaş olmaktan başka hiç bir aidiyeti olmadığı cumhuriyetçi devlet modeli ne de devlet ile dağınık aidiyetler arasında itilip katılan birey modeli olduğunu, yönetimin birliğiyle aitliklerin çeşitliliğine en iyi cevabın demokratik ulus olduğunu belirtir. Bu yapı kalkınmanın zorlamayla ve dıştan değil, içten, sivil toplumun özerk ve yaratıcı olduğu, bireyci bir yapıdır. Yani birlikle çeşitliliği bağdaştırmanın yolu olarak demokrasi önerilmektedir.¹¹⁴

¹¹² TOURAINE, "An Introduction to the Study of Social Movements", **Social Research**, Vol. 52, 1985, s.780.

¹¹³ COHEN, Jean, **a.g.m.**, s.121.

¹¹⁴ YILMAZ, Aytekin, **a.g.e.**, s.382-383.

Yeni toplumsal hareketler ve eskileri arasındaki farkları Martell şu şekilde tablolastırmıştır.¹¹⁵

	Eski Toplumsal Hareketler	Yeni Toplumsal Hareketler
Yerleşim	Siyaset	Sivil toplum
İdeoloji ve amaçlar	Siyasal bütünleşme ,ekonomik haklar	Sivil toplumun özerkliği, yeni değerler ve hayat tarzı
Hareketin örgütlenmesi	Resmi ve hiyerarşik	Garıresmi ağlar ve taban hareketleri
Değişim ortamı	Siyasal kurumlara katılma	Doğrudan eylem ve kültürel siyaset

Kaynak: MARTELL, Luke, **Ecology and Society: An Introduction**, Oxford:Polity Pres,1994

3.3.YENİ SOSYAL HAREKET PARADİGMASI VE ESKİ SOSYAL HAREKET PARADİGMASINI AYIRAN ÖZELLİKLER:

Yeni sosyal hareketler pek çok açıdan eski sosyal hareketlerden farklılaşmaktadır. Bu farklılıkları; hareketlerin aktörleri, hareketlerin siyasi sistemden talepleri, hareketlerin örgütlenme biçimleri ve hareketlerin ideolojileri bakımından dört başlık altında inceleyebiliriz:

3.3.1.Siyasi Talepler ve Değerler:

¹¹⁵ MARTELL, Luke, **Ecology and Society: An Introduction**, Oxford:Polity Pres,1994,s:112-113

Yeni hareketlerin siyasi sistemden talepleri eski sosyal hareketlerden farklı olarak sosyo-ekonomik alanla değil sosyo-politik alanla ilgilidir. Eski sosyal hareketlerin amaçları daha çok ekonomik yönlü olduğu halde, yeni sosyal hareketlerde vurgulanan temalar çevre, barış, ırk ve cinsiyet eşitliği, kültürel kimliklere özerklikler sağlanması gibi katılanların ekonomik pozisyonlarından daha çok kültürel yönelimlidir. Bu hareketler birbirlerinin varlıklarını reddetmeden demokratik toplumun sınırları içinde özerklik, farklılık ve kimlik adına mücadele etmektedirler. Offe'ye göre bu dağınık ve birbirleriyle ilgisiz gibi görünen konular belirli değerler çerçevesinde ortak bir kökene sahiptir. Bu değerler yeni değildir, fakat yeni sosyal hareketler içinde farklı bir önem ve aciliyet kazanmışlardır.¹¹⁶ Yani yeni olan değerler değil, değerlerin öncelik hiyerarşisinde bir üst basamağa çıkması durumudur.

Melucci'ye göre günümüzde toplumsal çatışmalar geleneksel endüstriyel/ekonomik sistemden kültürel alana kaymaktadır. Bu çatışmalar bireysel kimliği, günlük hayattaki zaman ver mekânı, bireysel hareketin motivasyonunu ve kültürel modelleri etkilemektedir¹¹⁷. Bu hareketler, hayatın ekonomik olmayan nitelikleri üzerinde yoğunlaşmakta ve yeni bir durum olarak, toplumsal ve bireysel değer önceliklerinde, post materyalist değerleri öne çıkararak, değerler ekseninde bir farklılaşma meydan getirmektedir. Yeni sosyal hareketler insan hayatının kişisel yönlerini yansıtmaktadır. Gay hakları ve kürtaj üzerine yoğunlaşan hareketler, alternatif tıp ve sigara karşıtlığı gibi sağlık hareketleri, 'new age'* hareketleri, kadın hareketleri gibi hareketlerin hepsi cinsel ve bedensel davranışı değiştirmeyi amaçlayan çabalar içermektedir. Bunlar ne yiyor, ne giyiyor, neden hoşlanıyoruz; nasıl

¹¹⁶ OFFE, Claus, **a.g.m.**, s.64.

¹¹⁷ MELUCCI, Alberto, "Çağdaş Hareketlerin Sembolik Meydan Okuması", **Yeni Sosyal Hareketler**, (Ed. Kenan Çayır), İstanbul:Kaknüs Yayınları, 1999, s.88.

* New age hareketleri, eskinin ruhçu öğretileri ve Doğu felsefelerinden izler taşıyan, bireyin öncelikle kendi iç dünyasını dönüştürmesi amacıyla olan, spiritualist (maneviyatçı) hareketler olarak tanımlanmaktadır.

sevişiyoruz, kişisel problemlerle nasıl başa çıkıyoruz ya da kariyerimizi nasıl planlıyoruz gibi temalarla günlük hayatın alanlarına sızmaktadır.¹¹⁸

Yeni sosyal hareketlerin eski sosyal hareketlere göre bir diğer farkı ise yeni sosyal hareketlerin devlet erkini ele geçirme hedefi yerine sivil toplum alanını özgürleştirme hedeflerinin olmasıdır. Touraine yeni sosyal hareketleri, kendisinin post-endüstriyel toplum paradigmasına oturtmaktadır. Buna göre post-endüstriyel toplum, yeni güç merkezi ve yeni ilişki biçimleriyle yeni bir toplum biçimidir. Touraine'e göre çağdaş sosyal hareketler yenidir, çünkü mücadelesi post-endüstriyel toplum tarafından açılan alanda gerçekleşmektedir. Bu alan artık devletin değil sivil toplumundur. Sosyal hareketler, toplumsal aktörlerin sivil toplum yapısı üzerindeki mücadelelerinden doğmaktadır¹¹⁹.

3.3.2.İdeoloji:

Yeni sosyal hareketlerin ideolojik çerçevesi, işçi sınıfı hareketi ile ve kolektif hareket için bütünleştirici ve homojenleştirici bir unsur olarak Marxist ideoloji anlayışıyla tam zıt bir konumda durmaktadır. Amerika'da ve özellikle Avrupa'da eski sosyal hareketler kapsamlı ideolojilere uygunlukları doğrultusunda algılanmıştır. Yeni sosyal hareketleri ise bu şekilde nitelendirmek daha zordur. Çünkü bunlar değerler ve fikirler açısından bir çoğulculuk göstermekte, pragmatik yönelimlere sahip olma eğilimi sergilemekte ve karar alma sürecinde üyelerin katılım sistemlerini genişletecek kurumsal reformları gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu hareketlerin Batı toplumları için önemli bir siyasi anlamı vardır: Bunlar günlük

¹¹⁸ JOHNSTON. Hank, Enrique Larana ve Joseph R. Gusfield, 'Kimlikler, Şikayetler ve Yeni Sosyal Hareketler', **Yeni Sosyal Hareketler**, (Ed: K. Çayır), İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999.

¹¹⁹ TOURAINE, Alain, "An Introduction to the Study of Social Movements", **Social Research**, Vol. 52, 1985, s.780.

hayatın demokratikleşme dinamiğini ve toplumun siyasala karşı sivil boyutlarının genişlemesini temsil etmektedir.

Yeni sosyal hareketler modern sanayi toplumlarının hakim amaçlarıyla zıtlık içindedir. Eski sosyal hareketler ekonomik iyileşme, sosyal güvenlik gibi konular üzerinde dururken bunlar asıl vurguyu kültür ve yaşam kalitesi konusuna yapmaktadır. Eski sosyal hareketlerin tersine ulusal sınırların ötesi de bu hareketlerin ilgi alanına girmektedir. Yeni hareketlerin ideolojisi, özgürlükçü-liberteryen unsurları içermesiyle önceki hareketlerin ideolojisinden farklılaşmakta, ayrıca kişinin yaşamını etkileyen kararlara katılmasını savunduğu, kişinin kendi işlerini görmesini içeren örgütlenmeleri ihtiva etmektedir. Bu hareketlerin değişik şekillerde hakim yaklaşıma tehdit oluşturduğu görülmektedir. Nitekim çevreci hareketi ekonomik büyümeye, kadın hareketi mevcut kadın-erkek ilişkilerine, barış hareketi Batı'nın savunma politikalarına karşı oluşmuş hareketlerdir¹²⁰.

3.3.3.Hareketlerin Örgütlenme Biçimleri:

Katı bürokratik ve kadro liderliğindeki geleneksel kitle partilerinin aksine yeni sosyal hareket örgütleri bölünmüş, dağınık ve âdem-i merkeziyetçi olma eğilimi göstermektedir. Hareket tipine göre önemli farklılıklar olsa da genel eğilim, yerel birimlerin önemli bir özerkliği olması yönündedir. Bu durum yeni sosyal hareketlerin 'kendisi olarak var olma' (self referential element) unsuru olarak adlandırılmakta ve bu hareketlerin, işçi sınıfı hareketinin hiyerarşik ve merkezi örgütlenmesi ile ve Leninist modeldeki parti örgütünün rolü ile bir diğer önemli farkını teşkil etmektedir. Yeni sosyal hareketler, geçmişin katı, ideolojik standartlarına aykırı olarak, hoşgörülü ve çoğulcu bir yapıda şekillenmiş olup geleneksel siyasi partilere de karşıdır.

¹²⁰ YILMAZ, Aytekin, **a.g.e.**, s.379.

Bunun ana nedeni bu partilerin hem çıkar temelli ve dar yönelimli olmaları hem de bürokratik, merkeziyetçi, yozlaşmış ve anti demokratik olmalarıdır.

“Yeni sosyal hareketler resmi temsil kurumları dışında konumlanmakta ve hükümet dışı olmaya özen göstermektedirler. Ancak hareketler hükümet dışı olmasına rağmen hükümet kararlarını etkilemek isterler. Bunu hükümetle pazarlıkla değil doğrudan eylemleriyle ve kamuoyunu etkileyerek sağlamaya çalışırlar. Diğer taraftan bu hareketlerin yapıları, akışkan üyelik niteliğiyle eski hareketlerin partilere sağladığı doğrudan desteği sağlamaktan uzaktır. Bunlar var olan kurumsal siyasi kanallar dışında davranmakta, hâkim parti politikası yöntemi ile siyasetin normal işleyiş biçimi dışındaki eylemleriyle etkili olmaktadır. Hareketler devletin merkezi ve tekdüze kimlik oluşturuca yapısına ve merkezileşmeye karşı çıkarlar ve özgürlük alanlarının artırılmasını isterler.”¹²¹

Yeni sosyal hareketleri eski sosyal hareketlerden ayıran bir diğer özellik ise bu hareketlerin işçi sınıfı hareketinin uyguladığından farklı radikal mobilizasyon taktikleri kullanmalarıdır. Gandhi, Thoreau ve Kropotkin’den etkilenen stratejilere dayandırılan dramatik pozisyon alma aracılığıyla hâkim davranış normlarına karşı çıkan yeni sosyal hareketler, şiddet karşıtı ve sivil itaatsizlikle karakterize edilen yeni mobilizasyon modelleri kullanmaktadır¹²².

3.3.4.Hareketlerin Aktörleri:

Bu iki kollektivite biçimi dayandıkları toplumsal tabanlar açısından da farklılaşmaktadırlar. Eski toplumsal hareketler genellikle sınıfsal ve ekonomik

¹²¹ YILMAZ, Aytekin, **a.g.e.**, s.381.

¹²² JONSTON, Hank, Enrique Larana ve Joseph R. Gusfield , **a.g.m.**,s.137.

bir tabana dayanmaktadır. Yeni toplumsal hareketlerin dayandığı toplumsal tabanın ayrıca incelenmesinde fayda vardır.

Yeni toplumsal hareketlerin toplumsal tabanına yönelik iki farklı görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden birincisi yeni toplumsal hareketlerin tabanını yeni bir orta sınıfla açıklayan tezlerdir. Diğer ise bu tip kolektifliklerin sınıfsal terimlerle açıklanamayacağına yönelik tezlerdir.

Giddens'a göre bu yeni sınıfın önemli bir özelliği sınıfın farkındalığında olduğu fakat sınıf bilincine sahip olmadığıdır. Offe'ye göre ise yeni toplumsal hareketlerin taleplerinin sınıfsal bir temeli yoktur, bu talepler doğası gereği evrensel niteliktedir ve yalnızca belirli bir grup için geçerlidir. Offe yeni toplumsal yeni orta sınıfın önemli bir kesiminden destek bulduğunu da belirtmektedir.

Offe yeni toplumsal hareketlerin destekçileri ve aktivistlerinin yapısal karakterini üç farklı boyutta karakterize eder: Buna göre yeni toplumsal hareketlerin destekçilerinin ortak özellikleri; "yüksek eğitilmiş, ekonomik güvene sahip ve hizmet sektöründe çalışıyor" oluşlarıdır. Ve bu gruba ilave olarak kenarda kalmış ya da varlıksız gruplar ve eski orta sınıf unsurlarını da yeni toplumsal hareketlerinin aktivistleri olarak tanımlar.

Offe'nin varlıksız gruplar olarak kastettiği şey; emek piyasasında bulunmayan, dolayısıyla zamanları daha esnek olan toplumsal kategorilerdir. Bu kategoriyi kapsayan grup "orta sınıf ev kadınları, lise ve üniversite öğrencileri, emekliler ve işsiz yada marjinal işlerde çalışan gençler girmektedir. Bu grupların ortak özelliği ise herhangi bir şekilde toplumsal yapıda yükselme şanslarının olmamasıdır. Bu gruplar kapana kısıtlanmış duygusu içindedirler ve bu onları sık sık kurumların patriarkal ve bürokratik yapısına başkaldırmaya yöneltmektedir. Yeni toplumsal hareketlerin tabanını

oluşturan bir diğer grup ise ekonomik çıkarları bu hareketlerin politikalarıyla çakışan eski orta sınıftır.¹²³

Eski sosyal hareketlerle yeni sosyal hareketler bu anlamda, hareketleri oluşturan aktörlerin sınıf ve statüleri itibarıyla önemli derecede farklılaşmaktadırlar. Yeni sosyal hareketlerin aktörleri eski sosyal hareketlerin aktörleri gibi marjinal, sapkın ve köksüz olarak nitelendirilmemektedir. Tersine bunlar kurulu ekonomik ve siyasal kurumlara yakın insanlardır. Altmışların sonlarında İngiltere’de barış hareketlerin de yer alanlar örneğinde olduğu gibi, protesto hareketlerine katılanların mevcut kurumlara ve toplumsal aktivitelere oldukça entegre olmuş insanlar oldukları görülmektedir. Geleneksel olmayan politik hareket biçimlerine yani yeni sosyal hareketlere katılanlar Ortodoks politik hareketlerde de yer alabilmektedirler. Yüksek düzeyde protesto potansiyeli Ortodoks politikadan yabancılaşmayı getirmemekte fakat politik hareketin kullanımına karşı düalist bir tutuma paralel bir süreç arz etmektedir.

Yeni sosyal harekete en yüksek desteği veren katman hiç bir şekilde mahrum ve yoksul değildir, aksine genelde ekonomik açıdan güçlüdür. Aynı zamanda hareketlerde yer alan kişiler genellikle üst düzey eğitim almış kişilerdir. Nitekim hareketlerin çekirdek kadrosu ve enformel liderleri çoğunlukla hukukçulardan, gazetecilerden, öğretmenlerden oluşmaktadır. Bu gözlemler ışığında yeni hareketlerin aktörlerinin, eski teorilerin açıkladığı hareketlerin aktörlerinden farklı tipte olduğu görülmektedir¹²⁴.

Diğer yandan yeni sosyal hareketlerin toplumsal tabanı konusunda sınıfsal yapıyı aşan bir eğilim söz konusudur. Katılımcıların arka planları gençlik, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, ya da meslekler gibi yapısalıcı açıklamalara tekabül etmeyen farklı toplumsal statülerde

¹²³ OFFE, Claus, **a.g.m.**, s.68-69

¹²⁴ OFFE, Claus, **a.g.m.**, s.74-75.

temellenmektedir.¹²⁵ Eski sosyal hareketlerin toplumsal tabanı büyük ölçüde işçi sınıfı olmasına rağmen, yeni sosyal hareketlerde taban genişlemekte; öğrencilerden ev hanımlarına, beyaz yakalılardan yüksek eğitilmiş gelir seviyesi yüksek mavi yakalılara, pek çok farklı grup bir arada sınıf ve statüsüne bakılmaksızın bu hareketlerin içinde yer alabilmektedir.

Yeni toplumsal hareketlerin tabanını yeni orta sınıf kavramıyla açıklayan bu teorisyenler dışında bu tarz kolektifliklerin tabanının sınıfsal terimlerle açıklanamayacağını savunan görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşlere göre yeni toplumsal hareketler ekonomik çıkar ve bölüşüm temelinde yükselmediği için bu hareketlerin toplumsal tabanı da sınıf gibi ekonomik temele dayanan bir kavramla açıklanamaz. Kaldı ki yeni toplumsal hareketlerin toplumsal temelini ekonomik kavramlarla açıklayan Offe, Giddens gibi düşünürlerde sınıf kavramına vurgu yapsalar bile bu kavramı geleneksel anlamı dışında kullanmışlardır. Oysaki bu yeni hareketler özgül bir sınıfın taleplerini aşan evrensel ve yerel talepleri içermektedir.

¹²⁵ JONSTON, Hank, Enrique Larana ve Joseph R. Gusfield , **a.g.m.**, s.135.

Offe Eski ve yeni siyasal paradigmlar arasındaki farkı řu şekilde özetlemektedir:¹²⁶

	Eski Paradigma	Yeni Paradigma
Konular	Ekonomik büyüme ve paylaşım, askeri ve toplumsal güvenlik, toplumsal kontrol	Çevrenin korunması, insan hakları, barış, yabancılaşmamış çalışma biçimleri
Değerler	Bireysel tüketim özgürlüğü ve güvenliği maddi ilerleme	Merkezileşmiş kontrole karşı kişisel özerklik ve kimlik
Etkinlik Biçimleri	İçe dönük: resmi örgütler, geniş ölçekli temsili kurumlar	İçe dönük: gayrı resmîlik, kendiliğindenlik, düşük düzeyli yatay ve dikey farklılaşma
	Dışa dönük: çoğulcu ya da korporatist çıkar grupları, siyasal parti rekabeti, çoğunluk kuralı	Dışa dönük: taleplerin negatif kavramlarla formüle edildiği protesto siyaseti
Aktörler	Çıkar çatışması içeren sosyo ekonomik grupların eylemleri	Kolektif çıkara dayanmayan sosyo ekonomik grupların eylemleri

Kaynak: OFFE,Claus, “Challenging the Boundaries of Institutional Politics:Social Movements Since the1960’s”,**Changing the Boundaries of Political** içinde(Ed:C.S.Maier), Chambridge, ChambridgeUniversity Pres,1987.s:73

Yeni toplumsal hareketlerin toplumsal tabanını daha kapsamlı bir biçimde anlayabilmek için bu hareketlerin teorik alt yapısının incelenmesi gerekmektedir.

3.4.YENİ TOPLUMSAL HAREKETLERE DAİR TEORİK AÇILIMLAR:

Kolektif hareketlere yönelik, yetmişli yıllar boyunca baskın olan paradigmlar, Cohen’e göre Chicago okulunun sosyal psikolojik geleneği ve Smelser’in yapısal işlevselci modeli olmuştur. Kolektif hareketi açıl原因 ve

¹²⁶ OFFE,Claus, “Challenging the Boundaries of Institutional Politics:Social Movements Since the1960’s”,**Changing the Boundaries of Political** içinde(Ed:C.S.Maier), Chambridge, ChambridgeUniversity Pres,1987.s:73

yetmişli yıllara egemen olan klasik davranış teorileri bir takım ortak varsayımları içermektedir. Cohen'e göre:

“1.İki farklı davranış biçimi vardır: kurumsal geleneksel ve kurumsal olmayan kolektif davranış

2.Kurumsal olmayan kolektif davranış mevcut sosyal normlara dayanmayan ve tanımlanmamış yapılandırılmamış durumları karşılamak için oluşturulan davranışlardır.

3.Bu durumları ya sosyal kontrol organlarında ya da entegrasyon düzeyinde yapısal değişimler sonucu ortaya çıkan toplumsal ve ekonomik çöküş açısından anlaşılabilir.

4.Yapısal çöküş sonucu ortaya çıkan rahatsızlık, hayal kırıklığı ve saldırganlık duygusu bireyi kolektif davranışa yöneltir.

5.Kuramsal olmayan kolektif davranış, ani kalabalık hareketlerinden sosyal hareketlerin oluşumuna doğru evirilen bir hayat döngüsüne sahiptir.

6.Bu döngü içinde hareketlerin ortaya çıkışı ve büyümesi (söylenti hızla büyüyen tepki, şaia gibi) kaba süreçleri sonunda ortaya çıkarır.”¹²⁷

Bu varsayımlar temelinde klasik kolektif davranış teorisyenleri sosyal hareketlere bireysel katılımı toplumsal değişimlere ve bunun sonucunda gerçekleşen yapısal gerilimlere tepkiler temelinde açıklamaktadır. Klasik kolektif davranış teorisi içinde yer alan her teorisyen sosyal hareketi değişime

¹²⁷ COHEN, Jean, **a.g.m.s:**111-112

verilen rasyonel tepki olarak yorumlar. Batı Avrupa ve Amerika'da ortaya çıkan toplumsal hareketler, klasik geleneğin bu hareketleri tanımlayabilme noktasında yetersizliğini göstermiştir. Yeni toplumsal hareketler klasik geleneğin varsayımlarının aksine modernleşme sürecine girmiş, ekonomik, siyasal ve kültürel modernleşme anlamında modernite sürecini başarıyla gerçekleştirmiştir. Batı toplumlarında ortaya çıkmışlardır. Bir diğer ayırt edici durum ise bu hareketlerin ekonomik krizlere ve çöküşlere getirilen tepki hareketleri olmamasıdır¹²⁸.

60lı ve 70 li yıllarda yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı klasik kolektif hareket paradigmasının varsayımlarının sorgulanmasına yol açmıştır. Yeni kolektiflikler iki açıdan geleneksel paradigmanın varsayımlarını geçersiz kılmıştır. İlk olarak hareketin aktörlerinin köksüz, marjinal ve irrasyonel olmadıkları görülmüş, ikinci olarak ise bu hareketlerin yapısal geriliklerden kaynaklanmadığına yönelik saptama yapılmıştır. Bu iki değerlendirme toplumsal hareketlere yaklaşımda iki paradigmayı ön plana çıkarmıştır. Bunlar: kaynak mobilizasyonu ve yeni toplumsal hareketler paradigmalarıdır. Bu yeni kolektiflikleri açıklayan iki yeni paradigmanın ortak ön kabulleri bulunmaktadır.

Cohen'e göre iki paradigmada çatışmacı kolektif hareketleri normal görür. Katılımcıları rasyonel ve örgütlerin iyi entegre olan aktivistleri olarak değerlendirilir. Bu ortak varsayımlar eşliğinde kaynak mobilizasyonu teorisi yeni kolektif hareketleri politik düzeyde ele alır. Bu paradigma toplumsal çatışmaları "ya dışlanmış toplumsal grupların sisteme katılma mücadelesinin ya da kaynakların farklı biçimde dağıtım talebinin bir ifadesi olarak açıklar"¹²⁹. Kaynak mobilizasyonu teorisyenleri toplumsal hareketleri açıklamak için örgütlenme çıkarlar, kaynaklar, fırsatlar ve stratejiler gibi objektif değişkenler üzerinde yoğunlaşır. Bu paradigmayı benimseyen düşünürler arasında Cohen ve Arato yer alır.

¹²⁸ÇAYIR, Kenan,**a.g.m.**, 22

¹²⁹ÇAYIR, Kenan,**a.g.m.**:20-21

Kaynak mobilizasyonu teorisinin temel varsayımlarını şu şekilde tanımlamak mümkündür:

“Sosyal hareketler kolektif davranışın çatışmacı perspektifinden anlaşılmalıdır. Kolektif davranışlar kurumsallaşmış güç ilişkileri çerçevesinde çıkar çatışmalarını içerir. Bu hareketlerin oluşumu kaynaklar ve fırsatlardaki değişmelere bağlıdır. Hareketi ortaya çıkaracak ve devamlılığını mümkün kılacak asıl etken yeterli kaynağın ve bu kaynakları harekete geçirebilecek yetenekli aktörlerin varlığıdır. Başarı, grubun bir siyasal aktör olarak tanınması veya artan maddi fayda ile gerçekleşir. Hareketlilik (mobilizasyon) büyük ölçekli, özel amaçlı, bürokratik ve resmi örgütlenmeleri kapsar. Kaynak mobilizasyonu paradigması için analizin objesi sosyal hareket değil, çıkarları çelişen gruplar içindeki kolektif aktördür. Örgütlenme ve rasyonalite bu yaklaşımın anahtar kelimeleridir. Buna göre baskı ya da maddi fayda ümidi olmaksızın rasyonel birey kaynaklarını ve zamanını kolektif harekete ayıramaz”.¹³⁰

Kaynak mobilizasyonu teorisi sosyal hareketlerin aktörlerinin harekete katılımını daha çok kar ve maliyet açısından değerlendirmektedir.”¹³¹

Böyle bir yaklaşım klasik sosyolojinin, kolektif hareketi irrasyonellik alanına hapseden geleneksel bakışın aşılmasına katkıda bulunmaktadır, ancak kaynak mobilizasyonu paradigması devleti ve ekonomiyi hedeflemeyen günümüz toplumsal hareketlerini anlamlandıramamakta, hareketlerin kültürel ve kimliğe ilişkin boyutlarını açıklayamamaktadır¹³². Kaynak mobilizasyonu teorisyenleri yeni toplumsal hareketleri politik

¹³⁰ COHEN, Jean, **a.g.m.**, s.116-118.

¹³¹ JONSTON, Hank, Enrique Larana ve Joseph R. Gusfield, **a.g.m.** 133.

¹³² ÖNDER, Tuncay, **a.g.e.**, s.55.

mücadele ve strateji yemeline ele almaktadırlar. Bu paradigma yeni kolektifliklerin temel motivasyonunu ekonomik temelde değerlendirdiklerinden, bu hareketlerin toplumsal tabanını sınıf terimi ile açıklamaktadır.

1970'lerden sonra yeni sosyal hareketleri açıklamada kullanılan diğer bir yaklaşım ise 'kimlik yönelimli paradigma' ya da 'yeni toplumsal hareketler teorisi'dir. Post marksist ve Frankfurt Okulu temelli yaklaşımıyla 'yeni toplumsal hareketler teorisi', pozitivist ve faydacı nitelikleri ön plana çıkan kaynak mobilizasyonu (kaynak seferberliği) teorisinin karşıtı olarak değerlendirilebilir¹³³. Kimlik yönelimli paradigmanın en önemli temsilcileri Mellucci ve Touraine dir.

Mellucci'ye göre kaynak mobilizasyonu yaklaşımı makro düzeyden kaçınmaktadır. Fakat gerçekte her kolektif hareketi politik düzeye indirgemektedir. Böylece yeni çatışmaların kültürel boyutunu kaçırılmaktadır.¹³⁴

Bu tür paradigmayı inceleyen teorisyenler kaynak mobilizasyonu teorisinin toplumsal çatışmanın kültürel boyutunu göz ardı ettiğini düşünmektedirler. "Yeni toplumsal hareketlerin mücadele alanı sadece adaletsiz kaynak dağılımı değil, ortak toplumsal anlamlar ya da gerçekliğin tanımlanma yollarıdır"¹³⁵.

Kimlik yönelimli bu paradigma, yeni toplumsal hareketler ekonomik temelde yükselmediği için, toplumsal tabanlarını da ekonomik terimlerle açıklamak doğru olmayacağı görüşündedir.¹³⁶

¹³³ Gladwin'den aktaran: ÖNDER, Tuncay, **a.g.e.**, s.56.

¹³⁴ MELUCCI, Alberto, **a.g.m.**s:90

¹³⁵ ÇAYIR, Kenan, **a.g.m.**, s.22.

¹³⁶ ÇAYIR, Kenan, **a.g.m.**, s:19

Avrupalı neo-marxist teorisyenlere göre, yapısal çatışmaların, ekonomik sınıfların ve krizlerin kolektif kimliği belirlemedeki önceliğini esas alan teoriler çağdaş kolektif hareketleri açıklamaktan uzaktılar. Çünkü bu teoriler toplumsal çatışmayı, siyasal ve ekonomik alanlardaki iktidar mücadelesi ile sınırlandırmakta, çatışmanın kimlik inşası boyutunu atlamaktadırlar. Oysaki yeni toplumsal hareket teorisyenleri özellikle sivil toplumdaki kimlik inşasına odaklanmaktadırlar ve hareketlerin politik yönünden çok kültürel yönünü ön plana çıkarırlar¹³⁷.

Yeni sosyal hareket teorisyenleri yeni hareketlerin siyasi düzlemde değişikliği hedefleyen sosyo-politik yönünü değil, mevcut değerler, normlar, ve kimlik yapılarında değişim taleplerini simgeleyen sosyokültürel boyutunu ön plana çıkarırlar. Yeni toplumsal hareket teorisyenlerinin ortak çabası, Batı kapitalizminin ekonomik ve siyasal doğasındaki değişimin analizinden hareketle, yeni kolektif eylem biçimlerinin yükselişine neden olan koşulları teşhis etmek ve tanımlamaktır.

Touraine, yeni toplumsal hareketlerin gündelik yaşamın kültürel ve normatif boyutunda yoğunlaştığına vurgu yapar. Touraine'e göre yaşamın kültürel boyutlarına yönelik vurgu bir topluluğun kendi kimliğini ve yaşam biçimini seçme hakkını içermektedir. Touraine, yeni toplumsal hareketlerin kimlik boyutunda temellenmesini post-endüstriyel toplum teorisi ile birlikte düşünür.

Post-endüstriyel modelin dört tane ana ögesi bulunmaktadır. Bunlar: "araştırma geliştirme, enformasyon işleme, biyomedikal bilim ve kitle iletişim araçlarıdır"¹³⁸. Touraine post-endüstriyel toplumu kendi bilgisine normatif hedeflerini ve sosyokültürel sorularını üretme kapasitesin sahip bir toplum aşaması olarak görmektedir.

¹³⁷ ÖNDER, Tuncay, **a.g.e.**, s.56.

¹³⁸ COHEN, Jean, **a.g.m.**, s.126

Touraine'e göre genel anlamda kendi bilgisini ve sosyo-kültürel formları üretme kapasitesi aktörün kendi üzerine düşünebilme kapasitesini de gerektiren bir sonuç doğurmaktadır. Onun bu yaklaşımı modernitenin temel parametrelerinden olarak değerlendirdiği düşünömsellik boyutunu hatırlatmaktadır. Bu noktada bireyin kendi üzerine düşünüm kapasitesi, kimlik farklılık taleplerini gündeme getirdiği gibi toplumsal hareketlerin de kimlik, otantisite temelinde yoğunlaşmasını da üretmektedir. Yeni sosyal hareketler paradigmasının hem hemen her teorisyeni bu hareketlerin sivil toplumda kimlik inşası sürecine vurgu yapar. Bu hareketler onlara göre temelde siyasi bir sahneye çıkış değil, mevcut kamusal alanı genişletme ve siyasal kurumları demokratikleştirme çabasıdır.¹³⁹

Bu bağlamda ele alınacak olursa, yeni toplumsal hareketlerin temel dinamiği kimliğin kurgulanması sürecidir. Bu süreç, ekonomik problemler üzerinde yoğunlaşan eski hareketlerden farklı olarak eşitlikle birlikte farklılığı ve kendi olmayı içeren bir süreç olarak değerlendirilebilir.

Nilüfer Göle'nin de belirttiği gibi içinde bulunduğumuz zamanın sosyal hareketlerinin temel motivasyonunu eşitlik ideali oluşturmaktadır. Bu eşitlik vurgusu "milletler, etnisiteler ve cinsiyetler arası eşitlik"¹⁴⁰ olgularını kapsamaktadır.

Yeni toplumsal hareketlerin gündemi ise eşitlikle birlikte farklılıkların da tanınıp, özgürleşmesi talebidir. Yeni toplumsal hareketlerin sosyolojik temelini belirleme sürecinde kimlik yönelimli paradigma aydınlatıcı bir işleve sahip görünmektedir. Bu hareketler genel anlamda kimlik ve farklılık talepleri temelinde kurgulandığından bu hareketlerin temeli de sınıf kavramının dışındadır. Bu bağlamda yeni toplumsal hareketlerin sosyolojik zeminini oluşturan unsur, onu merkezli hassasiyetleridir. Bu konu merkezlilik ise yeni toplumsal hareketlere heterojen bir yapı kazandırmaktadır.

¹³⁹ ÇAYIR, Kenan, **a.g.m.**, s:27-29

¹⁴⁰ GÖLE, Nilüfer, **Modern Mahrem**, İstanbul: Metis yayınları,1992,s:70

Yeni toplumsal hareketler öne çıkardıkları kimlik, özerklik, farklılık, kendini gerçekleştirme gibi post materyalist değerlerin, kamusal alana taşınması talebiyle gündeme gelmektedirler. Yeni toplumsal hareket teorisyenleri, bu yeni bir paradigma etrafındaki tartışmaların argümanlarını, toplumsal alandaki nitel değişimlere bağlamaktadırlar.¹⁴¹

Bunun yanı sıra Offe hareketlerin “daha çok modernleşmenin modern bir eleştirisi olduğunu” vurgulamaktadır. Çünkü eleştirinin temelleri modern hümanizm, tarihsel materyalizm ve aydınlanmanın özgürleşmeci fikirlerinde yatmaktadır. Dolayısıyla hareketlerde göze çarpan nokta modern değerlerin değişimi değil, modern değerler evreninde bir kısmi uyumsuzluğun ya da çözülmenin bilincine varılmasıdır. Yeni sosyo-politik hareketlerin yükselişi, ‘hâkim’ ve bazı ‘yeni’ değerler arasındaki bir çatışmanın sonucundan çok, modern kültürün değerler sisteminin kendi iç çelişki ve tutarsızlıkların sonucu olarak görülmektedir. Bu yüzden Offe yeni sosyal hareketleri modern değerlerin toptan reddinden ziyade, bu modern değerlerin seçici bir radikalizasyonu olarak görmektedir. Yeni toplumsal hareketler modernizmin katı bir şekilde eleştirisini gündeme getirirken, aynı zamanda onun başarısının da bir ürünüdür.¹⁴²

Buna göre yeni sosyal hareketler politik ve ekonomik modernleşmenin yerine getirilmemiş sözleri ve ters etkilerinin eleştirisine olduğu kadar, bu modernleşmenin başarısına da dayanmaktadır. Offe bu düşüncesini kadın hareketleri ile örneklemekte ve post modern bir hareket olarak kabul edilen kadın hareketinin temellerini moderniteden aldığını, kadının toplumsal konumundaki en hızlı ve nitelikli gelişmelerin modernite döneminde kaydedildiği ve bugünkü kadın hareketinin tarihsel arka planının modernitede aranması gerektiğini belirtmektedir.¹⁴³

¹⁴¹ ÖNDER, Tuncay, **a.g.e.**, s.86.

¹⁴² Aktaran ;ÖNDER, Tuncay, **a.g.e.**, s :86

¹⁴³ OFFE, Claus, **a.g.m.**, s.76-78.

Giddens'in analizlerinde sosyal hareketlerin moderniteden post moderniteye geçişte anahtar rolleri vardır. Buna göre sosyal hareketler bireylerin yurttaşlık haklarını geliştirmekte ve böylece modernitenin boyutlarında önemli değişiklikler meydana getirmektedir¹⁴⁴.

Dolayısıyla post modernlik, Giddens'in tanımlamasıyla modernliğin radikalleşmesi ya da kırılması olarak görülüyorsa yeni toplumsal hareketleri böyle bir tanımın içine yerleştirmek mümkün görülmektedir¹⁴⁵. Fakat post modernite ile anlatılmak istenen, modernitenin bütünüyle sona erdiği, modern parametlerin tamamen geçersizleştiği yeni bir tarihsel dönem ise, yeni toplumsal hareketleri post modern olarak nitelemenin zorlukları ortadadır.

Günümüzde post modern dünya sistemi olarak, tanımlanan globalleşmeye karşı olan radikal hareketlerinde yeni toplumsal hareketler olarak nitelendirilmesi yeni tartışmalara yol açmıştır. Günümüzdeki globalleşme karşıtı hareketleri de yeni toplumsal hareketlerin içine katmak mümkün müdür?

Globalleşmenin ve yeni dünya düzeninin bütün dünyaya hızlı bir şekilde yayılmasıyla birlikte son yıllarda küreselleşmeye karşı tepkiler de toplu eylem biçimlerine dönüşmeye başlamıştır. Bu tepkiler bilgisayar, internet, ulaşım gibi alanlarda kaydedilen teknolojik ilerlemelerle birlikte giderek uluslararası boyut almaktadır. Yeni dünya düzeni ve küreselleşmeye olan tepkisel hareketlerde vurgulanan tema genellikle IMF, DTÖ ve Dünya Bankası gibi uluslararası ekonomik kuruluşların politikaları, doğanın tahribi, biogenetik, insan hakları gibi konulardır. Bu hareketlerin bugüne dek uluslararası düzeyde en büyük başarısı DTÖ'nün Seattle Toplantısını engellemek olmuştur (Aralık 1999). Ayrıca dünya sermaye seçkinlerinin görüş alışverişi yaptıkları Davos merkezli Dünya Bankası Forumu Toplantısında (Ocak 2000) ve BM'nin bir yan kuruluşu olan UNCTAD'ın Bangkok Toplantısında (Şubat

¹⁴⁴ BEST, Shaun, **a.g.e.**, s.161.

¹⁴⁵ ÖNDER, Tuncay, **a.g.e.**, s.90

2000), IMF ve Dünya Bankasının Washington DC'deki toplantısında protesto gösterileriyle seslerini duyurdular. Küresel nitelikli bu protestoların yanında yerel düzlemde de uluslararası sermayeye önemli sosyal tepkiler gelmeye başlamıştır.¹⁴⁶

Sosyal hareketleri farklı bir açıdan, globalleşmeye tepkiler çerçevesinde inceleyen Castells'a göre ise bu hareketler neoliberal ekonomi politikalarının ve globalleşmenin karşısındaki en büyük gücü temsil etmektedir. Castells yaptığı bir araştırmada globalleşmeye karşı olan Meksika'daki 'Zapatista' hareketini, Amerika'daki 'Amerikan Milis' (American Militia) hareketini ve Japonya'daki 'Aum Shinrikyo' hareketini karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Üç hareketin de sosyal tabanı ve kuruluş gerekçeleri büyük farklılıklar göstermesine rağmen üç hareket te ülkelerinde globalleşmeye karşı ciddi tepkiler ortaya koymaktadır. Hareketlerde glaballeşmeye verilen tepkilerin nedeni hem ekonomik alana dair endişelerden hem de kültürel endişelerden kaynaklanmaktadır¹⁴⁷.

Castells'e göre son yıllarda başta Amerika ve Avrupa olmak üzere dünyanın çeşitli yerlerinde kapitalizmin yeniden yapılanmasına yani globalleşmeye ve küresel rekabet denilen yeni ekonomik kuralların empoze edilmesine karşı işçi hareketleri temelinde bir karşı çıkış başlamıştır. Örneğin 1995 yılının Aralık ayında Fransa'da, öğrencilerin ve sendikalar liderliğindeki işçilerin katılımında yapılan grev globalleşmeye karşı emek temelli hareketlerin en iyi örneklerindendir. Kamuoyu yoklamaları halkın büyük bir kısmının bu hareketi desteklediğini göstermiştir. Castells 1995'deki Fransa'daki grev örneğine bakarak dünyada hızla yayılan bu tip hareketlerin yeni küresel ekonominin toplumdan bağımsız neo-liberal ekonomik

¹⁴⁶ KAZGAN, Gülten, **Küreselleşme ve Ulus Devlet**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002, s.248-249.

¹⁴⁷ CASTELLS, Manuel, **The Power of Identity, The Information Age: Economy, Society and Culture**, Vol. II. Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell, 1997,s:10

politikalara bir son vereceğini söylemektedir. Castells'a göre yirmibirinci yüzyılın toplumlarının geleceklerinde kimlik tabanlı sosyal hareketler ve işçi-tüketici tabanlı hareketler büyük ölçüde belirleyici olacaktır¹⁴⁸.

Fakat küreselleşme karşıtı hareketleri yeni toplumsal hareketler kategorisinin içine koymak zor gözükmemektedir. Kültüre ve kimliğe yönelik taleplerde bulunma yeni sosyal hareketlerin en önemli özelliklerindendir. Oysa küreselleşme karşıtı hareketlerin asıl talepleri ülkeler arasındaki gelir dağılımındaki küresel dengesizliklerin giderilmesi, özelleştirme politikaları ve neoliberal iktisat anlayışının terk edilmesi, uluslararası sermayenin ulusal piyasalara girişinin engellenmesi gibi ekonomik eksenli konulardır. Globalleşmenin ulus devletler üzerindeki etkileri muhakkak ki sadece ekonomik alanla sınırlı kalmayacaktır. Ekonomideki yapısal dönüşümlerle birlikte sosyal ve kültürel alanda da önemli değişiklikler meydana gelecektir. Kültürel alanda meydana gelebilecek değişikliklerden en önemlisi ulusal kimlikler yerine dünya vatandaşlığı ve yerel kimlik kavramlarının ön plana çıkmasıdır.

Eğer küreselleşme karşıtı hareketler küreselleşmeye, ulusal kimlikleri aşındırdığı ve bütün dünyanın tek bir hâkim kültürün hegemonyasına altına girdiği için karşı çıkıyorsa bunlara yeni sosyal hareket dememiz mümkündür. Fakat bugün bu hareketlerin birincil amacı globalleşmeyle gelen yenedünya düzenini yıkmaktır. Yenedünya düzeni ise esas olarak kültürel alanda değil ekonomik alanda şekillenmektedir. Bu yüzden küreselleşme karşıtı hareketler geçmişin işçi hareketlerinin toplumsal tabanı genişlemiş bir şekilde devamıdır denilebilir.

¹⁴⁸ CASTELLS, Manuel, **a.g.e**, s:109

SONUÇ:

Bu çalışmanın ana konusunu kimlik kavramı ve bu kavramın farklı dönemlerde farklı biçimlerde kurgulanış ve meşruiyet kazanması sorunudur. Kimlik inşasında tarihsel olarak farklılıklar görülür çünkü kimlik, verili bir yapı değildir, tarihsel olarak inşa edilen ve sürekli yeniden inşa edilen, başka türlü de kurulmuş olabilecek -ve hala kurulabilecek- olumsal (contingent) bir kategoridir. Kùltürler ve diller gibi kimlikler de değişik kaynaklardan beslenir, tarihsel bir saflık ve homojenlik içermeyiz.

Amin Maalouf¹⁴⁹un ölümcül kimlikler kitabında dediğı gibi " bir insanın kimliğı, başına buyruk aidiyetlerin birbirine eklenmeleri demek değildir, kimlik bir yamalı bohça değildir, gergin bir tuval üzerine çizilen bir desendir; tek bir aidiyete dokunulmaya görsün, sarsılan bütün bir kişilik olacaktır."

"ölümcül kimlik" denilen şey, kimliğın aidiyetlerden sadece birine indirgenmesidir. İşte o zaman, kimlik sahibi, daha bir katı ve acımasız olabilir. Bu yüzden insan kimliğın tamamına bütün olarak bakıp o tuvaldeki resmin güzelliğine vakıf olmalı. Resmin güzelliğine vardığınızda kullanılan bir rengin fazlalığı ve azlığı değil bütünü değerlendirilmelidir. Bu bütünlük bu renk mozaığı her şeyden önce o resmin üst kimliğidir. Fakat bizler muhtemel farklı renklere de aidiyet duyarız.

Ama yine de bizler kendimizi en fazla saldırıya uğrayan, en çok gizlediğimiz aidiyetinizle tanımlamaya eğilimliyizdir. Fakat bu aidiyetinizi savunacak gücü kendinizde bulamadığımız zaman onu gizleriz, bu durumda o bizlerin içimizin derinliklerinde kalır, gölgeye sinip ödeşme saatini bekler. Ama ister sahip çıkılsın ister gizlensin, ister fazla açık etmeden ya da gürültüyle ilan edilsin bizim kendimizi ifade ettiğimiz, içine girdiğimiz kimliğimiz odur.

¹⁴⁹MAALOUF, Amin, **Ölümcül Kimlikler**, İstanbul, Yapı Kredi yayınları, 2000

Başta da belirttiğimiz üzere kimlik tarihsel olarak üretilen ve tarihin belli dönüm noktalarında belli siyasi beklentiler doğrultusunda mevcut hegemonik iktidarın çıkarlarına göre biçimi, şekli ya da sınırları çizilen bir varoluş biçimidir. Bu nedenle her dönemde kimlik kavramının tanımı farklı kategorilerde olmuştur.

Çalışmamızın birinci bölümünde değindiğimiz üzere; modernite akılcılaştırma boyutu ile her türlü tikelliklere (kişisel, kültürel, toplumsal kimlikler) karşı bir hareket olarak inşa edilmişti. Klasik Modern dönemde modernite evrensele yönelmek için her türlü tikellikle bağlarını koparmış durumdaydı, çünkü modernite'nin akılcılaştırma boyutunda tikel kimlikler toplumsal düzen açısından tehlikeli bir durum olarak algılanmaktaydı. Bireyin özgürleşmesi ancak evrensel olanın alanına girmesi ile mümkün olabilirdi.

Salt akılcı boyutuyla yürüyen modernite, teknik-endüstriyel aygıtların egemenliğini, rasyonel, bürokratik kültürü doğurdu, bireysel kimlik taleplerini akıl, eşitlik, kardeşlik değerlerinin içinde eriterek, kişisel özerkliği tahrip etmiş oldu. Birey, modern dünyada her türlü bireysel farklılıklarını özelinde saklayarak, eşit hukuksal statüdeki ve kamusal alanda vatandaş kimliğine sahip olan bireydir. Bu dönem de devlet, tüm toplumsal kimlikleri vatandaşlık konumu çerçevesinde eritmiş ve cinsiyet etnisite ve ırk gibi alt kimliklerin kamusal alana yansımalarını engellemiştir. Bu dönemde birey, hak ve özgürlük taleplerini ancak sınıfsal bir zemine yaslanarak yine belirli bir bütünün ve rasyonelliğin çıkar çatışmaları ve siyasi beklentileri doğrultusunda dile getirmekteydi.

Fakat 20.yüzyıla girildiğinde gelinen nokta artık öznenin uyanışı diye tabir edilen bir dönemdir. Modernitenin kominiteryen bakış açısına göre bireyler ampirik ve coğrafi olarak tanımlanmış yalnızca tek bir topluluğa ait olduğuna ve bu topluluğunun tek bir ortak doğru etrafında birleşeceğine olan inancı artık sarsılmaktadır. Toplumsal hayattaki öznelerin, daima çok katlı ve değişken olduğu görülmektedir. Çeşitli söylemler tarafından inşa edilmiş, çeşitli özne konumlarında bulunan, çeşitli topluluklarda toplumsal ilişkiler

ağında bulunan öznelere. Bu nedenle postmodern siyaset ortaya çıkan bu yeni bireyin ihtiyaçlarına cevap verecek çoğul ve demokratik bir siyaset felsefesi geliştirmeye mecburdur. Siyasette postmodern bir eleştiri geliştirilmesi bu nedenle önem taşımaktadır.

Postmodern siyaset anlayışı; liberalizm ve Marksizm gibi ideolojilerin aksine toplumsal ilişkileri düzenleme ve tüm sorunları çözme gibi bir iddia ile karşımıza çıkmaz. Genellikle modernizmin siyasal ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisi üzerine eleştirel tartışmalarla kendini gösterir. Bu tartışmalar sonucunda önerdiği çözümlerin kati ve değişmez doğrular olduğu iddiası ve toplumsal bir düzen kurma yada toplumsal olanı yeniden düzenleme iddiası da yoktur. Postmodern yaklaşımlar daha çok insanın özgürleşmesine engel olan uygulamaları teşhis edip ortaya koymayı ve daha demokratik bir düzenin nasıl olması gerektiğini tartışmaya açmayı amaçlarlar.

Postmodernistler amaca yönelik sivil toplumun farklılıklar üzerine kurulmasını savunurlar. Kimlik siyasetinin de devlet içinde değil sivil toplumda yer bulmasını ve bu bağlamda sivil toplumda devletten bağımsız bir alan olarak çoğulculuk ve farklılıkların yer bulması gerektiğini savunurlar. Böylelikle kimlik siyasetinin, iktidarın boyunduruğu altına girmesini engellemek, geniş daha geniş bir toplumsal platforma taşımak iddiasına sahiptirler.

Radikal demokrasi bu anlamda geliştirilmiş en önemli projedir. Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau 'nın 1985 tarihli "hegemony and socialist strategy"¹⁵⁰ adlı dilimize de 1992 yılında çevrilmiş olan kitabında teorize ettikleri, liberal demokrasinin genişletilip derinleştirilerek, daha demokratik hale getirilmesini gerektiğini savunan bir demokratik yaklaşımdır.

Radikal demokrasi projesinin, tek ve bütüncül bir özne kimliği olmadığı yönündeki postmodern eleştiriler ile demokrasiyi sınıfsal bir

¹⁵⁰ LACLAU, Ernesto, Chantal Mouffe, **Hegemonya Ve Sosyalist Strateji**, İstanbul: Birikim Yayınları, 1992

mücadele alanı olarak algılayan Marksist eleştirileri birleştirme kaygısında olduğu görülmektedir. Buna göre konsensüs hedefiyle yola koyulan liberal demokrasi, bu beyhude çabasına hiç bir zaman erişemeyecektir; ancak demokrasinin farklı konumlardaki öznelerin, önceden belirlenemez ilkeler çerçevesinde kurulan hegemonik ilişkilerle yaşayabileceği varsayılır. Radikal demokrasinin amacı, toplumsalın açık ve belirlenemez karakterini canlı tutarak siyasi kapanmanın önüne geçebilmektir.

Radikal demokrasi aydınlanmanın soyut evrenselciliğini, özcü bir toplumsal totalite anlayışını ve üniter bir özne mitinin artık bırakılmasını savunur. Kimlik kavramının yeniden tanımlanmasında postmodern bir siyasi yaklaşımı zaruri görmektedir. Yeniden siyasi bir yaklaşım ortaya konulurken modernitenin çoğul demokratik bir siyasi yapı kurma, projesi dikkate alınarak incelenmeli ve derinleştirilmelidir. Bu şekilde demokrasi tümelden tikele toplumun alt kesimlerine kadar yayılacaktır

Radikal demokrasinin öngördüğü biçimde; postmodern kimlik anlayışı; kimlik-fark ilişkisine dayalı, devlet egemenliği söylemini sorunsallaştıran, siyasal alanı global/ulusal/yerel etkileşim eksenine doğru genişleten, sivil toplumu da devlet/parti gibi bir siyasal özne olarak düşünen ve bu bağlamda, katılımcı demokrasinin önemini vurgulayan bir siyaset anlayışı çerçevesinde yeniden tartışılmalıdır.

Mouffee ve Laclau'nun da belirttiği üzere Marksist kuram içindeki yalnızca işçi sınıfına mahsus olan özgüllüğü artık önemini kaybetmiştir. Bu nedenle bütüncül anonim özneler yerine tekil öznelerin varlığını savunulmalıdır. Sosyalist devrim stratejisi buna göre belirli bir sınıf üzerinden değil daha geniş bir tabana yayılarak toplumsal katılım üzerinden yürütülmelidir. Bu durumu yaratacak olan da onların da işaret ettikleri üzere "Yeni Toplumsal Hareketler"dir.

Modern dünyanın kimliklerini biz etnik, ulusal ve siyasi diye adlandırabilirken postmodern kimlikler daha çoğul ve daha bereketli olarak

karşımıza çıkmaktadır. Ve bu çoğalmış olan kimliklerin de toplumsal hayatta bir varolama kabul görme beklentisi olacaktır. Bu beklenti iktidara karşı bir meydan okuyuş yada kendine ait bir bütünlük bir iktidar kurma beklentisi değildir. Modernizm sonrası bu dönemlerde sorgulanan konu, modernliğin kavram karmaşası yani ayrışma düzeyinde olgu ve olaylara yaklaşımı olmaktadır. Bu karmaşa modernitenin düzenlilik, belirginlik hassasiyetlerini bir ölçüde karşılayan bir durum oluşturmuştur.

Modernizme olan bu eleştirinin öznesi de bu yapının ürettiği soyut ve tek boyutlu yurttaşlık tasarımları olmuştur. Postmodern toplumsal ilişkiler ağında karşıtlıkların yerine, karşıt olarak algılananların bir aradalığına doğru bir eğilim kendini hissettirmektedir. İçinde bulunulan bu dönem farklılık taleplerinin boy gösterdiği farklılık/ kimlik taleplerinin siyasallaşıp kamusal taşıdığı bir evreye tekabül etmektedir. Bu evreyi biz modernitenin akılcılaştırma boyutuna öznelleştirme boyutunun eklenmesi süreci olarak tanımlamak mümkündür. Biz bu süreci iki eksenle tanımlayabiliriz. Birincisi rasyonelleşme, ikincisi kişisel özerkliğin gerçekleşmesi.

Ulus devletin sınırları içinde kır ve kent üzerinde serbest piyasa sisteminin gelişmesi ve beraberinde gelen çözülme, kapitalizmin ulaştığı enformasyon teknolojisi devrimi emeğin merkezileşmesini parçalayan unsurlar taşıırken, nüfuz ettiği alanlarda duyarlılık gösteren sosyal zıtlıkların sayısını ve ölçeğini artırdı. İşsizlik, çevre, barış, kadın, insan hakları... vb. konular uluslararası gelişmelere çok duyarlı küresel sorunlar haline gelmeye başladı. İşte bu süreçte sınıf aidiyeti taşımadığı belirtilen insan hakları, feminizm, çevre dengesi, barış yanlısı, işsizlik ve nükleer karşıtı sosyal hareketlerin toplumsal bir güç olarak gündeme geldiği gözlenmektedir

Yeni toplumsal hareketler, 1960'li yıllarda bir dalga olarak yükselmiş ve günümüze ulaşmıştır. Batı'da ortaya çıkan yeni toplumsal hareketler, özerkliğe, katılıma ve doğrudan eyleme dayalı olarak gelişmiştir. Yeni toplumsal hareketlerin temel istemleri daha demokratik, daha eşit bir dünya idealine dönüktür. Bu özlemleri gerçekleştirmek için farklı araçlarla bilinçli bir

Modern endüstriyel toplum içindeki soyut vatandaş kimliğine sahip olan yani sahip olduğu aidiyetlerden yalnızca birine, en total olanına, mahkûm edilen birey, post endüstriyel dünyada artık tüm aidiyetlerini kamusal alanda taşıma hakkını talep etmektedir. Post modern siyaset ise bu hakkın savunulacağı bir zemini sağlamaktadır. Bu noktada yeni toplumsal hareketler oldukça önem kazanmaktadır. Böylelikle modern siyasetin biçimciliğine ve totaliter tavrına karşın, kimlik kurgusunun şekillenmesinde daha özgürlükçü bir tavır sergilenmektedir.

KAYNAKÇA

AĞAOĞULLARI, M. Ali, Levent Köker, **İmparatorluktan Tanrı Devletine**, Ankara: İmge Kitabevi, 1991.

ARENDT, Hannah, **İnsanlık Durumu**, (Çev: B. S. Şener), İstanbul, İletişim Yayınları, 1994.

BAUDRILLARD, Jean, **Çaresiz Stratejiler**, (Çev. O. Adanır), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2002.

BAUMAN, Zygmunt, **Yasa Koyucular ve Yorumcular, Modernite Postmodernite ve Entellektüeller Üzerine**, (Çev: K. Atakay), İstanbul: Metis Yayınları, 1996.

BERGER, L. Peter, Brigitte Berger, KELLNER, HANSFRIED, **Modernleşme ve Bilinç** (Çev. C. Cerit), İstanbul: Pınar Yayınları, 1985.

BERMAN, Marshall, **Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor**, (Çev. Ü. Altuğ ve B. Peker), İstanbul: İletişim Yayınları, 2000.

BERMAN, Marshal, "Modernlik -Dün Bugün Yarın", (çev: Ümit Aytuğ) **Birikim** sayı 34, 1992

BOTTOMORE, Tom, **Siyaset Sosyolojisi**, (Çev. E. Mutlu), Ankara: Teori Yayınları, 1987.

CASTELLS, Manuel, **The Power of Identity, The Information Age: Economy, Society and Culture**, Vol. II. Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell, 1997

COHEN, Jean, “Strateji ya da Kimlik: Yeni Teorik Paradigmalar ve Sosyal Hareketler”, **Yeni Sosyal Hareketler**, (Der. K. Çayır), İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999.

CONNOLLY, William E., **Kimlik ve Farklılık, Siyasetin Açmazlarına Dair Çözüm Önerileri**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995.

ÇAHA, Ömer, “İdeolojik Kamusalılığın Sivil Kamusalılığa Dönüşümü”, **Doğu Batı**, Sayı:5 ,73-96,1998-1999.

ÇAYIR, Kenan, “Toplumsal Sahnenin Yeni Aktörleri: Yeni Toplumsal Hareketler”, **Yeni Sosyal Hareketler**, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999.

ÇİĞDEM, Ahmet, **Bir İmkân Olarak Modernite, Weber ve Habermas**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1997.

FOUCAULT, Michael, “Aydınlanma Nedir?”, (Çev. E. Özgül ve Ö. Oğuzhan), **Toplum ve Bilim**, Sayı11, 69-76, 2000

FOUCAULT, Michael, “Doğruyu Söyleme Sanatı”, (Çev. E. Özgül ve Ö. Oğuzhan), **Toplum ve Bilim**, Sayı11, 77-80, 2000

FROMM, Eric, **Özgürlükten Kaçış**, (Çev. Ş. Yeğin), İstanbul: Panel Yayınları, 1996.

FUANTES, Marta, Andre Bunter Frank “Toplumsal Hareketler Üzerine On Tez”, **Birikim**, Sayı:16, 29-41, 1990

GIDDENS, Anthony, **Modernliğin Sonuçları**, (Çev. E. Kuşdil), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998.

GIDDENS, Anthony, **Sosyoloji**, (Çev. H. Özel ve C. Güzel), Ankara: Ayraç Yayınları, 2000.

GÖKA, Erol, “Güç İlişkileri Açısından Aydınlanma” **Toplum ve Bilim**, Sayı:11, 113-119, 2000.

GÖLE, Nilüfer, **Modern Mahrem**, İstanbul: Metis Yayınları, 1992.

HABERMAS, Jürgen, “Modernlik Tanımlanmamış Bir Proje”, **Postmodernizm**, (Çev:G.Galiş), İstanbul: Kıyı Yayınları, 1990

HABERMAS, Jürgen, **Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü**, (Çev. T. Bora ve M. Sancar) İstanbul: İletişim Yayınları, 1999.

HARVEY, David, **Postmodernliğin Durumu**, İstanbul, Metis yayınları, 2003.

HORKHAIMER, Max, **Akıl Tutulması**, (Çev: O. Koçak), İstanbul: Metis yayınları, 2002

HORKHAIMER, Max, Theodor W. Adorno, **Aydınlanmanın Diyalektiği, Felsefi Fragmanları I.**, (Çev: O. Özgül), İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1995.

İÇDUYU, A., E. Fuat Keyman, “Globalleşme, Anayasacılık ve Türkiye’de Vatandaşlık Tartışması”, **Doğu Batı**, Sayı: 20, 143-155, 1998-1999.

JEANNIERE, Abel, “Modernite Nedir?”, **Modernite Versus Postmodernite** içinde, (Der. ve Çev. M. KÜÇÜK), Ankara: Vadi Yayınları, 2000.

JOHNSTON. Hank, Enrique Larana ve Joseph R. Gusfield, “Kimlikler, Şikayetler ve Yeni Sosyal Hareketler”, **Yeni Sosyal Hareketler**, (Der. K. Çayır), İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999.

KALDOR, Mary, “Yeni Dünya Düzeni İmgelemin Savaşı”, **Birikim**, Sayı:27, 30-44, 1991

KANT, Immanuel, “Aydınlanma Nedir? Sorusuna Yanıt”, (Çev. N. Bozkurt), **Toplum ve Bilim**, Sayı 11, 17–21, 2000.

KAZGAN, Gülten, **Küreselleşme ve Ulus Devlet**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.

KELLNER, Douglas, “Toplumsal Durum Olarak Postmodernizm: Bazı Meydan Okumalar ve Sorunlar”, **Modernite Versus Postmodernite** (Der. ve çev.M. KÜÇÜK), Ankara: Vadi Yayınları, 2000.

KEYMAN, E. Fuat, “Kamusal Alan Ve Cumhuriyetçi Liberalizm, Türkiye’de Demokrasi Sorunu”, **Doğu Batı**, Sayı:5, 57-71, 1998-1999.

KEYMAN, E. Fuat, , “Postmodernizm ve Radikal Demokrasi”, **Toplum ve Bilim**, Sayı 62,128-140. , 1993.

KÖMEÇOĞLU, Uğur, “Eleştirel Kant’ı Eleştirememek”, **Toplum ve Bilim**, Sayı 11,135-139 , 2000.

LACLAU, Ernesto, **Evrensellik, Kimlik ve Özgürleşme**, (Çev: E. Başer), İstanbul: Birikim Yayınları, 2003.

LACLAU, Ernesto, Chantal Mouffe, **Hegemonya Ve Sosyalist Strateji**, İstanbul: Birikim Yayınları, 1992.

MAALOUF, Amin, **Ölümcül Kimlikler**, İstanbul, Yapı Kredi yayınları, 2000

MARTELL, Luke, **Ecology and Society: An Introduction**, Oxford: Polity Press,1994.

MELUCCI, Alberto, “Çağdaş Hareketlerin Sembolik Meydan Okuması”, **Yeni Sosyal Hareketler**, (Der. K. Çayır), İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999.

MORIN, Edgar, “Bir Uygarlık Bunalımı”, **Cogito**, Sayı:14, 102-117,1998

MOUFFE, Chantal, “Radikal Demokrasi Modern mi, Postmodern mi?”, **Modernite Versus Postmodernite** içinde, (Der. ve çev. M. KÜÇÜK) , Ankara: Vadi Yayınları, 2000.

MOUFFE, Chantal, “Demokratik Yurttaşlık ve Siyasal Topluluk”, **Birikim**, Sayı 55,72-84.1993.

NALÇAOĞLU, Halil, “Sosyalist Eleştiri Ve Yeni Toplumsal Hareketler” **Birikim**, Sayı: 15, 65–67, 1990

OAKESHOTT, Michael, **Rationalizm in Politics**, London: Methuen, 1967

OFFE, Claus, “Challenging the Boundaries of Institutional Politics: Social Movements Since the 1960’s”, **Changing the Boundaries of Political** içinde (Ed. C. S. Maier), Chambridge: ChambridgeUniversity Press,1987.

OFFE, Claus, “Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması”, **Yeni Sosyal Hareketler**, (Çev. K. Çayır), İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999.

ÖNDER, Tuncay, **Ekoloji Toplum ve Siyaset**, Ankara: Odak Yayınları, 2003.

PHILIPS, Anne, **Demokrasinin Cinsiyeti**, (Çev. A. Türker), İstanbul: Metis Yayınları, 1995.

POOLE, Ross, **Ahlak Ve Modernlik**, (Çev. M. Küçük), İstanbul: Ayrıntı Yayınları,1993.

RUSSEL, Keat, John URRY, **Bilim Olarak Sosyal Teori**, (Çev: Nilgün Çelebi),Ankara : İmge Kitabevi,2004

RYAN, Micheal, “Postmodern Siyaset”, **Modernite Versus Postmodernite** içinde, (Der. ve Çev. M. KÜÇÜK) , Ankara: Vadi Yayınları, 2000.

SARUP, Madan, **Postyapısalcılık ve Postmodernizm**, (Çev. A.B.Güçlü), Ankara: Ark Yayınları,1995.

SHAUN, Best, **Introduction to Politics and Society**, London: Sage Publications, 2002.

TOURAINÉ, "An Introduction to the Study of Social Movements", **Social Research**, Vol. 52, 1985.

TOURAINÉ, Alain, **Modernliğin Eleştirisi**, (Çev. H. Tufan), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000.

TOURAINÉ, Alain "Toplumdan Toplumsal Harekete", **Yeni Sosyal Hareketler**, (Çev. K. Çayır), İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999.

ÜSTEL, Füsun, **Yurttaşlık Demokrasi**, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1999.

WEBER, Max, **Protestan Ahlakı Ve Kapitalizm Ruhu**, (Çev. Z. Gürata), Ankara: Ayraç Yayınları, 1999.

YILMAZ, Aytekin, **Çağdaş Siyasi Akımlar**, Vadi Yayınları, Ankara, 2001

ÖZET

[ÇORAKCI, Eda].[Modern ve Postmodern Kimlikler Bağlamında Yeni Toplumsal Hareketler],[Yüksek Lisans Tezi], Ankara,[2008]

Salt akılcı boyutuyla yürüyen modernite, teknik-endüstriyel aygıtların egemenliğini, rasyonel, bürokratik kültürü doğurdu. Bu dönemde bireysel kimlik talepleri akıl, eşitlik, kardeşlik değerlerinin içinde eritilerek, kişisel özerklik tahrip edilmiş oldu. Birey, her türlü bireysel farklılıklarını özelinde saklayarak, eşit hukuksal statüdeki ve kamusal alanda vatandaş kimliğine sahip olan bireydi. Bu dönemde birey, hak ve özgürlük taleplerini ancak sınıfsal bir zemine yaslanarak yine belirli bir bütünün ve rasyonelliğin çıkar çatışmaları ve siyasi beklentileri doğrultusunda dile getirmekteydi. Ancak 1960'lı yıllara gelindiğinde ise kimlik siyasetinde modernite'nin ötesinde postmodern diye adlandırılabilen bir siyaset biçimi belirmiştir. Radikal Demokrasi kuramcılarının da dikkat çektiği üzere artık bütüncül anonim özneler yerine tekil öznelerin varlığını savunulmalıdır. Batının modern ve gelişmiş demokrasilerinin içine girdiği bunalım, mevcut sistemden duyulan hoşnutsuzluk seslerin giderek yükselerek toplumsal eylemlere dönüştüğü, başta öğrenciler olmak üzere bugüne kadar alışılmamış benzerine rastlanmamış taleplerle, çoğu kez örgütsüz ve kendiliğinden gelişen ve birçoğu ulusal sınırları aşmış Yeni Sosyal Hareketler siyasetin alanına girmiştir. Bu Yeni sosyal hareketler, gerek siyasi sistemden talepleri, gerek örgütlenme şekilleri, gerekse de hareketlerin içinde barındırdığı bireylerin sınıf ve statüleri itibarıyla öncekilerden oldukça farklıdır. Bu hareketler içinde barındırdığı kimlik, özerklik, farklılık gibi değerler itibarıyla modernizmin değerleri bütününden farklılaşmıştır. Yeni Toplumsal Hareketleri sivil toplum alanını genişletici, demokratikleşmeyi sağlayıcı hareketler olarak ele alıp değerlendirmek mümkündür.

Anahtar Sözcükler

1. Modernizm
2. Postmodernizm
3. Yeni Sosyal Hareketler
4. Radikal Demokrasi
5. Kimlik

ABSTRACT

[ÇORAKCI, Eda].[New Social Movements in Context of Modern and Postmodern Identities],[Master Thesis],Ankara, [2008]

The modernity that advanced with the pure rationalist dimension gave birth to the dominance of technical-industrial devices, rational and bureaucratic culture. In this period individual identity claims being dissolved in the values of reason, equality and brotherhood, personal autonomy had been ruined. Individual, keeping every kind of individual difference in his / her private, was the one that was in the equal legal status and had the identity of citizen in the public area. In this period individual expressed the claims of freedom and rights only depending on a basis of classes still according to the conflicts of profit and political expectations of a specific whole and rationality. However when it came to 1960s, a form of politics that could be called as postmodern appeared beyond the modernity in the politics of identity. The existence of singular objects from that day forth should be defended instead of totalitarian anonymous subjects as the theorists of radical democracy attracted attention. The crisis into which the modern and developed democracies of west enter, the displeasure felt with the existing system, in the case of voices gradually turning into social actions, with the unusual and rare claims that never seen before as students in the lead, many times with no organization, developing by itself and many of which went beyond the borders new social movements entered into the field of politics. These new social movements were quite different from the previous ones in terms of whether their claims from the political system or their forms of organization or the classes and status of individuals were that the movements shelter in. These movements in terms of values such as identity, freedom and difference that sheltered inside, had differentiated from the whole of modernism values. It is possible to evaluate and deal with the new social movements that are able to expand the area of civilian society and to ensure to democratize.

Key Words:

1. Modernism
2. Postmodernism
3. New Social Movements
4. Radical Democracy
5. Identity